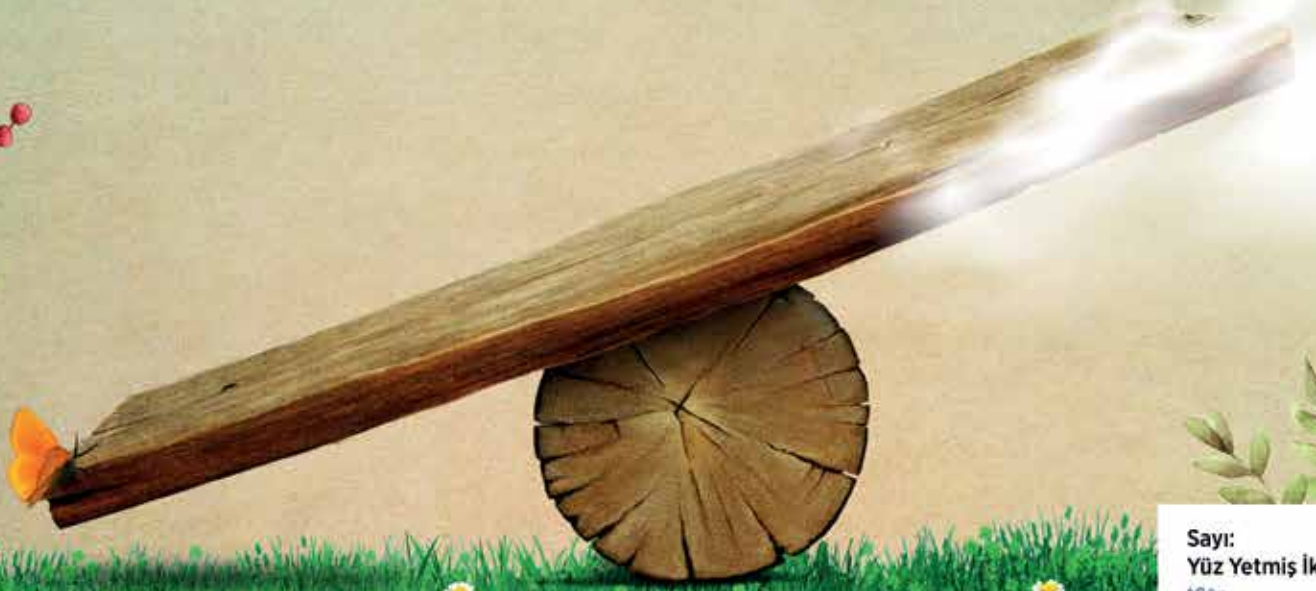

TOHUM

FIKRE
SANATA
RUHA

Adalet ve Merhametle

Sayı:
Yüz Yetmiş İki
*Göz

tohumdergisi.com

9 770317 847001

Adalet ve Merhamet Medeniyeti / Adaletin Temeli ve Üslubu Şura Prensibidir
Adaletin Mülkün Temeli Olmasına Kim Engel Oluyor: Devlet Mi Toplum Mu?
Evrensel bir Adalet Tasavvuru Mümkün mü?

YILIN EN İTİBARLI KATILIM BANKASI ALBARAKA TÜRK

İtibarını en çok artıran markaları ödüllendiren The One Awards sahiplerini buldu.

Katılım Bankacılığı sektörünün en itibarlı bankası seçildiğimiz için gururluyuz.

Tüm paydaşlarımıza ve bizi bu ödüle layık gören halkımıza teşekkür ederiz.

Kaf Dağına Sürgün Edilmiş Adalet ve Merhamet

TOHUM
172. sayı / GÜZ

ÖNDER Adına İmtiyaz Sahibi
ABDULLAH CEYLAN

Yayın Yönetmeni
TAYFUR ESEN

Editör
SÜMEYYE ERTEKİN YILDIZ

Yayın Kurulu
ALİ YILDIZ
DEMET TEZCAN
ABDURRAHİM AYAR
EMETİ SARUHAN
EMİNE DOLMACI
İSLAM ŞENSÖZ
MUKADDER GEMİCİ
SİNAN ÖZYURT
SÜLEYMAN DULKAR
YUNUS TEKGÖÇEN

Tasarım ve Uygulama
ÖNDER BASIN TANITIM
ENES MALİK KILIÇ

Kapak
ALTAMİRA

Hukuk Danışmanı
Av. İSA AKKURT

Baskı
OFSET

İletişim
AKŞEMSETTİN MAH.
ŞAİR FUZULİ SK. NO:22
FATİH- İSTANBUL

0(212) 519 1953

WebSitesi
www.tohumdergisi.com

Her hakkı mahfuzdur.
Dergideki yazı, fotoğraf ve diğer
görsellerin izin alınmadan veya
kaynak gösterilemeden her türlü
ortamda yayınlanması yasaktır.

önder
İMAM HATİPLİLER DERNEĞİ

Duygu, düşünce ve eylemlerimizi tarttığımız bir adalet terazisi oldu mu hiç?

Bizi içine alan ve bizi güvende kılan adaleti en son ne zaman hissettik?

Neden, "adalet bir gün sana da lazım olabilir" deme ihtiyacı hissediyoruz?

Adalet sosyal ve bireysel yaşamın kılcal damarlarına varıncaya kadar sirayet etmeden ve yazılı metinlerle güvence altına alınmadan insanın mutlu olması, toplumsal ve evrensel barışın elde edilmesi mümkün mü?

Çevrenize baktığınızda, yaşadıklarınızı değerlendirdiğinizde zulüm ve gaddarlık mı daha yaygın, merhamet ve adalet mi?

Peki, kişisel hayatımıza hâkim olan adalet ve merhamet mi yoksa zulüm ve gaddarlık mı?

Adaleti özümsememiş ve adaletin gerekliliğine bir varlık davası olarak bakmamış hangi insan mücessem adil bir düzene arzu eder?

Adalet bir tercih mi yoksa bir farz mı?

Adaletin geçtiği yerde merhamet de vardır. Acaba neden? Merhametin adaletle ilişkisi nedir peki? Adaletsiz merhametten veya merhametsiz adaletten söz etmek mümkün müdür?

Ya Adl. Ya Rahmân. Ya Rahîm. Ya Allah.

"Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutun, **adaletle şahitlik** eden kimseler olun. Herhangi bir topluluğa duyduğunuz kin, sizi adaletsiz davranmaya itmesin. **Adaletli olun**; bu, takvâya daha uygundur. Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah yaptıklarınızdan haberdardır." (Maide, 5/8)

Merhamet hem Allah'a hem insanlara, rahmet ise özellikle Allah'a nispet edilir.

Merhamet kelimesi Kur'an-ı Kerim'de sadece bir kez geçerken (el-Beled 90/17), rahmet 114 defa tekrar edilmiştir. Ayrıca 260 kadar âyette Allah'ın rahmân ve rahîm isimleriyle aynı kökten olan farklı fiil ve isimler yer almakta, söz konusu âyetlerin büyük kısmında Cenâb-ı Hakk'ın müminlere, genel olarak insan-

lara ve diğer varlıklara yönelik lütf ve ihsanlarından söz edilmektedir.

Hadislerde de rahmet ve merhamet hem Allah'ın kullarına lütf ve ihsanı hem de insanların birbirlerine ve diğer canlılara karşı şefkat, ilgi ve yardımları için kullanılmaktadır. Ayrıca gerek Kur'an'da gerekse hadislerde başka ifadelerle de insanlar birbirlerine ve diğer canlılara şefkat ve merhamet göstermeye teşvik edilmiştir.

İnsan adaletle emrolunmuştur çünkü bireysel, toplumsal ve evrensel huzur için buna ihtiyacı olan ve onu gerçekleştirecek olan insandır. Adalet insanı mutlu, toplumu huzurlu, kâinatı yaşanılır kılar. Merhamet insanı kendini aşmaya, yaratılanı Yaratandan ötürü sevmeye ve şefkat duymaya iter. Toplumun manevi bağı merhametle kurulur, adaletle korunur. Merhametsizlik bir mahrumiyettir. Merhamet bir incelik, nezakettir, zarafettir.

"Onlara de ki: Dünya menfaati önemsizdir, Allah'tan korkanlar için âhiret daha hayırlıdır ve **size zerre kadar hak-sızlık edilmez.**" (Nisa, 4/77)

Temel problem, adaletin bireysel ve toplumsal hayattan uzaklaştırılıp ikamesinin ve uygulamasının kurumlara bırakılmasıdır. Evinde, işyerinde, mahallesinde, ülkesinde ve yaşadığı dünyada adaleti tecelli ettiremeyen bireyler artık sadece diliyle andığı fakat hiçbir yerde görmediği, tatmadığı bir hayalin peşinde koşuyor gözükmekte. Herkes adalet istiyor fakat adil değil, herkes merhamet istiyor ancak merhametli değil! Oysa ne çok ihtiyacımız var adalet ve merhamete...

Adalet ve merhametin içselleştirilmesi ve ete kemiğe bürünmesi için neler yapılmalı, yapılanlar yeterli mi, nerede yanlış yapıyoruz ve neden adil ve merhametli olamıyoruz sorularının farklı bakış açıları ve farklı disiplinler üzerinden değerlendirildiği bu sayımızda, desteklerini esirgemeyen hocalarımıza ve dostlarımıza müteşekkirimiz.

Tayfur Esen
Yayın Yönetmeni

İÇİNDEKİLER

Adalet ve Merhamet Medeniyeti

Prof. Dr. Nurullah Genç

06

İnsan Hakları Metinleri Dillerden Düşmüyor Ama Zulüm Had Safhada

Ahmet Mercan

Röportaj: Emeti Saruhan

Dünya bu denli sistematik saldırı ve işkenceye muhatap olmadı. Üstelik bütün bu zulüm 'İnsan Hakları' metinlerinin kâğıtlara basılı olduğu, dillerden düşürülmediği zamanda yapıyor

16

Adaletin Mülkün Temeli Olmasına Kim Engel Oluyor: Devlet Mi Toplum Mu?

Mehmet Yaşar Soyalan

Adalet, toplumsal bir özne olan bireyin zihnindeki tasavvur olarak başlasa da kendisini toplumsal hayat içerisinde ikame eder. Adalet kavramının et-tırnak gibi içli dışlı olduğu ve neredeyse üzerine bina edildiği kavram ve olgulardan biri "sorumluluk"tur ki, insanı, insan kılan en temel kavram ve gerçekliktir.

28

Adaletin Temeli ve Üslubu Şûra Prensibidir

Hamza Türkmen

38

Evrensel bir Adalet Tasavvuru Mümkün mü?

Av.Cüneyt Toraman

42

Merhametli Olmayı Öğrenmek Zor Ama İmkânsız Değil...

Muhammed Furkan Cinisli

Röportaj: Mukadder Gemici

48

Bireysel Adalet Olarak Merhamet

Ahmet Murat Özel

Adalet, ifrat ve tefritten kaçınmak, bizim ahlaki yönelimlerimizin dengesizliğini önlemek ve bir tür orta yolu bulmanın çaresini üretmektir. Buna göre adalet, öncelikle bireysel olarak ölçeklenen bir dengeleme girişimidir.

56

Merhamete Bir Motto Bulalım

Prof. Dr. Huriye Martı

“Merhamet,
acımak değil,
acıtmamaktır!”

62

Kâinatta ve Müslümanların Hayatında Rahmet ve Adalet

Ümit Şimşek

64

Sosyal Medya Girdabında Adalet ve Merhamet

Süleyman Dulkar

72

Adalet ve Merhamet

Yasin Şamlı

78

Ömer Bin Abdülaziz

Ali Yıldız

86

Şunları Sorsak
Doğruluğuna
inandığın yolda
arkana bakmadan
yürü.

95

Prof. Dr. Nurullah Genç
Akademisyen

Adalet ve Merhamet Medeniyeti

1960 tarihinde
Erzurum'un Horasan ilçesinde
dünyaya geldi.

Erzurum İmam - Hatip Lisesi'ni
bitirdi. Tarım ve Orman Bakanlığının şiir
yarışmasında Türkiye ikincisi olmasının
yanı sıra Milli Türk Talebe Birliği "Hicri
1400" konulu şiir yarışmasında "Hicret"
isimli şiiriyle Türkiye birincisi oldu ve bu
şiir Nesil dergisinde
yayınlandı.

Lise mezuniyeti
sonrasında Atatürk
Üniversitesi İktisadi
ve İdari Bilimler
Fakültesi'ni kazandı.
Şiirleri edebiyat
dergilerinde iyice
yayınlandı. Bir grup
arkadaşıyla "Genç
Kuşak" dergisini çıkardı.

1983 senesinde
fakülteyi bitirdikten sonra akademik
kariyer maksadıyla çalışmalarını
devam ettirdi. Aynı üniversiteden
Doktor, Doçent ve Profesör unvanlarını
aldı. 1994-2013 yılları arasında kamu
ve özel sektör kuruluşlarına danışmanlık
hizmetlerinde bulundu. Yazılarına ve
konferanslarına devam ediyor.

Adalet ve merhamet bizim için başat kavramlardır. Çünkü bu ikisini yeryüzünde sağladığınız zaman insanlığın huzuru sağlanmış demektir. Bu ikisini yeryüzünde sağladığınızda zulüm ortadan kalkmış, hak yerini bulmuş demektir.

İçinde bulunduğumuz çağ için, insanlık için söyleyeceğimiz şeyler var. Yapmamız gereken çok fazla iş var. Kavramları yeniden düşünerek, medeniyetimizi yeniden konuşarak, tanımaya çalışarak, dünyanın içinde bulunduğu hâle çağlar üstü bir nizamın kavramları ve kelimeleriyle yeniden tarifler ve tanımlamalar getirerek, büyük bir vazifenin omuzlarımızın üzerinde olduğunu bilmemiz gerekiyor.

Adalet ve merhamet belki de bu kavramların başında yer alan başat kavramlardır zaten. Çünkü bu ikisini yeryüzünde sağladığınız zaman

insanlığın huzuru sağlanmış demektir. Bu ikisini yeryüzünde sağladığınızda zulüm ortadan kalkmış demektir. Hak yerini bulmuş demektir. İşte o zaman, temsil ettiğimiz mananın yeryüzü, insanlık ve kainat için ehemmiyeti çok daha iyi anlaşılacaktır. Bu kardeşiniz adalet kelimesiyle yedi yaşında tanışmıştır. Yedi yaşında adalet kelimesini duydum ve kendi kendime, “Demek ki adalet bu imiş” dedim, köyde doğmuş, büyümüş, bir yaşlarında bir buçuk seneliğine Horasan’a gitmiş ama o yıllarını hatırlamayan yedi yaşındaki bir çocuk olarak.

Adaleti 7 yaşında tanıdım

Rahmetli babam yanında taşıdığı bir koyunla beni Horasan’a hayvan pazarına götürdüğünde adaleti tanıdım. Adaletin ne olduğunu yedi yaşındaki bir çocuk olarak bütün hücrelerimde hissettim. O gün bugündür ‘hak yerini bulmalı, hakkı neyse odur, bu bunun hakkı mıdır, hak gerçekten böyle mi gerektiriyor?’ diye sorar dururum. Sebebi yedi yaşında yaşadığım hadisedir. Rahmetli babam, yanında taşıdığı koyun oldukça şişman bir koyun, biz ‘tavlı’ deriz Erzurum’da, hayvan pazarına götürdü. “Cambazlar, hayvan

alıp satan kişiler, başımıza üşüşürler ama bakalım hakkını verecekler mi?” demişti rahmetli babam.

İki-üç kişi, kırk lira-ile elli lira arasında bir fiyat verdi ama babam “olmaz” dedi. Kırk, kırk beş, elli, diyenlere “olmaz” dedi. Cambazlar da bırakıp gittiler. Meğer bu bir yöntemmiş o zamanlar. Bilerek düşük fiyat teklif ediyorsunuz. Sonra kişi vermiyor. Kişiyi yalnız bırakıyorsunuz. Çaresiz kalıyor, getirdiği malı satmak zorunda. Sonra en yüksek fiyatı veren kişiye razı oluyor. Elli lira verene de hayır dedikten 10-15 dakika sonra babamdan daha genç

bir adam bize yaklaştı. Dedi ki, “Ağabey, ben bu koyunu almaya geldim.” Babam dedi ki, “Ne kadar para veriyorsunuz?” Adam, “Ağabey, ben bu koyuna yetmiş lira veriyorum.” dedi. Rahmetli babam “olmaz” dedi. Adam, “Nasıl yani ağabey, ben buna çok fazla para verdim?” deyince babam, “İşte o da olmaz. O fiyat da fazla olur bu koyun için. Çünkü bu koyunun hakkı elli beş liradır” dedi. “Elli lira verdikleri için vermedim. Bana elli beş lira verirsen sana bu koyunu veririm.” dedi. Adam, “Ağabey, yetmiş lira veriyorum, nasıl reddedersin?” deyince

babam, “Hakkı değildir, ben onu alamam!” dedi.

Adalet, bu koyun için elli beş lira vermeyi gerektiriyor; yetmiş lira da değil elli lira da değil. Adam ne yaptı biliyor musunuz? “Ben hakkımı helal ediyorum, ben bu parayı vereceğim.” diyerek ısrarla babamı razı etti ve yetmiş lira vererek o koyunu aldı götürdü. Babam ona şöyle söyledi: “Bu koyun kuzulamaz, kısırdır. Satarsan lütfen alıcısına söyle. Ayrıca bu koyun yetmiş lira etmez zarar edersin.” Adam da “Ben bu koyunu götürüp keseceğim, etinden faydalanacağım.” dedi. Babama

dedim ki: “Baba, yetmiş lira iyi bir para. Neden elli beş lira istedin?” Babam da “Oğlum adalet, bu koyunun elli beş liraya satılmasını gerektiriyor. Bunu unutma. Adalet, hak edene hakkını vermektir. Herhangi bir şeye hakkını teslim etmektir. Eğer yıllar geçecek ve yaşayacaksan unutma ki hak ettiğinden fazlası ya da azı zulümdür. Mutlaka hakkını vereceksin.”

İrfan, Hz. Adem’le başladı

Bugün en basitinden sosyal medyada kişiler hakkında atılan ufacak bir tweetin dahi hakka tecavüz ediyorsa ne kadar büyük bir sorumluluk olduğunu gençlerimiz, insanlarımız öğrensin. Nemimeciliğin, laf taşımacılığın, dedikodunun bugünkü modern dünyada artık ellerimizdeki telefonlara taşındığını çocuklarımıza, gençlerimize öğretin. Hak yemek ya da adaletsizce davranmak sadece bir koyunu fiyatından düşüğe almak değildir. Kalbimizdeki düşüncelerden onları uygulamaya koyduğumuz anda gerçekleşen bütün eylemlerimize kadar, o eylemlerden onların yansımaları olan dış toplumdaki bütün dalgalanmalara kadar her hâlimizin adalet ve merhamet merkezinden bize sevap ya da günah olarak döneceğini bilmemiz lazım. O yüzden diyorum ki

HAK YEMEK YA DA ADALETSİZCE DAVRANMAK SADECE BİR KOYUNU FİYATINDAN DÜŞÜĞE ALMAK DEĞİLDİR. KALBİMİZDEKİ DÜŞÜNCELERDEN ONLARI UYGULAMAYA KOYDUĞUMUZ ANDA GERÇEKLEŞEN BÜTÜN EYLEMLERİMİZE KADAR, O EYLEMLERDEN ONLARIN YANSIMALARI OLAN DIŞ TOPLUMDAKİ BÜTÜN DALGALANMALARA KADAR HER HÂLİMİZİN ADALET VE MERHAMET MERKEZİNDEN BİZE SEVAP YA DA GÜNAH OLARAK DÖNECEĞİNİ BİLMEMİZ LAZIM.

medeniyetimizin kavramlarına yeniden yönelmek gerek.

Bizim adalet ve merhamet merkezimizin manasının, adalet ve merhamet timsali olan Peygamberimizin ve onun bize getirdiği öğretinin nereden kaynaklandığını, nereye dayandığını kısaca ifade etmek istiyorum. Rahmetli Aliya İzzetbegoviç “Doğu Batı Arasında İslam” adlı eserinde, “Medeniyet, kültür ve irfan, Cenab-ı Hak’la Hz. Adem arasındaki ilk konuşmayla başladı” demiştir. Geçenlerde bir yerde bana bir soru sordu birisi. “Hocam helva ne zaman icat edildi? Hz. Adem helvayı biliyor muydu?” Dedim ki, “Hz. Adem’e Esmâ’yı öğretmişti Cenab-ı Hak. Allah ‘şu isimleri öğrettim’ diyor. ‘Esmâ’yı öğrettik ona’ diyor. Ben inanıyorum ki helva da o isimler içerisinde

vardı. Kainatı yaratanın Hz. Adem’e öğrettiği isimler birkaç isimden mi oluşuyor zannediyorsunuz? Adaleti, merhameti, aklınıza gelen bütün güzellikleri öğretti ve Aliya İzzetbegoviç’in dediği gibi irfan orada başladı. Adalet, merhamet, bütün kavramlar ve ilimler orada başladı.

Bugün pozitivizm adına, ilim yapmanın adına, bilimle uğraşmanın adına; merhameti, adaleti bir tarafa bırakın; hakkaniyeti, Cenab-ı Hak’kın varlığını devre dışı bırakan agnostisizmin, pozitivizmin ve Cenab-ı Hak’ka muhalif davranan bütün bilim anlayışlarının aslında ne kadar büyük bir yanılgı içinde olduklarını burada görmek mümkün. Çünkü bilim, ilim dediğimiz şey de Hz. Adem’in öğrendiği Esmâ ile başladı. Oraya kadar gidiyor mesele

ama oradan bize gelen iki husus daha var ki çok önemli: birisi merhamet, birisi adalet. Diğerlerinin yanında son derece önemli olan iki kavram.

Toprak ve ateş medeniyeti

Peki bunları ne ile ifade ediyoruz? Başka iki kavram olan toprak ve ateşle. Çünkü medeniyet Hz. Adem'le başladı ama sonra ikiye ayrıldı: Toprak medeniyeti ve ateş medeniyeti. "Allah'ın indinde en şerefli olanınız O'na en yakın olanınızdır" diye buyuran ve İslam'ı Hz. Adem'den bugüne kadar tek din olarak insanlığa göndermiş olan Rabbimiz, üstünlüğün ölçüsünü kendisine yakınlık olarak koyarken Hz. Adem'in öğrendiği Esmâ'dan dolayı Allah'ın buyruğuyla melekler ona secde ettikten sonra secde etmeyenin teorisi neydi? "Ben ateşten yaratıldım ve ondan üstünüm" teorisiydi. Üstünlüğün ölçüsü Allah'ın indindedir. Yaratan koyabilir üstünlük ölçüsünü.

İnsanlığın garabet haline bakın ki aziz dostlar, bilgisayar ya da buzdolabını yapan mühendisler dahi A, B, C sınıfı diye üzerine yazarken, "Bu diğerlerinden daha iyidir, daha az enerji tüketir" diye küçücük tanımlamalarla kendi eserlerini üstünlüğe tabi tutarken; Allah'ın, yarattıkları arasındaki üstünlük

ölçüsünü koyamayacağını zannedenler ne kadar büyük bir yanılğı içerisinde dirler. İşte bu yanılğının kaynağı, Allah'ın koyduğu üstünlük ölçüsünü reddedip kendi ölçüsünü koyan şeytana kadar uzar ve onun yaratıldığı ateş o yüzden bizim karşımızdaki medeniyetin zulmüne, haksızlığına ve bütün insanlığı yakıp yıkan çehresine dönüşmüştür.

Bizim medeniyetimiz neden toprak medeniyeti olarak merhamet medeniyetidir? Çünkü toprak merhametlidir. Çünkü toprak yeşertendir, verimlidir, huzurdur. Ateşle karşılaştırdığınızda yakan, tüketen, eriten değildir. Çoğaltandır, ortaya koyandır. Mesela bir salonu ateşle doldursak kim durabilirdi? Çünkü ateş yakar, eritir. Ama toprakla doldursaydık çıkar üzerinde otururduk. Toprakla ateşin farkı budur. Hz. İbrahim'le Nemrut'un farkı da böyleydi işte. Birisi ateş medeniyetinin kralıydı, diğeri toprak medeniyetinin peygamberiydi. Biri yakmak ve ortadan kaldırmak üzere zulme tevessül ederken, öbürü inandığı Rabbimizin yoluyla ateşin içinde güle dönmüştü. İşte peygamberimiz bu yüzden gül ile sembolize edilmiştir. Çünkü kokusu güldür. Kendisi, hayatı, sundukları güldür. Ama onun karşısında yakan, yıkan,

tüketen ve ateşe atan bir medeniyet; Hz. Adem'den bize kadar maalesef adaletsizliği, merhametsizliği bayraklaştırmış ve bugüne getirmiştir.

Zulüm adına dil inşa ettiler

Bu kardeşinizin medeniyet konferanslarında uzunca anlattığı bu iki ana kol yani ateş ve toprağın insanlığa getirdiği öyle örneklerle ifade edilebilir ki, tüyleriniz diken diken olur. Hatta size şu kadarını söyleyeyim; gençlerimizin, insanlığın büyük kısmının iletişim dilini belirleyen batı iletişim fabrikasının, batı iletişim tanklarının, batı iletişim silahlarının, çünkü onlar bombalardan daha büyük silahlardır ve o silahların, televizyonların, filmlerin, Hollywood'un insanlığın efkarı umumiyesindeki dili nasıl bozduklarını gördüğünüzde tüyleriniz diken-diken olacaktır. Bu dili haksızlık adına, umursamazlık adına, zulüm adına öyle bir bozuyorlar ki, dünyanın herhangi bir yerinde algı oluşturdukları bir millet grubu öldürüldüğünde ona sevinen bir insanlığı karşınızda buluyorsunuz.

Hâlbuki bizim toprak medeniyetimizin insana bakış açısı, Şeyh Galip'in şu mısralarında bayraklaşır: Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen. Merdüm-i dîde-i ekvân olan

âdemsin sen. (Kendine iyi bak; sen yaratılmışların göz bebeği olan insansın ve sen

açmasının sebebi işte tam da budur. Bize hiçbir insan grubu barbar ya da zalim

kadar manidardır ki toprak medeniyetiyle ateş medeniyetini bir araya getirdiği-

küçük bir kainat numunesisin. Şeyh Galip'in bu mısralarının kaynağı, Kur'an-ı Kerim'de Rabbimizin bize beyan ettiği, "Bir insanı haksız yere öldürmek bütün insanlığı öldürmeye denktir" ayetidir. Bir insana hayat vermek de bütün insanlığa hayat vermekle eşdeğer tutulmuştur. Şeyh Edebalı'nın bu topraklarda, "İnsanı yaşat ki devlet yaşasın" demesinin sebebi budur. Ertuğrul Gazi'nin Bilecik'te önce Hristiyanlara su kuyusu

diyemez. Benim devletim olan Osmanlı yüzyıllarca gittiği hiçbir yerde kadınlara, çocuklara, suçsuzlara, masumlara dokunmamıştır. Teslim olanları, koskoca Prut Savaşı ve Prut Antlaşması'nı düşünün, ki teslim olanlar bir ordu bile olsa serbest bırakmış bir medeniyetin insanlarıdır biz.

İşte bu, bizim inancımızın adaleti ve merhameti nasıl temsil ettiğini gösterir ve o

nizde adeta İmam Gazali'nin "kemale ermeyen zevale erer" sözünü hatırlarsınız. Çünkü bizim medeniyetimiz insanı kemale erdiren, ateş medeniyeti ise insanı zevale erdiren, bataklığa ve batmaya götüren bir medeniyettir. Siz zevale erdiren bir düşüncede adalet arayamazsınız. Merhamet arayamazsınız. Bu yüzden batıdan merhamet bekleyenler her zaman yanılmışlardır. Bundan sonra da yanılacaklardır.

Çünkü onlar ateşi ve ateş medeniyetini temsil ediyorlar.

Çıkarı için mücadele eden insanlık

“Benim Suriye’de çıkarlarım yoktur, o nedenle Suriye’ye girmiyorum” diyen ABD’yi sadece bu sözden bile yola çıkarak anlayabilirsiniz. Çıkarları için müdahale eden, çıkarları olmadığında insanları huzursuzlukla, zulümle baş başa bırakan; aynı zamanda çıkarları için müdahale ettiklerinde de zulmü, haksız yere insanları telef etmeyi birinci derecede araç olarak kullanan gözümüzde büyüttüğümüz bir büyük dünya devletinden söz ediyorum.

Onların ateş medeniyeti olarak insanlara neler yaptığını Hollywood’dan aldığımız bir örnek filmle size ifade edeceğim. Bakın adalet nedir, zulüm nedir; onlar nasıl, biz nasıl yapmışız bunu görelim diye söylüyorum. Misyoner bir filmi vardır, Hollywood yapmıştır. Filmlerde yıllardır inceleme yapıyorum çünkü oradaki ateş, silah çok daha büyük. Robert De Niro ve Jeremy Irons’un başrolünü paylaştıkları filmde bir Cizvit misyoner papazı, Cizvit inancını Amerikalılara anlatmak için Amerika’ya gidiyor. Amerikalı yerliler ne durumda biliyor musunuz? İnsan pazarında satılıyorlar. O zamanın bü-

ADALETİN HAKİM OLMADIĞI ÜLKELEERDE KANUN, BÜYÜK SİNEKLERİN DELİP GEÇTİĞİ, KÜÇÜK SİNEKLERİN TAKILIP KALDIĞI AĞA BENZER. BİR ÜLKEYİ DEĞERLENDİRMEK İSTİYORSANIZ, BÜYÜKLERİN KANUNLARI DELİP GEÇİP GEÇMEDİĞİNE BAKACAKSINIZ. EĞER BÜYÜKLER KANUNLARI DELİP GEÇİYORLARSA BİLİN Kİ ORADA ADALET YOKTUR.

yük devletleri olan İspanya, Portekiz vesaire Amerikan yerlilerinden topladıkları insanları getirip pazarlarda satıyorlar kadın, çocuk-çocuk demeden.

Cizvit Papazı oraya gidip yerlileri Hristiyanlığa davet ediyor. Neden biliyor musunuz? Çünkü o zaman bir kanun var, “Bir Hristiyan köleleştirilemez.” Bu papaz Hristiyan yapabildiği her insanı kölelikten kurtarıyor. Ah bir bilseydi ki o papaz kölelikten gerçek kurtuluşun İslam’la olduğunu. Çünkü senin Hristiyanlaştırmaya çalıştığın ülkede daha 1941’li yıllara kadar siyahi erkeklerle kadınlar otobüslerin arkasına binebiliyorlardı, önüne binemiyorlardı ama benim inancım Hz. Bilal’in göğsünden büyük taşları kaldırmış bir inançtır. Kölelik böyle kaldırılır ama bilmiyordu papaz. O günkü şartlarda gitti insanları Hristiyanlaştırmaya çalıştı. Peki sonuçta ne oldu? Karşısındaki güç

toplanmaya başladı. Askerler, krallar, yöneticiler dediler ki, “Bu Cizvit ne yapıyor? Pazarımızı elimizden alıyor.”

İşte hadise budur. Siz onlardan değilseniz ve çıkarlarına hizmet etmiyorsanız sadece onların pazarı olursunuz. Kanunu değiştiriyorlar. Yeni kanun çıkarıyorlar, “Bir yerli Hristiyan olsa bile köledir.” Bu kanundan sonra yerliler kölelikten kurtulamıyorlar. Pazarlarda satılıyorlar. Peki ne yapıyor yerliler? Cizvit papazının önderliğinde kiliseden çıkarak toplu imhaya doğru yürüyorlar. Üzerlerine bombalar, mermiler düşüyor, yerle bir ediyorlar her yeri. Rivayetlere göre 70 milyon insan öldürülüyor. Böyle bir medeniyetin insanların yeryüzünde verebileceği merhamet ve adalet dersi yoktur.

Büyükler geçiyorsa adalet yoktur!

Çok net bir şekilde tüm konferanslarımda açıkça

söylüyorum, batının tarihini iyi bilmemiz lazım. Biz bilmediğimiz için onlar bizim tarihimizi bile bize çarpıtarak anlatıyorlar çünkü. Kendi tarihimizi iyi bilmemiz gerekiyor. Onların bu yaptıkları karşı-

Eğer büyükler kanunları delip geçiyorlarsa bilin ki orada adalet yoktur. Bu benim ülkem de olsa böyledir. Küçükler takılıp kalıyorsa, büyükler her gün delip geçiyorsa; ah vah edinin, dövünün, ellerinizi

Medeniyet 3 seviyede ortaya çıkar

Bizim medeniyetimizin ilmi açıdan nerede olduğunu bilmek de son derece önemlidir. İlimi seviye üçtür; dördüncüsü Allah'a aittir. Birinci seviye

sında bizlerin neler yaptığını bilmemiz lazım. Adaletle ilgili en önemli sözlerden birisini Alman sosyolog şöyle söylüyor: Adaletin hakim olmadığı ülkelerde kanun, büyük sineklerin delip geçtiği, küçük sineklerin takılıp kaldığı ağa benzer. Bir ülkeyi değerlendirmek istiyorsanız, büyüklerin kanunları delip geçip geçmediğine bakacaksınız.

dizlerinize vurun çünkü orada adalet yoktur. İşte yerlilerin imha edilmesinin sebebi de budur. Büyükler delip geçtiği, küçükler takılıp kaldığı için binlerce insan, pazarlarda satılmıştır. Silkinmeli ve ayağa kalkmalıyız. İmam hatipler olarak bunu en başta temsil etmesi gerekenler de bizleriz. Bunun başka hiçbir yolu olduğunu düşünmüyorum.

müşahede alanıdır yani gözlem alanı. Diğer canlı varlıklarla eşit yaşadığımız alan. Bakarız, görürüz, yeriz, içeriz, uyuruz, bağırırız, akşam olur yatağımıza gideriz, evimize gideriz. Kusura bakmayın köstebek de, tilki de, kuş da, kedi de bunu yapar. Karınlarını doyurmak isterler, yuvalarına sığınmak isterler. Yılan dahi akşam olunca gidip deliğine

girer ve sığınmaya çalışır. Müşahede alanında biz diğer canlı varlıklarla eşitiz.

Onun bir üst seviyesi ancak insanlığa ilk adımdır o da muhakeme alanıdır. Allah'ın bize verdiği akılla muhakemede bulunmak; bilgiyi ayıklamak, doğrulamak ve yanlış şeyleri kendimizden ayıklamak, akılla hareket etmek. Eğer akılla hareket edebilirsiniz ve bilgiyi akılla tasvip ederseniz ilim yapmış olursunuz. Ben bir bilim adamı olarak da yıllardır muhakemeyi kullanarak ekibimizle birlikte çeşitli çalışmalar yapıyorum. Bildiriler hazırlıyorum, makaleler yazıyorum. Alanımızla ilgili daha birkaç gün önce kongre vardı. Kongrede açılış oturumunda konuştum. İşte biz bunları da muhakeme alanıyla yapıyoruz ama orada kalp yok, kalp henüz devreye girmedi.

Peki üçüncü alan nedir aziz dostlar? O da mükâşefe alanıdır yani kalbin keşif alanı. Eğer bir insan müşahededeki muhakemeye, muhakemeden de mükâşefe alanına geçemiyorsa İmam Gazali'nin söylediği o kemalime çizgisini asla yakalayamaz. Mükâşefe nedir peki? Kalbin keşfidir; sezme, hissetme. Batının yüzyıllar sonra duygusal zeka dediği hakikatin, bizdeki karşılığıyla çok daha geniş hâlidir. Onlar

daha yeni keşfettiler duygusal zeka diye bir şey olduğunu. Ama bizim medeniyetimizde, özümüzde Hz. Adem'den beri bu vardır. Onlar daha felsefede "sezgici felsefe" diye belki birkaç yüzyıldır üzerinde duruyorlar. Bizde ise binlerce yıldır var bu. Kalp devreye girmeden adaleti sağlayamazsınız çünkü.

Mukâşefe: Müslümanın hayat bulduğu alan

Yine modern bilimin bahsettiği bir kavram var; empati. Kendinizi başkalarının yerine koyamazsınız. "Acaba o bu haksızlığa muhatap olsaydı, ben bu haksızlığa muhatap olsaydım ne çekerdim?" diye düşünemezsiniz. Bütün zalimler, kalpleri mükâşefe alanına kapatmıştır. Bundan dolayı muhakemeci canavara dönüşmüşlerdir. Bu tarih boyunca böyledir. Yoksa Hitler milyonlarca insanı harcaıyıp en son suçu Almanların üstüne yıkmazdı. Stalin milyonlarca insanın kanına girmezdi. Bugünün zalimleri Orta Doğu'da, Afganistan'da, Müslüman coğrafyalarda binlerce insanın kanını akıtıp hiçbir şey olmamış gibi, aynı bir sırtlan gibi yuvalarına dönmezdi.

İşte bu yüzden mükâşefe alanı bir Müslümanın hayat bulduğu alandır çünkü orada müşahede de, muhakeme

de, kalp de, duygu da, Allah'ın verdiği zeka da vardır. Bunların hepsi birlikte faaliyet gösterir. İşte siz orada zulmü, zulüm olmayandan ayıklarsınız. Orada merhameti yaşarsınız. Orada ayağını incittiğiniz karınca sizin kalbinize acı verir, daha da bırakın bir insanı ve bütün bir insanlığı. Bu üç alandan, batı medeniyetini muhakeme ettiğimizde, sadece ikisi batı medeniyetinde vardır maalessesef. Çünkü batı medeniyeti rasyonel bir medeniyettir. Batı medeniyeti duygusal zekadan mahrumdur. Müşahede ve muhakemeyle yaşar.

Bunun için didaktiktir, buyurgandır, emir verir. Kalpten mahrumdur. Mahrum olduğu için batı medeniyetinin insanı ciddi manada terbiye eden hikâyeleri yoktur. Batı medeniyetinin hikâyelerine daldığınızda kanla ve zulümle karşılaşsınız. Öğretici hikâyesi çok azdır, uydurmadır. Ama bizim medeniyetimiz, bir kıssa anlatılır, hani kıssadan hisse deriz ya, kıssadan hisse tam da mükâşefenin adıdır ve aklınız, kalbiniz o kıssayı değerlendirip dersini alır. Bu nedenle bizde masallar, efsaneler, hikâyeler, nasihatnameler, seyahatnameler, şiir, sözlü sanatların tamamı vardır. Ayrıca her biri kendi içinde belli bir ilmi seviyeyi de barındırır. Hem akli, mükâşefeyi ve kalbi

taşır hem de müşahededen dersimizi alırız.

Yuvarlak çizgilerin anlamı ne?

Peki bu nasıl yansımıştır çizgilere biliyor musunuz? Batı medeniyetinin çizgileri bu yüzden keskindir. Baktığınızda düz çizgilerdir. Bunu kılıçta bile görürsünüz. Batının kılıcı istavroz şeklindedir. Osmanlı'nın batıdaki lakaplarından birisi 'eğri kılıç'tır. Bizim kılıcımız bile mütevezidir. Boyun bük müştür Allah'a. Çünkü benim askerim nefis için çalmaz kılıcı. Şahsı için kullanmaz, Allah içindir o kılıç. O bile mütevezidir, boynunu bükür. Çünkü akıncı o kılıcı salladığında "Allah" der. O kılıç "Allah" derken küffarın boynuna inerken bile teslimiyet içerisindedir. Bu nedenle Hz. Ali, yüzüne tüküren şahsı öldürmekten vazgeçmiştir. "Seni öldürseydim nefsim için öldürmüş olacaktım ama benim amacım seni Allah için öldürmekti" demiştir.

Bu nedenle camilerimiz bile yuvarlak çizgilerle doludur. Kubbelerimiz, minarelerimiz, şerefelerimiz, pence-relerimiz, kapılarımız. Ben Erzurumluyum. Çifte minarelere gittiğinizde küçücük yuvarlak kapılar bulursunuz. Sormuştu bir Amerikalı bana, "Bu kapıların manasını biliyor musun?" diye. "Bilmiyorum"

demıştim. Sonra açık bir şekilde öğrendim ki ilim tahsil edenler böbürlenmesinler, boyun eğmeyi öğrensinler diye onları o ufacık kapılardan geçiriyorlar. Çünkü biz rükûa gideriz, secdeye gideriz. Kainatın sahibine kul olmuşuz.

Dünyanın en özgür insanları aslında biziz, gidip de basit şeylere kul olamayız. Adaletsizliğe, merhametsizliğe ram olamayız. Biz bu yüzden medeniyetimizi çok iyi öğrenmeliyiz. Bu kardeşiniz şiiri, sanatı anlatırken de diyor ki, "Batının sanat anlayışı Aristo'nun 'mimesis' kavramına dayanır. Tabiatı taklitten doğar. Sanat, tanrı olduğu için tabiatı taklitten doğar. Oysa biz sanatı dahi Allah'ın sıfatlarından alırız. Bu nedenle bizim çizgilerimiz yuvarlaktır."

Kalbin çizgileridir işte yuvarlak çizgiler. Keskin çizgiler aklın çizgileridir çünkü akıl iki artı iki eşittir dört der, beş demez. Cevaba beş diyen kalptir. Çoğaltır kendisinde, ikiyi alır üç-dört yaparak çoğaltır. Kalbin çizgileri yuvarlaktır. Bizim medeniyetimiz bu yüzden kalp medeniyetidir. İşte şimdi daha iyi anlıyoruz "Yürek Medeniyeti", "Kalp Medeniyeti" kitaplarının bu medeniyet için neden yazıldığını.

Ahmet Mercan

Röportaj: Emeti Saruhan

İnsan Hakları Metinleri Dillerden Düşmüyor Ama Zulüm Had Safhada

13 Mart 1956 yılında Bayburt'ta dünyaya geldi. 1975 yılında Bayburt Endüstri Meslek Lisesini bitirdi. İstanbul'da grafikerlik, ajans editörlüğü, Selam Dergisi yazı işleri müdürlüğü ve yöneticilik yaptı. 1988 yılından beri Anlam Ajans'ın yayın yönetmenliğini sürdüren Ahmet Mercan şiir, deneme, inceleme, oyun, masal türlerinde eserler verdi. Ahmet Mercan'ın yazı ve şiirleri Selam, Yeryüzü, İmza, Kardelen, Özülke ve Umran dergilerinde yayımlandı.

“

Adalet ve merhamet kavramlarını insan hakları bağlamında değerlendirmesini istediğimiz aktivist, yazar, şair Ahmet Mercan, Akdeniz'i koca bir mülteci mezarlığına çevirdiğimize dikkat çekiyor. Mercan, “Dünya bu denli sistematik saldırı ve işkenceye muhatap olmadı. Üstelik bütün bu zulüm ‘İnsan Hakları’ metinlerinin kâğıtlara basılı olduğu, dillerden düşürülmediği zamanda yapılıyor” diyor.

Bugün dünyada insanlık trajedisi diyebileceğimiz olaylar yaşanıyor. Ülkelere-rinden ayrılmak zorunda kalan mülteciler açısından baktığımızda merhametin işlemediğini görüyoruz. Peki adalet ne kadar yürürlükte?

Yaşadığımız çağın en temel ve acil ihtiyacı adalettir. Adaletin olmadığı yerde merhamet lüks kalır. Başka bir ifade ile merhamet olsaydı, adalet zirveden tecelli ederdi. Küresel dünyada ekonomiye endeksli olarak vahşi saldırı ve talan gerçekleşiyor. Dünyanın sessiz çoğunluğu tedirgin gözlerle ve şaşkınlık içinde izliyor. Bu durum adaletle gücün irtibatının koptuğu anlamına geliyor. Gücü elinde bulunduranlar binlerce kilometre öteden hiç tanımadıkları insanların üzerine bomba yağdırıyor. Bütün dünya da dilsiz, elsiz kalmışçasına izliyor. Ülkeler işgal edilip şehirler altüst edilirken yüz binlerce çocuk, kadın, sivil insan can veriyor. Şüphesiz bu duruma sadece insaf penceresinden baksak

bile facianın farkına varırız. İşgal, suçsuz insan öldürme, kitle imha silahı üretme, insanları yurtlarından çıkarma ile başlayan can yakıcı suç zincirini tespit edebiliriz. Tespit ettiğimiz suçlar adil bir şekilde yargı mekanizmasına yansımıyor, muhakeme yapılmıyorsa orada uluslararası hukuktan bahsetmenin imkânı da yoktur.

ADALETİN GÜÇTEN AYRI ÇALIŞMASI MEŞRUIYET KAZANMIŞ

ABD ile Irak, Suriye, Türkiye sınır anlaşmazlığı mı yaşıyor? Haritada Amerika ile aynı kıtada mıyız? Kimse, hiçbir ülke bu garip durumdan yola çıkmıyor. Çünkü adaletin güçten ayrı çalışması zihinlerde meşruiyet kazanmış. YPG'ye beş bin tırla savaş malzemesi veren ABD'nin konumu bırakın dış dünyayı, ülkemizde dahi önemli bir kitle tarafından görmezden geliniyor. Gücün hukuka ihtiyacı kalmamışsa orada orman kanunu hüküm sürer. Günümüz dünyası bunun açık ifadesidir. Soğuk Savaş dönemindeki gerilimli denge 90'ların başından itibaren İslam'ın "potansiyel düşman" konumuna oturtulduğu Yeni Dünya Düzeni ile yürürlükte. Birinci Körfez İşgali bunun işaret fişeği idi. Akabinde İkiz Kuleler bahane edilerek

Afganistan ve Irak saldırıları, arkasından Arap Baharı ele alındığında acımasız saldırı, işgal, işkence güzergahında kendini hiçbir ahlaki, hukuki ilke ile sınırlamayan ABD önderliğinde Batılı gücün dünyayı talan ettiği görülür. Bu talana karşı herhangi bir söz, direnç, hukuk çağrısı da ortaya çıkmıyorsa, ortaya zulüm gören beldelerdeki insanların kendini savunacağı örgütlerin çıkması veya mülteci olarak göç etme seçeneği kalıyor. Kurulan örgütleri yönlendirmek, silah satarak vekalet savaşları yaptırmak daha verimli ve kolay seçenek olarak aynı güçlerin ekmeğine yağ sürüyor.

Diğer taraftan alacaklı bakışlarla kimi Akdeniz mezarlığında sulara gömülen mülteciler üzerinden aynı insafsız güç keyifle, hayata tutunmaya çalışan insanları yalvartıyor. Gazetecinin çelme taktığı, bindirilen otobüs koltuklarının poşetle kaplandığı, dikenli teller ve köpeklerle çevrilen mülteciler için her gün daha yüksek duvarlar örüyorlar. Yüz binler içinden 30-40 kişi seçmek için "keyifli" tavırlar içine giriyorlar. Nereden bakılırsa bakılsın,

dünya bu denli sistematik saldırı ve işkenceye muhatap olmadı. Üstelik bütün bu zulüm “insan hakları” metinlerinin kâğıtlara basılı olduğu, dillerden düşürülmediği zamanda yapılıyor. Uçakların bomba yanında demokrasi ve insan hakları götürmesi tam da yaşadığımız dünyanın portresini ele veriyor. Ölüm, yıkım, mültecilik onlarda özgürlük olarak karşılık buluyor.

Temeli haksızlık üzerine atılan, yapılanmasında köleler ve efendiler olan Birleşmiş Milletler, nasıl adil olabilir ve barışı koruyabilir? Dünyada 206 ülke var. Bunların içinde beş ülkenin veto hakları var. Sadece biri dahi 201 ülkenin aldığı kararı veto edebiliyor.

Tam “demokrasi”, ideal insan hakları! Diğer tarafta hazinenin üzerinde uyuyan, ulus ve mezhep zindanından bir türlü çıkmak istemeyen İslam ülkelerinin celladına hayran konumu... Sonuç yaşadığımız ve yaşamakta olduğumuz...

Yazıldığı yıldan beri anlamı daha da güçlenen bir şiirle ifade edecek olursam:

Bir çocuk koşuyor,

Kurşun daha hızlı.

Güvercin uçuyor,

Uçak daha hızlı.

Beyaz bir bulut buruşup yere düşüyor,

Üstünde insanlık öldü yazılı.

ADALETSİZ UYGULAMALARIN TEMELİNDE AYRIMCILIK VAR

Sadece hukukçuların alınmasına giren konularla adalet sağlanabilir mi?

Adalet, “her şeyin yerli yerinde olması” olarak tanımlanır. İnsana yeryüzü açıldığında gökyüzü, yeryüzü ve arasındakiler barış içinde, denge ve ahenk düzlemindeydi. İnsanın bu ahengi bozmadan adaletle yönetmesi için Allah, peygamberler ve ölçü göndermiştir. Ortaya çıkacak sorunların adalet çerçevesinde çözülmesi için adaletin bilgisi de insana ulaştırılmıştır. Ne var ki insan zayıf yaratılan,

bencil ve aceleci varlık olarak hep hakkından fazlasını talep etmiştir. Bir toplumda suçun tek rakamlı hanelerdeki oranı için ancak yargı “onarıcı adalet”i sağlayabilir. Asıl korunma alanı bunun dışında vicdanla; vicdan da ahlaki erdemlerle; sevgi ve merhamet ile hayat bulan adalet duygusu ile korunabilir. Bu durumda empati /hemhâl olabilme çabası yanında insanın şerefli varlık olduğunun, ayrımsız olarak, eğitimin ve davranışın konusu yapılması bir zorunluluk olarak karşımıza çıkar.

Günümüzde adaletsiz uygulamaların temelinde ayrımcılık yer alır. Aydınlanma ile akli merkeze alarak kendi öyküsü içinde büyük kırılma yaşayan Batı, aynı süreci bütün insanlığa dayatmaktadır. Kendi karanlık çağı ve kilise tecrübesini, karanlık çağı olmayanlardan istemesi anlaşılır değil. Aydınlanma insanın varoluşunu düştüğü yerden aklını “kılavuz” kullanmadan kalkmaya bağlıyor. Bu konuda Kant yalnız değil,

Descartes varlığı düşünmeye bağlayarak, dini toplumsal hayata taşıyanları nesne konumunda tutuyor. Hegel’in “Doğu düşünemez” kalıbı, Batı için kült bir vurgudur. Dolayısıyla farklı medeniyet mensupları kendi tecrübelerinden geçmediği için, tabiri caizse; az insandır. Batılı zihnin “öteki” kavramı bunu özetleyen bir tutuma denk düşer. Öteki, yani nesne, özneye dönüşme kadar dönüşene kadar öteki olmayı sürdürecektir. Bu nedenle Batı’da istisna bazı muhalif düşünürler dışında oluşan ve “ilerlemeci tarih” olarak zihne yansıtılan varsayım, bize ait tarihin geçersiz kılınmasını öngörüyor. Oysa 18. yüzyılın ortalarına kadar dünya Müslümanların yazdığı tarihi okuyordu. Batı merkezli bilimin dinle savaşı sonucu, “bilimci” bir anlayışa evrilen gelişmeler ayrımcılığın güzergâhında yol aldı.

Artık bilim de bir bomba. Kainata; bitkilere, hayvanlara ve insanlara müdahaleyi, genlerle oynamayı kendine hak gören anlayış, insanı seküler bir ufka kilitleyerek hedefe varacağını düşünüyor. Şüphesiz bir tanrılık iddiası taşıyan bu durum 8 milyar dünya nüfusunu 500 milyona indirmeyi tasarlayarak, sağlık üzerinden de “bilim marifetiyle” savaş açmada beis

görmüyor. Algısı kirletilerek yönlendirmeye açık dünya, sessizce izlediği müddetçe yeni ve fitrata çağırان bir irade ortaya çıkmayacaktır.

İNSAN HAKLARI ANCAK İBADET BİLİNCİYLE KORUNUR

Üzerinde bir toplumsal muhabakat olmayan konularda adalet ve merhamet mekanizmasını nasıl işletmeli?

Yeryüzünün en büyük fitnesi dayatmadır. Düşünelim ki tüm varlığı ve insanı var eden Rabbimiz, rızkını verdiği insana bile dayatmıyor. “Dileyen iman etsin, dileyen inkâr.” (Bakara 256) Doğrunun dahi zorlama yoluyla kabulü istenmemektedir. Bu haliyle İslam dahi bir tekliftir. “Güzel sözle, hikmetle” (Nahl 125) davetimizi yapar çekiliriz. Bizde öteki yoktur. Dolayısıyla sayısız ötekinin ne yaptığından ziyade, biz “Müslüman olarak ne yapmalıyız? Kendi söylemimizden beslenerek nasıl bir duruş ve tavır geliştirmeliyiz?” sorusu hepsinden önemlidir. Rabbimiz inananlara bir misyon belirliyor: “İyiliği yaymak, kötülüğe engel olmak” (Âl-i İmran 104). Bu kavrayışla yola çıktığımızda başarılı

HER MEDENİYET KENDİ REFERANSLARI İLE SÖYLEMİNİ KURDUĞUNDA "ÖRTÜŞEN REFERANSLAR", DOĞAL HAKLAR İSİMLENDİRMESİNİ HAK EDER. BİZİM MEDENİYETİMİZ İNSANDAN ÜMİT KESMEYE İZİN VERMİYOR. SON NEFESE KADAR "DAVET" ETMEMİZİ, İYİLİK YAPMAMIZI, YOLDA KALMIŞLAR, ÇOCUKLAR, KADINLAR, MAZLUMLAR ADINA MÜCADELE ETMEMİZİ İSTİYOR.

olmak veya olmamak önemli değildir. Yolda olmak, bu onurlu görevin içinde olmak değerlidir. Dolayısıyla farklı söylemlerin kulağa hoş gelen ama pratiği olmayan, arka planından habersiz kurguları yerine, insanı onurlu kılan vahyin söylemini omuzlayıp yola çıkmak gerek.

Bu yola çıkış bütün rağmenlerin üstesinden gelme gücü verir inanana. İnsan hakları ancak ibadet bilinci ile korunabilir. Her medeniyet kendi referansları ile söylemini kurduğunda "örtüşen referanslar", Doğal Haklar isimlendirmesini hak eder. Bizim medeniyetimiz insandan ümit kesmeye izin vermiyor. Son nefese kadar "davet" etmemizi, iyilik yapmamızı, yolda kalmışlar, çocuklar, kadınlar, mazlumlara adına mücadele etmemizi istiyor. Bu sayede "insan" olmanın anlamı ile bütünleşebiliriz.

ÖTEKİ OLUŞTURARAK İTAAT İSTİYORLAR

Günümüz dünyasında güce tapanlar önce kendi fitratlarına yabancılaşarak nesneye dönüştürdükleri "öteki" oluşturuyor, sonra kendilerine itaat istiyorlar. İtaat olmadığında dünyadan "çıkarma" yetkisini kullanıyorlar. Modern dünya çok dinli ve çok kültürlü bir yapıyı barış içinde yönetmenin imkânlarını samimi bir şekilde aramış olsa, pek çok uygulamadan ilhamla bu yapıyı inşa etmek mümkündür. Dünya egemenleri bunu istemiyor. Rızık korkusuyla çocuklarını öldüren cahiliye Arapları gibi, "yarına sahip olmak" için dünya kaynaklarının tamamına erişmek istiyor. Bunun mücadelesini açıkça görüyoruz. Her şey ekonomik talan için bahane. Demokrasinin desteklendiği, diktatörlerin istenmediği köksüz bir yalan. Öyle olsaydı Cezayir'de, Filistin'de, son dönem Mısır'da bunun aksi yapılırdı mıydı? Halkın seçtiği

Cumhurbaşkanı Mursi indirilip ihtilalle Sisi getirilerek maddi manevi kredi açılır mıydı?

Adalet mekanizmasını önce kendi nefsimizde, sonra ailemizde, akabinde çevremizden başlayarak var etmeliyiz. Bu sanıldığı kadar kolay değildir. Yaşadığımız ve yaşamakta olduğumuz süreçler üzerinden okuduğumuzda, insan her koşulda aynı kalamıyor. Özellikle varlıkta insan bünyesi eski ideal halini sürdüremiyor. Ama bütün rağmenleri aşmak, inanan insan için ödül yüklü bir karşılığa denk geleceğine olan inancımız başkasında olmayan motivasyon kaynağımızdır. Bazen bize, bizden olana rağmen de adaleti ikame etmeliyiz. (Maide 8) Bu, imtihanın zirvesine denk düşer. Şu anda, istisna olaylar dışında bunu başardığımızı söyleyemeyiz.

İNSAN HAKLARI SADECE DEVLETLERE EMANET EDİLEMEZ

İnsan hakları alanına giren konularda karar verme mekanizmaları söz konusu olduğunda adalet ve merhamet nasıl dengelenmeli? Örneğin kendi ülkesinde ölüme mahkûm edilmiş bir sığınmacının geri iadesinde adalet mekanizmaları mı, merhamet mi devreye girermeli?

İnsan haklarını kim korur? Ya da nasıl korunur? Bu soruları irdelediğimizde insan haklarının ne kadar sahil ve samimi sahiplenildiğini ve korunduğunu ya da aksini görürüz. İnsan haklarını sadece devletlere emanet etmek için ruhuna aykırıdır. Çünkü ihlaller insanla insan, insanla grup, insanla toplum ve en çok da insanla devlet arasında ortaya çıkar. Dolayısıyla insan hakları bir acil ihtiyaç olarak insanların ortak bilincinde ve yasalarda yaşamak zorunda. Yasalardan kaynaklanan ihlaller de mümkündür. Bu durumda sivil toplum kuruluşları, hukukçular eliyle oluşan bir talep siyaset mekanizmasını harekete geçirerek bu sorunu aşmaya çalışır.

Yasalar insanlara hava, su, ekme gibi elzem olan Temel Hakları korumakla yetinmemeli. Zira insanın canının, mülkünün, aklının, dininin, neslinin korunduğu bir devlet ancak "hukuk devleti" vasfını kazanabilir. Dünyada bulunan, ayrıma tutulmaksızın,

bütün insanların başkasına dayatma yapmadan, şiddet kullanmadan, kimseye hakaret etmeden bir teklif, bir davet düzeyinde bir tek, aile, grup ve toplum olarak ifade edeceği, yaşayacağı haklarda, zararsızlık esası ile özgür olmalıdır. İslam medeniyetinin başarılı uygulamalarında bu örneği görüyoruz. Medine Vesikası, Osmanlı, Endülüs, Abbasi uygulamalarında bu özgüveni yaşamış örnekleri ile görebiliyoruz.

Her insan Rabbimiz tarafından yaratılmış olduğuna göre "Murad-ı ilahî"dir. Onun varlığına, inancı veya düşüncesi üzerinden kimse saldıramaz; mülküne, ifade özgürlüğüne karışamaz. İnsan böyle bir atmosferde aile, devlet, toplum ve benzeri baskılardan beri olarak iman veya inkâr yolunu seçebilir. Ontolojik özgürlüğe ulaşmak için bu araçsal özgürlük alanı gereklidir.

ALLAH KORKUSU VE SEVGİSİYLE ÇALIŞAN HAKİMLER LAZIM

Temel Haklar, insanın kendisini başkasına zarar vermeden var ettiği alandır. Bu düzlemde her insanın bu hakları diğer insanların sorumluluğu olarak ortaya çıkar. Dolayısıyla bir insanın canı diğer insanların koruması altındadır. Yasalar ve güvenlik güçleri de bu ihlal-

lerde haksızlığın giderilmesi, adaletin onarılması için görev üstlenirler. Bir insan hakları kültürü ve bilinci oluşması için sivil toplum kuruluşlarının önderliği çok daha sağlıklıdır. Devletin hükmü şahsiyeti insan bünyesi gibi "sıcak" değildir. Fiili zarar vermedikçe, hiçbir inanç ve düşünceden dolayı düşmanlık bizim inancımızda yoktur. Düşmanlık ancak zalimlerdir.

Merhamet; sevgi, acıma ve yardım hissi karışımı ile ortaya çıkan duygudur. Adaletin mantığı ve hakkı, hakkaniyeti gözetken tarafı ile bulduğunda "ihsan"a döner. Hayata yansımaları iyiliğin fevkinde olarak ortaya çıkar. Daha çok sivil alanda gerçekleşir. Alacağını geri almak adalete denk düşerse; ihtiyacı olmayanın alacağını bağışlaması sevgi ve merhametin tezahür ettiği "ihsan"/merhamet durumudur.

Elbette sevgi, merhamet ve adaleti güdümlenen duygular bileşkesinde, Mümin için Allah rızası daima devrede olmak durumundadır. Sivil alanda, alışverişte, süreci paylaşmada Müslümanların sürekli helalleşmeleri, kalp kırmalarını da önlemeye matuf mahkemelerin fevkinde bir işleve haiz, anlık karşılıklı

mutmainlik, memnuniyet onayıdır. Temel hakların korunabilmesi için bağımsız mahkemeler yanında sadece Allah korkusu ve sevgisiyle çalışan hakimlere ihtiyaç vardır. Bu durumda yasalar adil olmalı, toplum erdemli olmalı, mahkeme bağımsız, hakim de Allah'a her mahkemenin hesabını niyet ve kararlar vereceğini bilmeli. Hukuk devletinde ölüm cezasının başka devletleri değil ancak insanları ilgilendirdiğini söyleyebiliriz. Devletler de insan ilişkilerinde olduğu gibi haklara ve sorumluluklara sahiptirler. Aynı hukuk mantığı ve adalet duygusu geçerlidir.

STK'LAR HAKSIZLIĞA UĞRAYANIN SESİ OLUR

Merhametli bir adaletin sağlanabilmesi için ne yapmak gerekir? STK'ların rolü olmalı mı? Evetse ne kadar müdahil olmalılar?

STK'lar bir amaç maddesi üzerine gönüllü çalışmak için bir araya gelmiş insanların çabalarını ifade eder. Bu yapılanmanın aksine, amaç maddesini aşan veya devletin desteklediği kurumlar konumuzun dışında. Amaç maddesini önemli gören kişi bu mücadelenin içine girer ve maddi manevi katkısını sunar. Toplumun ihtiyacı olan ve iyiliği, hayrı tetikleyen her

çalışma bu anlamıyla meşrudur ve makbuldür. Siyasi, ekonomik, insan hakları ve benzeri konularda sayısız vakıf, dernek, girişim grubu "iyilik" merkezli çalışma içinde oldukça, devletin sağlıklı yürütmesine, halkın daha kaliteli hizmet almasına vesile olmuş olur. İnsan hakları mücadelesi özelinde bu tür STK'ların daha zor şartlarda çalıştığını, yeterince anlaşılmadıklarını söylemek mümkündür. Savrulma, siyasete endekslenme yanlışları da bu kurumların eleştiriye açık olmaları gereken başlıklardır. İnsan hakları kurumları ve aktivistleri çıkarılması gereken yasalarda, haksızlığa uğrayanların sesini duyurma ve takip etmede önemli boşluğu doldururlar. Ne yazık ki dünyada devletlerarası siyasetin enstrümanı olarak gizli misyona sahip kimi STK'lardan bahsetmek de mümkündür. Herhangi bir sorunu çalışırken farklı devletlerin, masum yapıların "huyu"nu "bozmak" istemelerine karşı da duyarlı olunmalıdır. Her insan ve kurum gibi STK'lar da doğru bilgi kullanılmalı; aldatma, atlatma, popüler olma tuzaklarına tevessül etmemelidirler. İslam'daki yerini Hz. Ebubekir konuşması ile Hz Ömer'i ikaz eden kadının tutumu izah eder. Hz Ebubekir halife seçildiğinde, "Hayırlı işte bana yardımcı,

hayırsız işte engel olun" diye halka yaptığı konuşmadaki duyarlılık önemlidir. Yine bir kadının Hz Ömer'in mihrı sabitleme çabasını eleştirmesi ve kararından vazgeçirmesi sivil vicdanın bütün uygulamalarda önemine vurgudur. Her dönemde, yürütme açısından sivil toplumun varlığı önemlidir.

Peygamber Efendimizin ve sahabelerin adalet ve merhamet anlayışı nasıldı? İslami öğretiler dünyaya ne söylüyor?

Mekke'de işkenceye uğratılan, Taif'te çocuklara taşlatılan Efendimiz adalet ve merhametin burcudur. Ayakları kan içindeyken, "Bilmiyorlar Rabbim" diyerek dua eden Efendimiz, 2 kişi olarak uzaklaştığı Mekke'ye gümüşten sel gibi bir ordu ile aktığında herkes onun gözlerine bakıyordu. "Rövanş alacak mı? O da bize eziyet edecek mi?" diye korku içinde bekleyenlere; "Bugün size kardeşim Yusuf'un yaptığı vardır" diyerek güçlüyken zayıf olanları bağışladı. Tam bir merhamet zirvesinden eşsiz bir örnektir bu fetih.

Yine Hicret, İslam kardeşliğinin mahiyetini resmeden eşsiz bir tablo olarak önümüzde durur. Birbirlerini tanımayan ancak bir kitabın kardeş

yaptığı insanların “bir yıl” süren misafir ve ev sahipliği... Öğretmeni Hz. Muhammed (sav) olan toplumda her ilişki adil, her olay ihsanla kayıtlı. Bir ikram medeniyetinin adeta temelleri atıldı. Darlıkta bollukta, savaşta barışta, zaferde yenilgide paylaşım ve dayanışma çağımız insanının anlamakta zorlandığı kalitede devam etti. Diğer taraftan Mekke’de Efendi-

miz’in içinde yer aldığı Hılful Fudûl örgütü, çalışma şekli ile hâlâ günümüzü etkileyen bir iyilik hareketi olmaya devam ediyor. Aynı zamanda bir iyilik oluşumunun çağları nasıl açtığını gösteriyor. Diğer taraftan başka dinlerle “birlikte yaşamamanın” imkânı olarak Medine Vesikası günümüz dünyasının ötesinde bir erdem ve barış manifestosu olmayı hak ediyor. İnsan

hakları konusunda uygulama ve doğal pratiklerin önemi, bıraktığı sonuç, metinlerinden çok daha fonksiyoneldir. Son dönemlerde yaşadığımız hayatı kıyasladığımızda önemli bir soru kaçınılmaz olarak ortaya çıkıyor: “İleri, gelişmiş” denildiğinde ne anlıyoruz? Kişi başına düşen otomobil veya tüketilen enerji miktarı mı? Yoksa insanın insanı bağışlama veya insanın insana

18. YÜZYIL SÖZLEŞMELER, BİLDİRİLER ÇAĞI OLDU. 1948'DE İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NIN SONUCU 50 MİLYON İNSANIN HAYATINI KAYBETMESİNİN İTİCİ GÜCÜ İLE EVRENSEL İNSAN HAKLARI BİLDİRGESİ DEVREYE ALINDI. GEÇEN 70 YILLIK SÜREDE UYGULAMADA HİÇBİR ETKİYE DÖNÜŞMEYEN, YAPTIRIM GÜCÜNDEN YOKSUN, GÜDÜK BİR METİN POZİSYONUNA DÜŞTÜ.

katlanma oranı mı? İnsanın insandan çözüldüğü, birbirine yük olarak görüldüğü çağımızda insan bir "denek" için "sayı" olarak işlem görüyor.

Pek çok evrensel metin var ve her biri birbirinden muazzam denebilecek içeriğe sahipken muhatabını bulamayışını nasıl yorumluyorsunuz?

18. yüzyıl sözleşmeler, bildiriler çağı oldu. 1948'de İkinci Dünya Savaşı'nın sonucu 50 milyon insanın hayatını kaybetmesinin itici gücü ile Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi devreye alındı. Hazırlayanlar, hazırlık süreci, eleştiriler bir yana, farklı medeniyetlerin katkısı dışarıda bırakıldı. Buna rağmen büyük bir ilgi ve kabul gördü. Merkez metin olarak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve daha pek çok metin ondan ilhamla kaleme alındı. Geçen 70 yıllık sürede uygulamada hiçbir etkiye dönüşmeyen, yaptırım gücünden yoksun,

güdük bir metin pozisyonuna düştü.

İSLAM YASAKLARI BELİRLER GERİ KALANI SERBEST KILAR

Çağımızda kadın hakları, ikinci kuşak, üçüncü kuşak haklar ve benzeri pek çok kategori oluşturuldu. Kendisi özne olmadığı halde Çocuk Hakları anne ve babaya karşı "hak" talebi ile ortaya konuldu. Oysa anne ve babanın bırakın görevlerini yerine getirme, şefkat, merhamet ve özveride kayıtlara sığmaz sevgi merkezli kucaklayışı varken bu haklar nasıl bir işlev üstleniyor? Devletin elindeki çocukların korunması, eğitimi konusu ise başka bir duyarlılığı ve disiplini geçerli kılar. Batı'nın bildiri bombardımanı aslında ideolojik yönden "hayata norm" oluşturma açısından değerlendirmeye açıktır. İslam medeniyetinin yaklaşımı hayata farklı bakar. Hayat içinde kimin ne yapacağı yerine, yasakları

belirler. Onun dışında sayılmayacak zenginlikteki alanı serbest kılar. Sayıya dökülen çünkü daima azdır. İslam'ın anlayışında kişiyi besleyen değerlerle topluma ait olanlar çelişmez. Aksine birbirini beslerler. Bir hak insanı bulmuyor, yazıda kalıyorsa orada insan hakkından bahsetmek mümkün değil, ancak metnin varlığından bahsedilebilir. Yazılı olmasa da insanlar arasında yaptırıma dönüşen ilkeler varsa insan hakları onlardır. Buradan yola çıkarak söyleyebiliriz ki, metinlerimiz var ama insanın hakları yok. Savaşı kesmiyorsa, barışı kurmuyor, mazlumun hakkını zalimden almıyorsa orada insan haklarının farklı kullanımından söz edilir. Ezilen, saldırıya uğrayan ülkelerin kendilerini ezen ülkelere gönderilen karşılıksız dilekçe hükmündedir insan hakları.

Hukuk tanımayan baskıcı güçlerin, rakip pozisyondakileri siyasi manevra ile zayıflatma argümanı olarak kullanılmaktadır. Yakın tarih bunun sayısız örneği ile doludur. Aynı metinler devredeyken sayısız işgal ve saldırı gerçekleşti. 94 yılında Ruanda'da Fransa'nın desteğinde Hutular, Tutsi kabilesinden bir milyon insanı öldürdü. Toplu iğne

yapamayan kabilelerin eline bu ölüm kusan silahları kim, niye veriyor? Dahası, cellatları yargılayacak bir düzeni gerekli görmüyor mu bu insan hakları metinleri, aktivistler, STK'lar... O zaman ne işe yaradıkları sorulmasın mı?

ZULÜM BİZDENSE BEN BİZDEN DEĞİLİM

Ulusal ve uluslararası pek çok olaya tanık oldunuz, adalet ve merhamet örneği dediğiniz bir mücadele örneği desem neden bahsetmek istersiniz?

Tarihten Hilful Fudul, Ahi teşkilatlarına Bayburt Müslüman Dilendirmezler Cemiyeti (Günümüzde yeniden açıldı) örnek verebilirim. Yaşadığımız dönemde kişisel olarak, "Zulüm bizdense ben bizden değilim" diyerek Filistin'de öldürülen Rachel Corrie'nin tavrı her an söylemini seslendiren sarsıcı bir örnek olmayı sürdürüyor. Yine Yunanistan'dan bir sivil toplum kurumu ile tanışmıştım. İlginç faaliyetleri vardı. Filistin'e gidip İsrail'in kestiği zeytin ağaçlarını yeniden

dikiyorlardı. Şüphesiz bizim tanımadığımız pek çok güzel eylemin sahibi önemli kişi ve STK'lar mevcuttur. Şunu da açıkça söyleyelim, İslam dünyasındaki sivil toplum kuruluşlarının yüzde doksanını hayır kuruluşları oluşturuyor. Batı'da aynı yüksek oran sosyal dayanışma alanına ait. Bu aralıktan iki dünyanın bakış farkının analizi yapılabilir.

ELİNİZDEN DÜŞMEYECEK DERGİLERE
abone olmak için

abone.onder.org.tr

Yeniden Açılışının 70. Yılında İmam Hatip Okulları ve Türkiye'de Din Eğitimi Uluslararası Sempozyumu

16-17 Ekim 2021
Saat 09.00

Cevahir
Kongre Merkezi
Şişli / İstanbul

#ihov70yasında

www.ihovedinegitimisempozyumu.com

Mehmet Yaşar Soyalan

Eğitimci, Araştırmacı- Yazar

Adaletin Mülkün Temeli Olmasına Kim Engel Oluyor: Devlet Mi Toplum Mu?

1956 yılında Hatay'ın, Yayladağı ilçesinin Kulaç köyünde doğdu. Bursa'da Eğitim Enstitüsü Matematik Bölümü'nü bitirdi. 1976'da başladığı memuriyet hayatına 1980'den sonra matematik öğretmeni olarak devam etti. 2007'de emekli oldu. Dil öğrenimi için 2009 ve 2010 yıllarında Şam'da ikamet etti.

Yazı hayatına 1979'de Cebeli Bereket Gazetesiyle başladı. Zaman (ilk dönem) ve Gündüz Gazetelerinde, Kalem, İktibas, İslami Araştırmalar, Söz ve Adalet gibi çeşitli dergi ve gazetelerde yazarlık, editörlük ve yöneticilik yaptı. Çeşitli vakıf ve derneklerde kurucu ve yönetici olarak çalıştı. 2013-2015 yılları arasında İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Kur'an Araştırmaları Merkezi kurucu Genel Koordinatörlüğü görevinde bulundu.

1970'li yıllarda başladığı Kur'an'ı anlama ve anlatma çabalarını makale ve kitaplarıyla sürdürüyor. Bu çerçevede pek çok kitabı ve makalesi yayınlandı.

Adalet, toplumsal bir özne olan bireyin zihnindeki tasavvur olarak başlasa da kendisini toplumsal hayat içerisinde ikame eder. Adalet kavramının et-tırnak gibi içli dışlı olduğu ve neredeyse üzerine bina edildiği kavram ve olgulardan biri “sorumluluk”tur ki, insanı, insan kılan en temel kavram ve gerçekliktir.

“Hak edene, hak ettiğini vermek” olarak tanımlayabileceğimiz “adalet” olgusu bir toplumu ayakta tutan en temel dinamiktir/direktir. Adalet, fert merkezli değil topluluk/toplum merkezli bir terimdir ve toplum üzerinden ferde ulaşır ve toplumun bir üyesi olan fert için de merkezi bir konuma sahip olur. Adalet telakkisi olan toplumlar belki en güçlü toplumlar değillerdir ama en mutlu ve en huzurlu toplumlar oldukları tartışmadan varestedir. Bir toplum veya topluluk varsa adalet veya adaletsizlik/zulüm/haksızlık da vardır. Yani adalet birey ile değil toplum ile ilgili bir terimdir ve en temel özelliği toplum ve topluluk içerisinde hak ve hukuk üzerine bir denge kurmaktır.

Kişinin toplumla/toplulukla muhataplığı ölçüsünde adaletle muhataplığı gerçekleşir. Adalet, toplumsal bir özne olan bireyin zihnindeki tasavvur olarak başlasa da kendisini toplumsal hayat içerisinde

ikame eder. Adalet, hayatın her vechesini kuşatan ve en kılcak damarlarına kadar sirayet eden pratik ve dinamik bir kavramdır, üstelik pek çok kavram ve olgunun da merkezi noktasını oluşturur. İşte adalet kavramının et-tırnak gibi içli dışlı olduğu ve neredeyse üzerine bina edildiği kavram ve olgulardan biri “sorumluluk”tur ki, insanı, insan kılan en temel kavram ve gerçekliktir. Çünkü ancak sorumluluğun olduğu yerde adaletten söz edilebilir. Adalet ile doğrudan ilişkili olan diğer bir kavram/değer de “özgürlük”tür. Adalet ve özgürlük amaçsal bir birliktelik üzerine birbirlerini tamamlarlar ve öyle ki özgürlük varsa adalet ve sorumluluğun anlamı ve kıymeti olur. Adalet-sorumluluk-özgürlük yumurta tavuk ilişkisi gibi birbirini doğuran/oluşturan ve geliştiren kavramlardır. Bu kavramlardan birinden söz ettiğimizde diğerlerinden de söz ettiğimizin bilincinde olmamız gerekir.

Adalet Bireysel Değil, Toplumsal Bir Gerçekliktir

İnsanı insan kılan en temel özellik bir adalet tasavvuruna sahip olmasıdır; bu tasavvur da ancak bir topluluk içinde tezahür edip ete kemiğe bürünür. Bu nedenle insanlardan uzakta, tek başına bir çölde veya dağda yaşayan birisi için sorumluluktan da özgürlükten de ve bu kavramlara ait gerçekliklerden de pratiklerden de söz edilemez. Çünkü orada adaletin tecelli edeceği ne bir sosyal ortam ne de zihni bir vasat mevcuttur. Adalet insan içindir ve insan da toplumsal bir varlıktır, ancak bir toplum içerisinde insan kalabilir/olabilir ve işte o zaman onda adalet tasavvuru oluşup gelişebilir. Çünkü hem bireyler arası ilişkilerde hem de birey-toplum ilişkilerinde adalet en temel ihtiyaç olarak ortaya çıkar.

Dolayısıyla adalet, bireysel değil toplumsal bir gerçekliktir. Bu nedenle o da insan gibi oluşumunu ancak bir toplum

içerisinde gerçekleştirebilir, ama onu bireylerin iradesi ayakta tutar. Her bir birey kendisi için istediğini kendisi dışındakiler için de istediğinde adalet tasavvurunun nüvesi zihnine/toprağa atılmış ve her bir bireyin zihninde ve

hem ana hammadde hem de çimentosu haline gelir. Çünkü bir toplumun ortak bir adalet telakkisi yoksa o topluma ya kaos hakimdir ya da sorumluluğun ve özgürlüğün devre dışı bırakıldığı despotik bir sistem egemen-

sorumluluğunun otoriteye itaatle sınırlandığı bir kurallar manzumesinden söz edilebilir ve orada yasaklarla örülü zoraki bir “sükûnet ve güvenli ortam” sağlanabilir ama adalet ve özgürlük as- kıya alınarak oluşturulan bu

yüreğinde kök salan bu nüve toplumsal bir tasavvura, anlayışa dönüşmüş olur. Bir toplumsal hafızanın ve adalet düşüncesinin bir kültüre, bir siyasal dile dönüşmesi ve ilgili kurumların ortaya çıkması ile birlikte adalet, o toplumda huzur ve barışın

dir. Be nedenle o toplumda adaletten söz edilemeyeceği gibi adaleti ayakta tutacak bireylerden de söz edilemez. Belki o toplum için egemenin/toplumsal otoritenin buyruklarının yasa/kanun olduğu, kişi hak ve hürriyetlerinin olmadığı, bireyin

göreceli “sükûnet” hâli fırtına öncesi sessizliğinden ve sorunların ötelenmesinden başka bir şey değildir. Üstelik bu tür uygulamalar, bu ortamın mimarlarına bile huzur getirmemektedir. Çünkü bu uygulamanın ve kurallar manzumesinin ne karşılıklı

ADİL BİR YAPI KENDİLİĞİNDEN OLUŞMAZ. ADALETİN TECELLİ EDEBİLMESİ, BİR KÜLTÜRE, BİR DİLE DÖNÜŞEBİLMESİ İÇİN O TOPLUMUN BİR ADALET TASAVVURUNUN OLMASI ŞARTTIR VE BU TASAVVURUN O TOPLUMU OLUŞTURAN FERTLERİN KAHİR EKSERİYETİNİN ORTAK KANAATİ OLMASI GEREKİR.

bir sorumluluk boyutu ne de özgürlüğe açılan bir kapısı vardır. Aynı şekilde bu tür uygulamalar, toplumu oluşturan bireylerin özgür iradelerinin bir tezahürü olarak gerçekleşmediği için ne kişiyi ne de toplumu geliştirir; tabii ki huzur ve mutluluk kaynağı da olmaz.

Adalet Karşısında Birey, Toplum ve Devletin Tutumu/Duruşu

Adil bir yapı kendiliğinden oluşmaz. Adaletin tecelli edebilmesi, bir kültüre, bir dile dönüşebilmesi için o toplumun bir adalet tasavvurunun olması şarttır ve bu tasavvurun o toplumu oluşturan fertlerin kahir ekseriyetinin ortak kanaati olması gerekir. Burası kesin. Peki, bu toplum, tasavvurun ötesine geçerek, bu tasavvuru nasıl ete kemiğe dönüştürecek, adaleti egemen kılacak yapıyı, kurumları nasıl ve ne şekilde ikame edecektir? Yasal mevzuatın içeriği, dili ve amacı ile ilgili ortak bir kanaat olsa bile (ki bu konularda uzlaşma oldukça zordur) bunlar kimlerin eliyle ne şekilde tesis edilecek, denetlenip kontrolü sağlanacaktır? Bir otorite veya hakem tayin edilmeden veya bu işleri organize edip yürütecek bir kurum/yapı kurmadan bu işler nasıl olacaktır? Elbette bunlar olmadan olmayacaktır. Bunlar olduğunda da kontrolü mümkün olmayan ve nereye evrileceği önceden kestirilemeyen “devlet/iktidar” gerçeği ile toplumu karşı karşıya bırakacaktır. Bu kaçınılmaz bir sonuçtur ve tarihi boyunca insanlık bu sonuçla daima yüzleşmişlerdir.

İnsanoğlunun bu tarihi tecrübesi ile biz biliyoruz ki, “devlet” veya “iktidar” dediğimiz şey toplumun iradesi ile gerçekleşse ve o toplumun rıza gösterdiği bireyler tarafından sevk ve

idare edilse de “toplum” ve devlet” ayrı ayrı gerçekliklerdir. Ve devletin, toplumun iradesinin bir yansıması olma hâli veya toplumun hassasiyetlerinin önemsenmesi çok istisnai durumdur ve bu “istisnai durum” da ancak küçük ölçekli toplumlar için söz konusudur. İktidar, ister toplum tarafından teslim edilsin, isterse zoraki bir şekilde ele geçirilsin belli bir süreç içerisinde aynılaştırmakta, toplumun huzur ve mutluluğunu değil iktidarının kalıcı olmasını incelemekte, devletin bütün imkânlarını bu amaç için kullanmaktadır.

Bunun bir sonucu olarak adalet, kanun ve düzene indirgenmekte, toplum devletin bir aparatı, bir ara malzemesi hâline gelmekte, kişilerse “vatandaş” kimliği altında devletin kullarına dönüşmektedir. İktidar ve devlet aynılaştığı için iktidarın, bütün imkânlarını, devleti daha da sağlama için kullanması yetmezmiş gibi, halkın/toplumun bütün birikimi, emek ve çabası da devletin/iktidarın ayakta kalması/bekası için harcanmaktadır. “İnsanı/halkı yaşat ki devlet yaşasın” sözü “devleti yaşat ki insan/halk yaşasın”a dönüşmektedir. Resullerin örnek uygulamaları ve bir iki küçük ölçekteki kısa süreli uygulamalar hariç insanlık

tarihinin genel pratiği bu yöndedir. “İnsanı/halkı yaşat ki devlet yaşasın” sözünün de bir bilge kişi tarafından kendisi “zıllullah” olarak ve mülkün yeryüzündeki emanetçisi/dağıtıcısı olarak tanımlanan bir sultana söylenmesi, zaten

işlemektedir?” sorusunu sorabiliriz. Yukarıdaki cümlelerin bir devamı olarak söylersek, birey veya toplumun devlet ile karşı karşıya kaldığı durumlarda eğer adalet terazisi devletin elindeyse ve devlet de adalet dağıtıcısı konu-

memur ve bürokrat anlamında bekçi, asker, polis, öğretmen, mübaşir, kâtip, banka ve nüfus memuru gibi sıradan memurlardan, hâkim, savcı, general, genel müdür ve kurum başkanına kadar hepsi birlikte devleti

uygulamanın da bu yönde olduğu yönündedir; yani esas ve öncelikli olanın devletin bekası olduğudur.

Adaleti Kim Dağıtır: Toplum mu, Devlet mi?

Artık bu noktada, “Adalet kimin sorumluluğundadır ve onu kim dağıtır veya bugün “adalet” diye bir mekanizma varsa bu mekanizma nasıl ve kimin kontrolünde

mundaysa devletin kendisini önceleyeceği insanoğlunun tarihi boyunca yaşayageldiği bilinen bir gerçekliktir. Tabii devlet dediğimizde soyut bir kavramdan söz etmediğimizi, devletten kastın, devleti temsil eden makamlar/kurumlar ve bu makamları/kurumları işgal eden kişiler olduğudur. Yani yönetici anlamında en aşağıdaki muhtardan en tepedeki cumhurbaşkanına,

oluşturmakta ve temsil etmektedir. Devlet ile karşı karşıya gelmek demek evvel emirde bunlarla karşı karşıya gelmek demektir. Kişinin devlet ile karşı karşıya geldiğinde, adalet terazisinde devlet kefesinin daima ağır gelmesi biraz da bundandır. Yoksa sorun sadece tepe noktasındaki sultan, başkan, cumhurbaşkanı, başbakan-dan kaynaklanmamaktadır.

Sadece onlardan kaynaklansa terazinin kefesi bu denli hep devletten yana ağır basmaz, bir orta yol bulmak mümkün olur. Oysa sorunun önemli kısmı, önemli-önemsiz, küçük-büyük bu kurumları işgal eden kişilerin kendilerini devletin bir parçası/devlet veya küçük bir sultan/başbakan olarak görmelerinden

adedilmesi ve insanların devletin hizmetkârı kabul edilmesi, insanların da bunu kabullenmesidir. “Hadim/hizmetkâr devlet” - “hâkim devlet” ifadeleri/tanımlamaları da söylediklerimizi teyit etmektedir. “Hadim/hizmetkâr devlet” deyimi, olanı değil olması gerekeni/ideali ifade etmekte, süre-

“hadim devlet” temennisi, toplumun devlet tasavvuru ile örtüşmemektedir.

Devletin, toplumun hizmetinde olmasını ifade etmesi açısından “hadim devlet” deyimi ilginç ve önemli çağrışımlar yapmaktadır. Yani bir “nokta” ayrıntısıyla halkın konuya bakışı değişebilmektedir. Bilindiği gibi “hadım”

kaynaklanmaktadır ve terazinin kefesinin devlet yönüne kaymasında bu kişilerin tavrı önemli rol oynamaktadır.

Elbette sorun sadece bundan ibaret değildir. Başka önemli bir sorun da devletin kutsal/dokunulmaz/dogma

gelen uygulamanın “hâkim/her şeyi elinde bulunduran devlet” şeklinde olduğunu ortaya koymaktadır. Aslında bu ifade bir tespitin ötesinde bir itirazın dillendirilmesidir ve kralın çıplak olduğunun ilanıdır, ancak toplum katında gerekli yankıyı bulmamıştır. Çünkü

ifadesi Arapça kökenli bir kelime hayvan ve insanların içdiş edilmesi, kısırlaştırılması anlamında kullanılmaktadır. Bir erkek için hadım edilmek, erkeğinin, güç ve kudretinin elinden alınması demektir; sadece cinsel gücünün ve üretkenliğinin elinden alınması

anlamına gelmez; toplumsal statü dâhil, erkeğin güçsüz bırakılması demektir. Bu anlamda devletin de “eril” bir kelime ve erkekler arasında dönüp duran bir güç oyunu olduğunu unutmayalım. Bu ifadenin devlet için kullanılması, iğdiş edilmiş, erkekliği/otoritesi elinden alınmış, parçalanmış, güçsüz bırakılmış bir devleti çağrıştırmaktadır ki bu durum devletin/iktidarın doğasına ters düşer, en azından geleneksel kodları ile çelişir. Bir temenni anlamında kendi halkına karşı devletin/iktidarın “bazı yetkilerini” kullanmaması, otoriter yüzünü perdelemesi dileğidir ve elbette idealde olması gerekendir. Ancak devletin “hadim devlet” hâline gelmesi sadece devlet yetkililerinin veya devlet kurumlarının başındaki kişilerin inisiyatifi ile olacak bir şey değil, doğrudan toplumun devlet tasavvuru ile ilgili bir durumdur. Tarih şahitlik etmektedir ki, toplumlar, ucu kendilerine dokunsa da genelde iğdiş edilmiş bir devlet istememektedirler; devletin daha çok otoriter hâlini ve “erkek gibi” güçlü ve buyurgan görünüşünü tercih etmektedirler. Ancak kendileri ve aileleri devlet ile karşı karşıya kaldıklarında devletin “hadim/hizmetkâr” tarafını görmek istemektedirler. Aslında, “devlet benim için hadim, benim dışındakiler

için otoriter/erkek olsun” demektedirler. Devlet katında elbet bunlar görülmekte ve bilinmektedir. Böyle olduğu için devlet “erk”i (“erkek” de “erk” ten gelmektedir.) devleti otoriter kılmaya, adaleti önemsememeye devam etmektedir.

Adaletin Mülkün Temeli Olamamasının Sorumluluğu Kime Aittir: Devlete mi Topluma mı?

Şimdi, “Devlet/iktidar niye adaletsizliğe izin veriyor? ‘Devletin zaaf içinde olduğu’ imajını vermemek için mi devlet katında olup da yanlış yapanlar cezalandırılmıyor veya adaletin, devleti zaafa uğratacağı, güçsüz bırakacağı mı varsayılıyor?” gibi soruları yukarıdaki ifadeler çerçevesinde değerlendirdiğimizde, öncelikle devletin iç işleyişinde ve yöneticileriyle/elamanlarıyla olan ilişkilerinde ve ortaya çıkan sorunlarda “kol kırılır, yen içinde kalır” ve “bal tutan parmağını yalar” anlayışı ile hareket ettiği görülür. Çünkü iktidarların, özellikle de çağdaş versiyonlarının bir çıkar ortaklığına dayandığı göz önünde bulundurulursa, devlet kendi hizmetkârlarını “aslanlara yem etmeyecektir”, hizmetkârlarının “günahları” konusunda oldukça müsamahakârdır. Ancak “sınırları aşanlar” ve “devlete/iktidara zarar verenler” ya devlete

zeval vermeden, devletin karanlık odalarında kolları kırılır ve kolu kırılan bunu sineye çeker ya da “ibret-i âlem olsun” diye aslanlara, hatta çakallara yem edilir.

Birey veya toplumun devlet ile karşı karşıya kaldığı durumlarda, genellikle de bu tür sorunlar “devlete karşı işlenen suçlar” başlığı altında ele alınır ve çoğunlukla haklı haksız ayırımı yapılmadan devletin karşısında olanlar cezalandırılır veya konu örtbas edilir. Halkın, devleti devlete şikâyet etmesinden pek hoşlanılmaz. Yasalar ve hukuki mevzuat devleti, yani devlet erkini/memurlarını daima korur. Devleti doğrudan ilgilendirmeyen durumlarda yani halkın kendi arasındaki sorunlarda devlet genelde nötr durumdadır. Burada daha çok toplum içindeki güç dengeleri etkili olur.

Tüm bu hayhuy ve yaşanan gerçeklik içerisinde öksüz, mehur ve metruk bırakılan adaletten, adaletin mülkün temeli olamamasından yani adaletin egemen kılınmamasından, hakem konumuna gelememesinden kim sorumludur? “Devlet/iktidar”, diyerek sorumluluğu tek başına devlete yıkmak sorunun doğru cevabı mıdır? Sanmam; bu anlayış, işin kolay, aldatıcı yanındır; üstelik kendi sorumluluğunu başkasının

üzerine yıkmanın, kendini kandırmanın modası geçmiş bir yöntemidir ve asla doğru cevap değildir.

Hatırlanacağı üzere yazının giriş kısmında adalet kavramını sorumluluk ve özgürlük kavramları ile birlikte ele almıştık. Yazının bu noktasında da birey ve toplumun sorumluluk ve özgürlük tasavvurunu sorgulamak durumundayız. İnsan ve toplum tasavvurumuz nedir, kendisini nasıl tanımlamaktadır? Yani toplum dediğimiz şey, sorumluluk sahibi bireylerden mi oluşmaktadır ve topluluk dediğimiz olgu da bir sorumluluğa sahip midir? Bu sorunun bir devamı olarak

“topluluk”, iradesi olan ve gerektiğinde iradesini ortaya koyabilen özgür karaktere sahip bir gerçeklik midir? Öncelikle bu soruların cevabını bulmamız ve bulduğumuzla yüzleşmemiz gerekir. Sonra da devlete/iktidara bakmamız gerekir. Devlet/iktidar dediğimiz aygıt, bu toplumu oluşturan fertler tarafından, yani her birimizin babası, annesi, kardeşi, çocuğu, amcası, dayısı, eşi veya bir yakını tarafından çalıştırılmakta değil midir? Her birimizin bir yakını olan bu insanların tanrı, toplum, devlet, hak, adalet, sorumluluk ve özgürlük tasavvuru her birimizden ne kadar

farklıdır ki devletin işleyişi toplumsal gerçeklikten farklı olsun? Devlette olan toplumda olanın bir yansıması değil midir? Devletin adil olmaması toplumdaki terazinin kusurlu olması ile doğrudan ilgilidir.

Eğer böyleyse, toplum ve devleti ne kadar ve nereye kadar ayrıştıracağız ve ne zamana kadar her olumsuzluğu devlete mal edeceğiz? Üstelik her olumsuzluğun kaynağı olarak gördüğümüz devleti her sorunun çözümünün anahtarı olarak görmek aslında sorunun kaynağı değil midir? Daha da önemlisi adaletin dağıtılan bir şey değil yaşanan bir gerçeklik olduğunu daha ne zamana

kadar görmezden geleceğiz de kendi gözümüzdeki mer-teği görmeden başkasının gözündeki çöpe takılmaya devam edeceğiz. Devletin yaptığı her olumlu ve olumsuz iş ve oluşta kendi katkımızı görmedikçe gerek devlet organlarının eliyle gerekse toplum içinde ortaya çıkan hak ve hukuk ihlallerinde, yanlış ve hatalarda kendi payımıza düşenle yüzleşip onları telafi etmedikçe, kendi hayatımızı bir güzel örneğe/üsve-i haseneye dönüştürmedikçe, zulüm ve kötülüğün bizi kuşatmaya devam edeceğini ve biz bu hâl üzereyken devletin hiçbir kötülüğü ortadan kaldırmaya

gücünün yetmeyeceğini artık bilmemiz gerekir.

Yine tarih şahitlik etmektedir ki, toplumlar kendilerini düzelttikçe merhamet, hak, hukuk ve adaleti gözettikçe, devletler de -o toplum yerine başka bir toplum getiremeyeceklerine göre- topluma uymak zorunda kalacaklardır. Sonuç olarak söyleyebiliriz ki, biz hak ve hukuka riayet eder, adaleti ikame edenlerden olursak devlet ve iktidar gerçekliğine rağmen adalet mülkün temeli olur. Yeter ki, zihnimize/kalbimize, dilimize ve elimize kötülük bulaşmasın ve her bir azamız haksızlık karşısında dilsiz şeytana dönüşmesin.

Sonuç Yerine

“Ey iman edenler! Kendiniz, anne-babanız, yakınlarınız aleyhine de olsa, zengin veya fakir de olsalar, adaleti dimdik ayakta tutarak Allah için şahitlik edenler olun” (Nisa: 4/135). “Başınıza gelen musibetler kendi ellerinizle yaptığınız yüzündendir...” (Şura: 42/30). “Gerçek şu ki, bir toplum kendilerinde/nefislerinde olanı değiştirmedikçe Allah onların durumunu değiştirmez...” (Rad:13/11-12).

Hamza Türkmen
Araştırmacı- Yazar

Adaletin temeli ve üslubu şûra prensibidir

1953 yılında İstanbul'da doğdu. Öğrenciliği döneminde ilk düşünsel ve siyasal formasyonunu önce Milli Türk Talebe Birliği'nden, sonra da Yeniden Milli Mücadele hareketinden aldı. Önce İstanbul Hukuk Fakültesi'nde okudu; ancak 3. sınıftayken hukuk öğrenimini bıraktı ve M.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'ni bitirdi. Bir grup arkadaşıyla 80'li yılların ikinci yarısında Yöneliş Yayınları'nı kurdu. Beraber olduğu Müslümanlar ile birlikte 1990 yılında Dünya ve İslam, 1991 yılında Haksöz dergisini yayınlamaya başladı. Dünya ve İslam'ın sahipliğini Haksöz dergisinin de editörlüğünü yaptı. 1996 yılında Ekin Yayınevi'ni kurdu. Halen aynı yayınevinde yayıncılık ve 1991'den bu yana yayınlanan Haksöz Dergisi'nde yazarlık yapıyor.

Tuğyan-istismar ve sömürge geleneği karşısında hak, adalet ve tevhidi özgürlük arayışı sürekli bir eylemliliği ifade etmektedir.

Toplumsal siyasi, idari, ekonomik ve kültürel ilişkilerde iradeli varlıklar olarak “hak ve adalet” ile “ifsad ve zulüm” yönelimleri arasındaki çatışma veya zıtlığın devamlılığı yaratılıştan gelen imtihan alanımızla ilgili bir durumdur. Mümin olan kişi insana sadece bir fenomen ya da olgu olarak değil, yaratılmış bir varlık olarak da bakmalıdır; onu kimlik olarak bir özne, biyoloji olarak bir nesne olarak görürken, yaratılıştan getirdiği fitri özelliklerini de bilmeli ve fitri kapasitesini azgınlık için değil hak ve adalet için kullanmalı, bunu da müminlerin özellikleri ile ilgili vahyî buyrukları dikkate alarak yapmalıdır. Aişe (ra)’dan gelen hadis rivayetinde Muhammed (as) için “Onun ahlakı Kur’an’dı” denilmektedir. Zaten Yüce Allah da Kitab-ı Mübin’in de Resulullah için “Muhakkak ki, sen azim/muhteşem bir ahlak üzeresin” (68/4) buyurarak, onun üslup güzelliği, merhamet, şefkat, nezaket, isar gibi konularda müminlere örnek yanına vurgu yapmaktadır.

Her insanın fitratına takvası da fücuru da konmuş (91/8), ona düşünsel olarak iyi ile

MÜMİN OLAN KİŞİ İNSANA SADECE BİR FENOMEN YA DA OLGU OLARAK DEĞİL, YARATILMIŞ BİR VARLIK OLARAK DA BAKMALIDIR, ONU KİMLİK OLARAK BİR ÖZNE, BİYOLOJİ OLARAK BİR NESNE OLARAK GÖRÜRKEN, YARATILIŞTAN GETİRDİĞİ FITRİ ÖZELLİKLERİNİ DE BİLMELİ VE FITRİ KAPASİTESİNİ AZGINLIK İÇİN DEĞİL HAK VE ADALET İÇİN KULLANMALIDIR.

kötüyü seçme yetenekleri verilmiş, fitratına Allah’ı birleme özelliği yerleştirilmiş (7/172) ve vahyî bilgi ile de ilahî rehberlik yolu gösterilmiştir. Yani insan ne kendine yeten bir olgudur ne de adalet ve hakkı kavrayamayacak bir yaratıktır. Çünkü o Allah’a kul olmak için yaratılmış (51/60), dolayısıyla hak ve adalet yolunda kulluk imtihanını kazanacak doğuştan getirdiği yeteneklerle donatılmıştır. İnsanın yolunun helâke de felaha da çıkması kendi tercihinin ve dirayetinin eseridir; bunun için de ona hakkı, adaleti ve merhameti öğretecek kendi cinsinden Allah Elçileri (Nebi olan Resuller) gönderilmiştir.

İnsanı bir “nefis”ten yaratan, onu da erkek ve dişi olarak çoğaltan Rabbimiz, birbirimizle “teâruf” içinde olmamız için bizleri kabileler ve halklar olarak var etti-

ğini bildirmektedir (49/13) “Tearuf”, birbirini karşılıklı anlama ve anladıkça tanıma-anlamlandırma çabasıdır. Sosyal ilişkilerde muhatabımızı anlamadan, kendisini ifade etme hakkı vermeden, sadece tebliğ ederek ya da kurallar dayatarak sağlıklı bir diyalog kurulamayacağı gibi, yargıda da sanığı dinlemeden ve delillerini görmeden hüküm vermek adaletli bir yargılama oluşturmaz.

‘İNFAK’A TEŞVİK VE ‘ZEKÂT’ ZORUNLULUĞU TOPLUM İÇİNDE SOSYAL VE EKONOMİK DENGİYİ SAĞLAR

Diğer açıdan ebeveynlerin çocuğuna göstereceği merhamet yanında eğitim alanında da eşitlik şartlarının sağlanması her ebeveynin beklentisidir. Tebliğciler veya siyasi aktörler de hakkı ve adaleti yaymak konusunda “hak”kı bilmeyen muhataplarına da eğitilen çocuk benzeri

bir merhametle yaklaşmalı ve namaz safında herkesin eşitlendiği gibi ihtiyaçların da giderilmesi konusunda eşitliği arayan bir tutumla adalet sağlamalı ya da adalet sağlama eğilimi içinde olmalıdırlar.

Allah görme, işitme, tad alma konularında olduğu gibi bizlere bedensel nimetler vermiş, yeme içme ve barınma konularında da bizlere çeşitli ürünler ve imkanlar bahşetmiştir. Ama her birimiz değişik şartlar ve eğitim süreçlerinde yetişiyoruz. Havayı eşit şartlarda soluyoruz ama gerek biyolojik gerek çevresel imkanlar açısından eşit değiliz. Oysa

Rabbimiz dünya nimetlerinin bölüşümü konusunda, “zenginlerin malında ihtiyaç sahiplerinin hakkı olduğu”nu bildirmiştir (70/24). “İnfak”a teşvik ve “zekat” zorunluluğu da toplum içinde sosyal ve ekonomik dengeyi sağlamaya yöneliktir. Ve bu husus bir imtihan konusudur. Hakkın dağılımı adalet için gereklidir. Tabii ki hakkın dağılımı da “adalet yönetimi”nin devreye girmesiyle sağlanmalıdır. Yoksa bu hakkın tahsili konusunda gasp veya anarşi oluşur.

Adalet yönetiminde temel değerler sınırlı insan akıllarının zaman ve mekân süreçleriyle değişen demokratik kabullerle mi biçimlendirilmeye

çalışılacaktır; yoksa insan ve toplum fitratını en iyi bilen ve münzel vahiyle bize iletilen Kur’an’daki “şûra, teşâvur, şâvir, ulu’l-emr” (42/38, 2/233, 3/159, 4/59) vacibiyeti veya farzıyeti doğrultusunda yine zaman ve mekâna göre dirayetli insanların içtihadî yorumlarına ve bu yorumların seçimine göre mi uygulanacaktır?

RABBİMİZ, HAKKI KAVRAYAN VE ONUNLA ADALETİ SAĞLAYACAK BİR ÜMMET OLMAMIZI İSTEMEKTEDİR

Uhud Gazvesi’nde yaşanan yenilgi şartları karşısında öfkenin değil kuşatıcı merhametin öne çıkmasını Rabbimiz

Resulü'ne emretmiştir (3/159). Yine aynı ayeti kerimede Uhud muharebesinin yeri konusunda verilen şûra kararı bir farz olarak belirtilmiş ve Resul'den kararın arkasında olması istenmiştir. Şûra veya şâvir emri, birlikte iş yapma ve karar alma yani birlikte yaşamının, merhamet ve adalet üretmenin yegâne mektebini veya ocağını oluşturmalıdır.

Toplumsal planda Rabbimiz, hakkı kavrayan ve onunla adaleti sağlayacak bir ümmet olmamızı istemektedir: "Yarattıklarımız arasında öyle bir topluluk da var ki, hakka iletirler ve onunla adil olurlar." (7/181)

Ama böylesi bir İslami sosyal dayanışma örneği oluşturmadan nefsimizi arındırmayı ve diğer sosyal oluşumlarla teârufu gerçekleştirmeden merhameti de içinde barındıran adaleti tanımlayamayız. Adalet toplumu olmanın yönü ne sınıf mücadelesi ne reel politik başarılar ne Latin Amerika dini kurtuluş teolojisi ne de tarshümanizm akımının ateist kurguları gibi örümcek ağı türü planlamalardır.

Bize düşen, Said Halim Paşa'nın "Buhranlarımız" kitabında belirttiği gibi, Osmanlı sonrası dağılan Anasırı İslam'ı ve toplumsal yapımızı yeniden İslamlaştırarak ve gayrimüslimlere kendi alan-

larında katılım hakkı verecek şûra temelli adalet yönetimini siyasi, ekonomik, sosyal, idari alanlarda barış içinde paylaşabilmektir. Böyle bir hedef idealimizdir. Ama reel politığın ve yaptırımcı ulus sistemlerin içinde en başta biz Müslümanların da "olan ile olması gereken" arasında farkındalık içinde olmalıyız. Bir adalet ve merhamet iklimi olarak "şûra prensibi"ni "demokrasi"den daha geniş ilkesel bir hedef olarak görmeli ve böyle bir hedefin yol güzergâhında toplumsal adaletin ve merhametin örneklenebileceğini kendi duruşumuzdan ve çevre ilişkilerimizden başlamak üzere örneklendirmeliyiz.

Av.Cüneyt Toraman
Avukat

Evrensel bir Adalet Tasavvuru Mümkün mü?

Cüneyt Toraman 1958 yılında Ordu'nun Kumru ilçesinde doğdu. Giresun İmam Hatip Lisesinde okudu. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesini kazandı. Avukatlık yaparken, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hukuk Fakültesi, Özel Hukuk bölümünde "Türk hukukunda Radyo ve televizyon yoluyla kişilik haklarının ihlali ve korunması" konulu master yaptı. Bazı sivil toplum kuruluşlarının, kuruluşunda ve yönetiminde görev aldı. Hukukçular Derneği'nde, yönetim kurulu üyesi olarak görev yaptı. Bu dernek tarafından yayınlanan, 'Hukuk Dünyası' dergisinin editörlüğünü yaptı. Sivil Anayasa komisyonunda görev aldı. Mazlum-Der ve İNSO (İnsani haklar Sosyal ve Hukuki Araştırma Merkezi Derneği'nin) kurucu üyeleri arasında yer aldı.

Evrensel bir adalet tasavvuru için önce insanların hak kavramı üzerinde uzlaşması, bunun için de hakların ideolojilerin kirlerinden temizlenmesi gerekiyor. Bu gerçekleştiği takdirde dini, dili, ırkı, rengi, cinsiyeti ne olursa olsun, toplumun bütün kesimleri, hiçbir ayrımı olmadan, evrensel bir adalet tasavvuru üzerinde uzlaşabilir.

Adalet kavramı üzerinde toplumun bütün kesimleri uzlaştığı halde, adaletin ne olduğu konusunda birbirinden ayrışıyor. Bu yönüyle adalet, ünlü Fransız yazar Samuel Becket'in "Godot'yu Beklerken" isimli eserindeki Godot'a benziyor. Haksızlığa maruz kalan herkes, adaleti bekliyor, adalet geldiğinde bütün sorunların biteceğine inanıyor. Ama tarihin belli dönemleri hariç, beklenen adalet bir türlü gelmiyor. Toplumun bütün kesimleri, evrensel bir adalet tasavvurunda uzlaşmadığı için adalet adına yürütülen uygulamalar, toplumun bazı kesimlerine zulme dönüşüyor. Evrensel bir adalet tasavvuru için önce insanların hak kavramı üzerinde uzlaşması, bunun için de hakların ideolojilerin kirlerinden temizlenmesi gerekiyor. Bu gerçekleştiği takdirde, dini, dili, ırkı, rengi, cinsiyeti ne olursa olsun, toplumun bütün kesimleri, hiçbir ayrımı olmadan, ev-

rensel bir adalet tasavvuru üzerinde uzlaşabilir. İşte o zaman, küresel bir adalet ve küresel bir barış mümkün hâle gelebilir.

Evrensel bir adalet tasavvuru için "hak" ve "adalet" kavramları arasındaki ilişkiye değinmemiz gerekiyor. Hak, adaletin ana sujesi olup tüm insanların, insan olması nedeniyle sahip olduğu (yaşam hakkı, mülkiyet hakkı, seyahat hakkı, düşüncelerini/ inançlarını açıklama, yaşama (ibadet), örgütlenme, yayma hakkı, eğitim hakkı, çalışma hakkı, vs. gibi) devredilmez, vazgeçilmez, dokunulmaz, herkese karşı ileri sürebileceği değerlerdir. Özgürlük, hiçbir engel olmadan hakların yaşanabilir olmasını ifade eder. Dolayısıyla her hak talebi, özgürlük talebini de içinde barındırır. Esasen uygulanamayan bir hakkın varlığından söz etmek anlamsızdır. Hak ve özgürlüğü madalyona benzetecek olursak, madalyonun bir yüzü hak ise diğer

yüzü özgürlüktür. **Adalet ise**, hakkın önündeki engellerin kaldırılarak sahibine teslimini, eylemli bir durumu ifade ediyor. Adalet, en örgütlü yapı (ulusal veya uluslararası) mahkemeler eliyle dağıtılıyor. Ancak adalet dağıtmak, sadece mahkemelerin değil, başkalarının hakları üzerinde tasarrufta bulunan (kamu kurumları, ebeveyn, işveren, işçi, öğretmen, öğrenci vs.) herkesin görevidir. Toplumun bütün kesimlerinin haklarını güvence altına alan devlete de "hukuk devleti" diyoruz.

Eşitlik mi Adalet mi?

Yirminci yüzyılın başlarında bile insanlar hür ve köle olarak ikiye ayrılıyor, köle pazarlarında alınıp satılıyordu. Milletler Cemiyeti, 1926 yılında köleliği yasakladıktan sonra köleler özgürlüğüne kavuştu. Batı'da "insan hakları", kilisenin devlet üzerindeki tahakkümü sona erdikten sonra gündeme gelmeye başladı. Milletlerarası söz-

leşmelerde, anayasalarda, yasalarda, eşitlik ilkesi yer aldığı halde, kâğıt üzerindeki bu hükümler uygulamaya yansımıyor. Amerika'da her yıl, yüzbinlerce kişi, sırf rengi siyah olduğu için haksızlıklara maruz kalıyor, beyazların yararlandığı haklardan yararlanamıyor. Avrupa'da farklı dine mensup olanlar ayrımcılığa maruz kalıyor. Bu kişiler mahkemelere başvurduğunda sonuç alamıyor. AİHM de Hristiyanlar için farklı, Müslümanlar için farklı karar vermekte beis görmüyor. Dünyanın pek çok ülkesinde dini, dili, ırkı, rengi, cinsiyeti nedeniyle insanlar arasında ayrımcılık devam ediyor. Bu durum, toplumun farklı kesimleri arasındaki çatışmanın fitilini ateşliyor, milyonlarca kişi, haksızlıklara maruz kalıyor; malını, mülkünü, yurdunu terk ederek daha güvenli bölgelere göç etmek zorunda kalıyor. Adaleti rehber edinenler, tanık olduğu eşitsizliklere sessiz kalmaz. Adaletin temeli eşitliktir. Eşitliğin olmadığı yerde, adalet de olmaz. Adalet ve eşitlik kavramları, birbirinin alternatifi olmayıp birbirini tamamlayan unsurlardır.

Engizisyon Mahkemelerinde nasıl bir yargılama yapıldığını gösteren işkence aletleri, Avrupa'nın birçok ülkesinde müzelerde sergileniyor. Batı,

kilisenin devlet (yasama/yürütme/yargı) üzerindeki tahakkümüne son verdikten sonra, kilisenin yargılamadaki haksız uygulamalarına son vermekle kalmadı, adil bir yargı sisteminin de temellerini attı ve kurdukları sistemi bütün dünyaya ihraç etti. Batı'nın inşa ettiği yargılama sistemini incelediğimizde, engizisyon yargılamasından önemli dersler çıkardığımızı görüyoruz. Sadece yargı sisteminde değil, birçok konuda köklü reformlar yaptılar. Kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği gidermek için önemli adımlar atıldılar. Yakın bir tarihe kadar sadece erkeklere ait olan "seçme" (oy kullanma)

hakını kadınlara da verdiler. Kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin giderilmesi için epey mesafe kat edilse de bunun fiilen gerçekleşmesi epey zaman alacak gibi görünüyor.

Tarih boyunca adaletin en güzel örneklerini sunan Müslümanların, bugün de teoride ve pratikte evrensel bir adalet tasavvuruna öncülük etmesi için Müslümanların tarihin belli dönemlerindeki uygulamalarını/yorumlarını İslam'la özdeşleştirmemesi, İslam'ın mesajını doğru anlaması gerekiyor.¹ Hiç kimse,

¹ Uluslararası Hukukçular Birliği tarafından 2015 yılında Antalya'da düzenlenen İslam

OSMANLI DEVLETİ DAĞILDIKTAN SONRA, HÜKÜM SÜRDÜĞÜ TOPRAKLAR ÜZERİNDE TAM 64 DEVLET KURULDU. ÇOĞU KÜRESEL SİSTEME ENTEGRE OLAN BU DEVLETLER, EVRENSEL BİR ADALET TASAVVURUNA KATKI SUNAMAYACAĞINA GÖRE, BU GÖREV "MÜSLÜMAN AYDINLARA" DÜŞÜYOR. DÜNYANIN DİKKATİNİ ÇEKEBİLMEMİZ İÇİN SUNACAĞIMIZ MODELİN MEVCUT SİSTEMLERDEN DAHA İYİ OLMASI, BU SİSTEMLERİN ÜRETTİĞİ SORUNLARA ÇÖZÜM BULMASI GEREKİYOR.

Kuran-ı Kerim'de, kölelikle ilgili ayetlerden hareketle, köleliğin İslam'ın emri olduğunu söyleyemez. Kölelik, o günkü toplumun bir gerçeğidir. Kölelik yasaklansaydı, savaş esirlerinin öldürülmesi gerekecekti. Bunun için kölelik, küresel bir konsensüs sağlanıncaya kadar kaldırılamadı. Köleliğin kaldırılmasına hiçbir İslam alimi itiraz etmedi. Kadının tanıklık yapmasına imkân veren ayeti, erkeğin yarısına eşitlemek, bu dine yapılacak en büyük haksızlıktır. Çağımız alimlerinden Taha Cabir el-Alvani, kadının tanıklık yapmasının o gün için çok önemli bir adım olduğunu, bu adımı daha ileriye taşıma görevinin ulemaya

ait olduğunu ancak bunu başaramadığını, "*Kur'an'ın değişimi birdenbire yapmak yerine, ihtiyatlı ve makul yöntemle, kademeli bir geçiş öngördüğünü, aksi takdirde red ve olumsuz tepkilerin ortaya çıkacağını*" söylemektedir.²

Batı'da kilisenin devlet üzerindeki tahakkümü sona erince, insan hakları önündeki engeller kalktı ve yeni bir sistem kuruldu

Geçtiğimiz asırlarda tebayı (vatandaşları) Müslüman ve zimmî olarak ikiye ayıran ve zimmîlerden ek vergi alan bir sistemi günümüz dünyasına model olarak sunmak, bütün dünyayı karşımıza almak demektir. Devletin bütün

yetkilerinin tek elde toplanması (kuvvetler birliği) insan hakları için ciddi bir tehdit oluşturuyordu. Kilisenin devlet üzerindeki tahakkümü sona erince, devleti meydana getiren erkler (yasama/yürütme/yargı) birbirinden ayrılarak, birbirini denetlemeye başladı. Devletin bütün yetkilerini elinde toplayan bir insanın, tek başına devlet yönetimi modelini sorgulamak gerekiyor.) Dünyayı Dar'ul İslam ve Dar'ul harp (savaş alanı) diye ikiye bölen bir anlayış, küresel barıştan söz edemez, söz etse de inandırıcı olmaz. Burada geçmiş ümmetlerin uygulamalarını değil, bir kısım ulemanın, bu uygulamaları günümüze model olarak sunmasını eleştiriyorum.

Kilisenin devlet üzerindeki tahakkümüne son veren Batı, insan hakları önündeki engelleri birer birer kaldırmaya, her alanda, yeni bir sistem inşa etmeye başladı. Batı'nın yıldızı parlarken, Osmanlı Devleti'nin ışığı sönmeye başladı. Osmanlı Devleti, askeri alandaki yenilgiler nedeniyle değil, kendini yenileyemediği, "model" özelliğini yitirdiği için çöktü. Batı'yı taklit etmesi, kurumlarını ithal etmesi de bu çöküşü durduramadı. Osmanlı Devleti dağıldıktan sonra, hüküm sürdüğü topraklar üzerinde tam 64 devlet kuruldu. Çoğu küresel sisteme

1 Ceza Hukuku Sempozyumunda sunduğum, "Ceza Hukukunda "Kanunsuz Suç Olmaz, Kanunsuz Ceza Olmaz" Prensibinin Müslüman Toplumlarda İzdüşümü" başlıklı tebliğ metninde, Müslüman toplumdaki ceza uygulaması inceleme konusu yapılmıştır.

2 Taha Cabird el-Alvani, İslam Düşüncesinin Bugünkü Meseleleri, sh.231 İslam Hukukunda Kadının Şahitliği, Nisan 2017, İnkılab Yayınları

entegre olan bu devletler, evrensel bir adalet tasavvuruna katkı sunamayacağına göre, bu görev "Müslüman aydınlar" düşünüyor. Dünyanın dikkatini çekebilmemiz için sunacağımız modelin mevcut sistemlerden daha iyi olması, bu sistemlerin

ürettiği sorunlara çözüm bulması gerekiyor. Geçmiş ümmetlerin uygulamalarını İslam'la özdeşleştiren (taklitçi) ulemanın, biriken sorunlara çözüm üretmesi mümkün görünmüyor. Hatta, evrensel bir adalet tasavvuru önünde ciddi bir engel teşkil ediyor. Eşitliğin Batı medeniyetine, adaletin ise İslam'a ait olduğunu öne sürerek, ayrımcılığı (eşitsizliği) meşurlaştır-

maya çalışıyor. Kadının erkekle eşit olmasına itiraz ettiği için kadının (seçilme, eğitim, çalışma, seyahat vs.) haklarının ihlal edilmesinde; erkeğin, gerektiğinde karısına ve çocuğuna şiddet uygulamasında sorun görmüyor.

İslam (kamu vicdanını rahatsız eden zalimane uygulamalar hariç), cahiliye döneminin âdetlerine dokunmadı, haksızlıklara karşı çıktığı için kamu vicdanında yer buldu. Önce Mekke ve Medine'de, sonra Suudi Arabistan yarımadasında, daha sonra üç kıtada yayıldı. Ortaya çıkan sorunlara çözüm üreterek yüzlerce yıl ayakta kalmayı başardı. Bin dört yüz yıl önce kadın, erkek, genç, yaşlı, çocuk, zengin, fakir, siyah, beyaz, avam, havas vs. toplumun her kesinin ilgisini çeken İslam, bugün aynı ilgiyi görmüyorsa, kabahati İslam'da değil, kendimizde aramız gerekiyor.

"Evrensel bir adalet tasavvuru için çaba göstermemiz gerekiyor"

İslam'dan önceki ve sonraki adalet kavramı üzerinde yapılan felsefi tartışmaları bir kenara bırakarak, tüm insanlığın

üzerinde ittifak edebileceği evrensel bir adalet tasavvuru için çaba göstermemiz gerekiyor. Yukarıdaki tanımdan hareketle adalet, (hakların önündeki engellerin kaldırılarak) sahibine teslimi anlamına geliyorsa, (hiçbir ayırım yapmadan) haklara sahip çıkmalıyız. Bazı haklara kısıtlama getirerek adalete ulaşamayız. Evrensel bir adalet tasavvuru için “eşitliğin, adaletin temeli olduğu” gerçeğini kabul etmemiz gerekiyor. Yüzlerce yıllık süreç içinde, toplumun değişmesiyle paradigma da değişti, eski sistemlerin yerini yeni sistemler aldı. Sanayi devriminden önceki toplumlarda (üç kuşağın bir arada yaşadığı) toplu ailenin yerini, çekirdek aile aldı. Toplu ailenin bölünmesi, kadını da çalışmak zorunda bıraktı, iş hayatının parçası haline getirdi. Teknolojinin gelişmesiyle, kol gücünün yerini makineler aldı, bu da kadının çalışma alanını genişletti. Kadının ailenin geçimine iştirak etmesi, eşler arasındaki eşitsizliği de anlamsız hâle getirdi. Çocuk hakları alanında yaşanan gelişmeler, çocukların (reşit olmadan) küçük yaşta evlenmesini imkânsız hâle getirdi. Yüksek katlı binaların inşa edilmesi, mahalle kültürünü yok etti. Ulaşımın yaygınlaşması ve hızlanması, köy-kent ayrımını

ortadan kaldırdı. İletişim teknolojisindeki gelişmeler bilgiye erişimi kolaylaştırdı. Çarşının yerini alışveriş merkezleri, aktarların yerini eczaneler, ahırların yerini otoparklar aldı. İmalat ve hizmet sektöründe robot sayısı hızla artarken, işçi sayısı azalmaya devam ediyor. Yakın bir gelecekte, askerlerin değil robotların, insansız tankların, savaş uçaklarının, savaş gemilerinin savaşına tanık olacağız. Bu değişim, ister istemez geleneksel yapıyı da değiştiriyor. Değişmez olan geçmiş ümmetlerin uygulamaları değil, kıyamete kadar baki olan değerlerdir.

Günümüzde devletler (evlenme hakkı, konut hakkı gibi) en temel hakları görmezden geliyor, kabul ettiklerini de kullanılamaz hâle getiriyor. Başka ülkelere seyahat etmek için pasaport ve vize isteyerek seyahat hakkını, üniversitede eğitim görmek isteyenleri sınava tâbi tutarak eğitim hakkını, hakları ihlal edildiği için dava açanlardan yüksek oranda harç talep ederek hak arama hakkını vs. ihlal ediyor. Seçme hakkı, seçtiği kişiyi denetleme hakkını da içerdiği hâlde, seçimden önceki taahhütlerini yerine getirmeyen bir milletvekilinin görevi, bir sonraki seçime kadar devam ediyor. Seçmenin milletvekilliğini düşüre-

cek bir mekanizmaya sahip olmaması, seçme hakkının ihlalidir. Devletin veya belediyelerin, seçmenlerin onayını almaya gerek görmeden devasa projeleri uygulamaya koyması, “yönetime katılma hakkının” ihlalidir. Yargılama hukukunda, zamanaşımı ve hak düşümü süreleri, açık bir hak ihlalidir. Günümüzde hakların önüne konulan engeller, haksızlığı ve adaletsizliği sistematik hâle getirmektedir. Bu adaletsizliklere, evrensel bir adalet tasavvuruyla itiraz edebiliriz. Bunun için haklara sahip çıkmamız, hakların önündeki engelleri kaldırmak için mücadele etmemiz, hakların önündeki engelleri tek tek tespit edip çözüm önerilerimizi ortaya koymamız gerekiyor. Hak kavramını sadece insan haklarıyla sınırlamadan, bütüncül bir yaklaşımla, (modern hukukun gündemine yeni giren) hayvan haklarını ve çevre hakkını da hak konseptine dahil etmemiz gerekiyor. İnsan hakları, hayvan hakları ve çevre hakkı konusunda geçmiş ümmetlerin güzel örnekleri, bizlere büyük avantaj sağlayacaktır.

Merhametli Olmayı Öğrenmek Zor Ama İmkânsız Değil...

Röportaj: Mukadder Gemici

Muhammed Furkan Cinisli

2017 yılında İstanbul Şehir Üniversitesi İslami İlimler Fakültesinden, 2018 yılında ise aynı üniversitenin psikoloji bölümünden çift anadal derecesiyle mezun oldu. 2019 yılında 29 Mayıs Üniversitesi'nde tefsir alanında yüksek lisansını tamamladı. 2021 yılında İbni Haldun Üniversitesi Klinik Psikoloji Programı'nı tamamladı. Halen aynı üniversitede doktorasına devam etmektedir.

Merhamet, insanı insan yapan hasletlerden biri. Ama iş merhametli olmaya gelince sınava geçmekte, ortaya bir fiil koymakta zorlanabiliyoruz. Biz de bu zorluk noktasını daha iyi anlamak için Psikolog Furkan Cinisli'ye "ruhumuzun labirentlerinde merhamet duygusu nerede saklı, modern psikolojinin buna cevabı nedir, bu duygu öğrenilebilir mi, çatışma alanları nerelerdir, günümüz insanının merhamet algısı nasıldır?" sorularını sorduk.

Türk Dil Kurumu merhameti, "Bir kimse veya bir başka canlının karşılaştığı kötü durumdan dolayı duyulan üzüntü ve acıma hissi" olarak tanımlıyor. Modern psikoloji merhamet kavramını nasıl tarif ediyor?

Modern psikolojide genel olarak insanın yapıp ettikleri üç başlık altında değerlendirilmeye çalışılıyor. Bunlar, duygular, düşünceler ve davranışlar. Düşünce ve davranışlar daha çok kendi içimizde yaşadığımız şeylerken davranış daha çok dışarıdan da gözlemlenen şeyler oluyor. Bu bağlamda merhametin; temelde bir duygu gibi ele alınırken bu duygunun zihnimizdeki bazı düşüncelerle birlikte oluştuğunu ve duygunun bizi

bazı davranışlara yönlendirebileceği düşünülürken yalnızca bir duygudan ibaret olmak yerine, zihin dünyamızı şekillendiren ve davranışlarımıza yön veren bir duygu olduğunu söylemek mümkün diye düşünüyorum.

Hangi dini kaynağa bakarsak bakalım merhametin kaynağının Yaratıcı olduğunu görüyoruz. Modern psikolojiye göre merhametin kaynağı nedir?

Modern psikoloji duygu, düşünce ve davranışların kaynakları ve işlevleriyle ilgileniyor. Belirli bir sorun üzerinde konuşurken genellikle bu duygunun insanın günlük hayatındaki işlevi daha ön plana çıkıyor. Tabii ki bu durum duygunun

kaynağına veya arka planına hiç bakmıyor anlamına gelmiyor. Kişinin herhangi bir duyguyu (bu üzüntü, kaygı, mutluluk veya merhamet olabilir) nereden, nasıl, hangi tecrübelerle öğrendiği elbette oldukça önemli bir mesele. Ama modern psikoloji bunu bir yere dayandırmak yerine genellikle verili olarak kabul ediyor. Burada modern psikoloji genellemesi de aslında pek uygun değil, modern psikoloji tek bir bakış açısı üzerine inşa edilmiş bir yapı değil. Farklı kabulleri merkeze alan büyük bir literatürden bahsediyoruz. Bu anlamda modern psikoloji içerisinde değerlendirilen ekollerin kimine göre merhametin kaynağı Tanrı iken, kimine göre diğer insanlarla ilişkileri bağlamında insanın kendi

doğası. Bu bağlamda, tek bir yanıt bulmak mümkün değil.

“KALPLE BİLMEK” VEYA “KALPLE YAPMAK” GÜNÜMÜZ PSİKOLOJİSİ İÇİN ÇOK FAZLA ŞEY İFADE ETMEYEBİLİR

Merhameti, merhametli davranışı aklımızla mı yoksa kalbimizle mi biliyoruz / yapıyoruz?

Başta ifade ettiğim üzere modern psikolojide insanın duygu, düşünce ve davranışları bir arada mütalaa ediliyor. Bunların her biri insanın “kuvveleri” gibi de anlaşılabilir. Bu bağlamda merhameti de kendi içinde merhamet duygusu, merhamet düşüncesi ve merhametli

davranış olarak gözden geçirebiliriz. Bunu yaparken her birini ayrı kategoriler olarak değil birbirine etki eden bir döngü içerisinde görebiliriz. Bu döngüye yakından baktığımızda hem doğuştan gelen birtakım özelliklerden hem de çevremizin bizim üzerimizdeki etkisinden bahsetmek mümkün. Örneğin darda kalmış bir insan gördüğümüzde öncesinde bize öğretilen bilgilerden yola çıkarak ona yardımcı olmak isteyebiliriz. Bunu merhamet duygumuzun bizi teşvik etmesiyle daha kolay bir şekilde yapabiliriz. Bu noktada bana kalırsa merhamet duygusunu (veya herhangi bir duyguyu) doğrudan akla veya kalbe izafe etmek çok mümkün görünmüyor. Zira

çocukluk döneminden itibaren insan, anne-babası başta olmak üzere birçok tecrübeyi görerek ediniyor, bu gibi durumlarda her zaman mantıklı bir açıklama yapılmıyor. Yani “merhametli olmalıyım” diye düşünen birisi hemen merhamet duygusunu hissetmiyor fakat merhametli davranışı hayatının bir döneminde görerek veya deneyimleriyle kendi aklına uygun hâle geldiği için yapıyor. Bu devam ettiği süreci kalbine yerleşmiş ve artık bir huy hâlini almış oluyor.

Bununla birlikte “kalple bilmek” veya “kalple yapmak” günümüz psikolojisi için çok fazla şey ifade etmeyebilir. Çünkü insanın manevi yönü araştırmaların odak noktasını

ÇOCUKLUK DÖNEMİNDEN İTİBAREN İNSAN, ANNE-BABASI BAŞTA OLMAK ÜZERE BİRÇOK TECRÜBEYİ GÖREREK EDİNİYOR, BU GİBİ DURUMLARDA HER ZAMAN MANTIKLI BİR AÇIKLAMA YAPILMIYOR. YANİ “MERHAMETLİ OLMALIYIM” DİYE DÜŞÜNEN BİRİSİ HEMEN MERHAMET DUYGUSUNU HİSSETMİYOR FAKAT MERHAMETLİ DAVRANIŞI HAYATININ BİR DÖNEMİNDE GÖREREK VEYA DENEYİMLERİYLE KENDİ AKLINA UYGUN HÂLE GELDİĞİ İÇİN YAPIYOR. BU DEVAM ETTİĞİ SÜRECİ KALBİNE YERLEŞMİŞ VE ARTIK BİR HUY HÂLİNİ ALMIŞ OLUYOR.

teşkil etmiyor. Bununla birlikte ilk dönem sufilerinden itibaren kalbin anlamına dair İslam düşüncesinde detaylı bir literatür görüyoruz. Özellikle İmam Gazzâli İhya’sında akıl ve kalp arasındaki ilişkiyi çok güzel anlatmış ve müstakil bir alan olarak bahsediliyor. Merhameti ve diğer duyguları anlama ve anlamlandırma açısından bu kaynakların değerli olduğunu ve yeniden canlandırılması gerektiğini düşünüyorum.

Bütün dinlerde, kutsal olarak adlandırılan metinlerde merhamet duygusuna muhakkak atıf yapıldığını görüyoruz demiştik az önce. Kur’an-ı Kerim’de ve hadislerde de merhamete dair pek çok ifade var. İnsanoğlu merhametli olması konusunda neden sürekli ikaz edilmiş dersiniz?

Ben bunun insanın kul olmasını hatırd tutmasının vesilesi

olduğunu düşünüyorum. Allah, hepimizi belirli zamanlarda belirli imtihanlara tabi tutabiliyor. Bunun olacağını da kitabında bizlere söylüyor zaten. Bakara Suresinin 155. Ayetinde, “Andolsun ki sizleri biraz korku, biraz açlık, mallardan, canlardan ve meyvelerden eksiltmekle imtihan edeceğiz. Sabredenleri müjdele!” buyruluyor. Yine benzer şekilde Âli İmran Suresinin 142. Ayetinde, “Allah sizin aranızdan cihad edenleri ve sabredenleri açığa çıkarmadan cennete gireceğinizi mi sandınız?” buyruluyor. Yani aslında her birimiz hayatın bazı noktalarında daha zorlandığımız zamanlardan geçebiliyoruz. Bu çok normal bir şey. Ama bunun yanında sanki şöyle bir uyarı var: “Merhamet etme konusunda dikkatli ol! Çünkü ya dünyada ya da ahirette, er veya geç senin de merhamet isteyeceğin bir zaman olacak. Aynı duruma

kendin düştüğünde merhamet olunmak için şimdi sen merhamet etmen gerek.” Ben merhameti bu bağlamda kulluk bilincinin bir yansıması ve tatbiki gibi görüyorum.

İNSAN KENDİ DENGESİNİ BULMAKLA MÜKELLEFTİR

Gazzâli, insanı fitrat itibarıyla yaratılıştan merhametli ve insafli olanlar ile merhamet ve insafı sonradan kazananlar olarak ikiye ayırmış. Bugünkü psikoloji bu tespite katılır mı? Siz merhamet ve insafın sonradan kazanılabildiği örnekler gördünüz mü?

Bu durum sadece merhamet ve insaf açısından değil bütün güzel hasletler açısından aynı şekilde olabilir. Bizim geleceğimizde karakter güçleri dört farkı başlıkta tasnif edilmeye çalışılmış: Hikmet, iffet, şecaat ve adalet. Bunların altında da birçok farklı karakteristik özellikle zikredilmiş. Mesela, iffetin altında

haya, sabır, cömertlik, şükür gibi özelliklerden bahsedilmiş. Yine şecaatin altında cesaret, tevazu, gayret ve merhamet gibi özelliklerden bahsedilmiş. Bu noktada yalnızca merhamet değil diğer ahlaki özellikler de doğuştan gelebilir veya sonradan pratik yoluyla kazanılabilir. Tabii ki yine Gazzâlî'ye atıfla bu özelliklerin her birinin de her insanda olgunlaşabileceği bir noktadan da bahsetmek mümkün. Yani insan kendi dengesini bulmakla mükelleftir. Bu sebeple bazı insanlar doğuştan bir özelliğe daha baskın şekilde sahip olabilir ve çevresinin desteğiyle bunu daha çok geliştirebilir. Diğer bir kişi ise bu özelliğe ilk kişi kadar baskın şekilde sahip olmayabilir. Bugün psikoloji de bunu kendi alanıyla bağlantılı konularda ele almaya çalışıyor. İnsanın geliştirebileceği ve günlük hayatta bundan istifade edebileceği alanları netleştirmeye ve buna dair çalışma yapma konusunda kişileri teşvik ediyor. Kendi tecrübemde buna birkaç kez şahit oldum. Tam uygun olur mu bilmiyorum ama uzunca bir süre kardeşine yönelik öfkesi olan bir kişi sonrasında daha merhametli ve insafli yaklaşabileceği noktaları idrak etmişti. Bunu fark etmesi onun kardeşiyle olan ilişkisini de olumlu yönde etkilemişti. Bu sadece kardeşiyle de sınırlı

kalmadı. Hayatta başına gelen olaylara da daha insafli ve sağduyulu yaklaşmayı adım adım içselleştirdi. Buna benzer örnekler aslında çok yaygın. Uzun süre annesiyle, babasıyla veya yakın akrabalarıyla görüşmeyen insanlar sonrasında farklı perspektiflerden bakmaya başladıklarında daha merhametli ve insafli şekilde durumlara bakmaya başlayabiliyorlar. Bunun zor olduğunu kabul ediyorum fakat imkânsız değil.

Acıyı, kederi, yokluğu dindirmediğimizde ne olur? Merhamet görmemiş bir çocuk nasıl bir yetişkin olur?

Bu oldukça önemli bir soru. Her kişinin kendi geçmişi ve hayatı yaşama tarzı kendi içinde bir biricikliğe sahip. Yani her birimiz kendi tecrübelerimiz çerçevesinde hayatı ve olayları yorumlayıp belirli yargılara ulaşıyoruz ama burada bir istisna var ki o da bir insanın hayatında oldukça önemli bir yer teşkil ediyor: Anne-babalık. Anne-baba olmak yalnızca bir çocuk dünyaya getirmenin çok ötesinde çocuğun zihin dünyasını inşa etmede ve yetiştirmede kilit bir rol oynuyor. Şöyle ifade edeyim, çocuk bir anlamda anne-babasının gözünden dünyaya bakıyor. Eğer anne babası onu işe yaramaz, başarısız, değersiz ve sevilmeye layık

olmayan bir şekilde görürse çocuk da kendini bu şekilde görüyor ve sonradan bunun geri dönüşü çok zorlaşıyor. Tabii burada çok uç şeyler söylemiş gibi görünüyor olabilirim, yani tabii ki bir anne-baba bilerek çocuğuna işe yaramaz, başarısız, değersiz ve sevilmeye layık olmayan şekilde hissettirmez. Bu az az, küçük küçük olabilir. Heyecanla anlattığı bir şeyi dinlememek, önem verdiği şeyleri önemsememek, duygusuna eşlik etmemek, cezalandırmaya ağırlık vermek, önemsiz görünen, “bir şey olmaz” denilen olumsuz yorumlar veya sözler sarf etmek çocuğun zihninde önemli izler bırakabilir. Bu söylediklerimiz hepsi çocuğun ihtiyaç duyduğu merhameti yeterince görememesiyle doğrudan alakalı diye düşünüyorum. Bu durumda çocuk, artık kendini görme biçimini anne-babasında almış olur ve doğal yetişmenin dışında farklı bir benlik tasavvuru oluşabilir. Bu anne-babadan yola çıkarak kişinin kendine karşı merhametsiz olmasının yolunu açan oldukça tehlikeli bir durum bana kalırsa.

ARTIK NEYİN MERHAMETE DEĞER, NEYİN MERHAMETE DEĞMEZ OLDUĞUNU ZİHİNLERİMİZ AYIRT EDEMİYOR

Sosyal medya ve televizyonlar aracılığı ile sefalet, şiddet, acı dolu olaylar üzerimize adeta boca ediliyor. Bu hâl günümüz insanının merhamet duygusunu nasıl etkiliyor, yakınlaşıyor muyuz yoksa uzaklaşıyor muyuz?

Bu da oldukça kritik bir soru, teşekkür ederim. İnsan ne yiyip ne içtiğine dikkat etmediğinde fiziksel hastalıklar kaçınılmaz oluyor. Sağlıksız yiyecekler bedeni ifsat ediyor ve tedaviye muhtaç hâle geliyor. Bu anlık bir durum olmasa da uzun vadede bedeni ve ruhu olumsuz manada ciddi bir tehlikeye

sokuyor. Bunun aslında bir benzerini azalarımızdan girenlerde görmek mümkün. Gözümüzün baktığı, kulağımızın duyduğu, elimizin yapıp ettiği her şey bizim ruhumuzda er veya geç bir iz bırakıyor. Bu durum artık normalleşiyor, insanlığımızın üzerine yeni bir kat çıkıyor. Bunun sonucunda da duyguları uçlarda yaşamak oluyor. Yani yoğun bir şekilde maruz kaldığımız olaylar ve görüp duyduklarımız ya bizi daha hissiz hâle getiriyor ya da aşırı hassasiyet geliştirmemize sebep oluyor. Merhametin ise giderek daha az düşünülür,

hissedilir ve yapılı bir hâle geldiğini düşünüyorum. Artık neyin merhamete değer, neyin merhamete değmez olduğunu zihinlerimiz ayırt edemiyor. Düşünce, duygu ve davranış boyutuyla yerli yerinde bir merhamete sahip olmak gittikçe daha zorlaşıyor. Merhamet duygumuzu unutmaya yüz tuttuğumuz bir süreçle karşı karşıya olduğumuzu düşünüyorum. Bunun tabii ki birçok sebebi var ama vakıa bunu gösteriyor.

BUGÜN İNSANA SINIRSIZ BİR ÖZGÜRLÜK ALANI SUNMAYA ÇALIŞAN BİR DİL VAR

Bugün kendin olmak, kendi hayatını istediğin gibi yaşamak, keyfine bakmak, kafana göre takılmak merkezli bir dil var. Merhametin bir yönü ise kendi arzundan vazgeçmek, bir başkası için fedakârlık yapmak demek. Bu durum günümüz insanının duygusal dünyasında bir çatışma alanı oluşturuyor mu?

Bu çatışma zaman zaman yaşanabiliyor. İnsanın birtakım nefsanî arzuları olduğu muhakkak ve zaten bu gibi arzular insanı teklife muhatap kılıyor. Mülk Suresi'nin ikinci ayetinde, "Hanginizin davranışça daha iyi olduğunu denemek için ölümü

ve hayatı yaratan O'dur. O, güçlüdür, çok bağışlayıcıdır." buyruluyor. Bununla birlikte dediğiniz gibi bugün insana sınırsız bir özgürlük alanı sunmaya çalışan bir dil var. Bu dil, insanın yaratılış gayesini unutturan ve yalnızca bu dünyayı dikkate alan bir bakış açısı. Bu bizi Allah'ın bizlere verdiği akıl nimetini kullanmayı bir tarafa bırakarak ana odaklanmaya teşvik edebiliyor. İşte çatışma alanı da burada ortaya çıkıyor. Bir kul olduğumuz bilincinde hayatın bu dünyadan ibaret olmadığını bilerek mi yaşayacağız yoksa istediğimizi istediğimiz zaman yaparak kendimizi tatminden öteye

gitmediğimiz fakat günün sonunda yine zararlı çıktığımız bir hayat mı? Bunu özellikle çocuklarımıza (onların anladıklarından emin olarak) anlatmak çok ciddi bir mesele. Çünkü modern hayatta bu çatışmayı yaşamayan neredeyse kimse yok. Özellikle erken yetişkinlik döneminde bu ciddi bir ikileme hâline gelebiliyor. Bu çatışmayı yaşayan kişi, "anne babamın bana öğretmeye çalıştığı hayat mı yoksa benim dış dünyada gördüğüm hayat mı?" gibi bir ikilemde kaldığında seçimini neye göre yapacağı anne babasından aldığı eğitimle doğrudan alakalı. Burada bizi kendi

arzularımızdan vazgeçirecek, başkasını kendi nefsimize yeğlememizi temin edecek ve Allah rızasını merkeze alacak bir zihin inşa etmek uygun bir dil ve yaşayış ile temin edilebilir. Anne babanın çocuğuna örnek olması, dinin temel akide ve kurallarının arka planını anlatması ve zorlamadan, bıktırmadan, nefret ettirmeden öğretmesi kilit bir konumda. Aksi hâlde az önce bahsettiğim ikilemde kalan bir genç için “keyfine bakması, kafasına göre takılması” çok daha cazip bir hâle geliyor. Bu da sonrasında daha büyük bir duygusal ve psikolojik çatışmayı beraberinde getirebiliyor.

Sokak hayvanları için mücadele eden, yaşlılara sahici acı duyan biri, mültecilerle ilgili çok katı bir tutuma sahip olabiliyor. Yaşadığımız çağda parçalanmış bir merhamet duygusu var dersek yanılır mıyız?

Bunu yine duygu-düşünce-davranış üçlüsü çerçevesinde anlamak uygun olur sanırım. Belirli düşüncelerimiz bizim duygu ve davranışlarımızı yönlendirebilir. Şöyle açıklayayım, yaşlıların “korunmasız, yalnız ve kimsesiz” olduğunu düşünürsek bunun sonucunda onların “korunmaya, ihtiyaçlarının giderilmesine ve sevgiye

muhtaç” olduğu sonucuna vararak merhamet duygusuyla davranışlarımıza yön verebiliriz. Bu hem yaşlılar için hem de onlarla ilgilenen için olumlu sonucu olan bir süreç olur. Fakat bir yaşlı tarafından hakarete veya kötü muameleye maruz kalan ve genellikle dikkatini etrafındaki kötü gördüğü yaşlılara yönlendiren bir kişi için yaşlılar hiç de korumasız, yalnız veya kimsesiz değillerdir. Aksine uzak durulması gereken insanlar hâline dönüşür. Benzer şekilde mültecilere dair düşüncelerimiz de onlara karşı tutumlarımızı doğrudan etkileyebilir. Bu noktada genelleme yapmak çok tehlikeli. Yani bütün yaşlılar kötü muamelede bulunmadığı gibi bütün mülteciler de tehlikeli değildir. Sonuca varmak için kullandığımız örneklerle dikkat etmek lazım ki bu da bilgiyi hangi kaynaklardan aldığımızla ilişkili. Her gün mültecilerin kötü davranışlarını okuyup, bunlar üzerinden düşüncelerimizi inşa ediyorsak o zaman ister istemez duygu ve davranışlarımız da bu yöne doğru gelişecektir. Hâlbuki kim olursa olsun, hangi milletten olursa olsun tanımaya, anlamaya ve hayatlarına dokunmaya çalıştığımız insanları daha yakından tanıyabiliriz; hayatlarına, hayallerine, umutlarına ve hedeflerine aşına oluruz ve

bir anlamda “insanlıklarına” şahit oluruz.

Sorularımı hazırlarken ilginç bir makaleye denk geldim. Yetişkinlerin merhamet algısıyla ilgili. Bir anket yapılmış ve merhamet dendiğinde “anne” açık ara, ilk aklı gelen kelime olmuş. Size sorsak, merhamet dendiğinde sizin ilk aklınıza gelen kelime nedir?

Benim de ilk aklıma gelen kelime anne oluyor. Neden bu kelimenin geldiğini düşündüğümde ise sanki anne her şartta ve koşulda çocuğu için elinden geleni yapan ve merhametinin bir sınırı olmayan şeklinde bir tasavvur var zihnimde. Diğer merhametler anneninkinin yanında çok zayıf ve geçici geliyor. Bunun tabii ki dini ve kültürel kodlarla bağlantısı var, fakat yine anne-çocuk arasındaki bağın, diğer bağlardan çok daha farklı olduğunu söylemek mümkün. Hz. Peygamber’in (sav) de Allah’ın merhametini anlatırken çocuğunu ateşten korumak için kucaklayan bir anneyi işaret ederek, “Allah kullarına, bu kadının yavrusuna olan şefkatinden daha merhametlidir” buyurması bu noktada bana çok anlamlı geliyor. Yani dünyadaki en büyük merhameti düşünün, işte Allah bundan daha merhametlidir.

Ahmet Murat Özel
Şair, Editör

Bireysel Adalet Olarak Merhamet

Şair, çevirmen, editör, radyo ve televizyon programı sunucusu. 1971'de Karaman'da doğdu. Liseyi bitirdikten sonra bir yıl Kahire'de, bir yıl da Tanta'da olmak üzere iki yıl Mısır'da bulundu. El Ezher Üniversitesinden ikinci sınıfta iken ayrıldı, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. Yüksek Lisans çalışmasını ve doktorasını Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde tamamladı. Yüksek lisans tezi: "İbn Rüşd'ün Varlık Ve Bilgi Alanlarında İbn Sina'ya Yönelttiği Eleştiriler" (2001).

Bir süre Konya'da öğretmenlik yaptıktan sonra İstanbul'da editörlük Marmara FM için "Okuma Gözlüğü" adlı bir program yaptı.

Halen İbn Haldun Üniversitesinde öğretim üyesi olarak görev yapıyor. Nihayet adlı edebiyat dergisinin genel yayın yönetmenliğini yapıyor.

Ahmet Murat Özel'in edebi ürünleri ayrıca Yedi İklim, Hece, Kırklar, Dergâh, Virgül, Kaşgar, www.40ikindi.com dergilerinde yayımlandı.

Adalet, ifrat ve tefritten kaçınmak, bizim ahlaki yönelimlerimizin dengesizliğini önlemek ve bir tür orta yolu bulmanın çaresini üretmektir. Buna göre adalet, öncelikle bireysel olarak ölçeklenen bir dengeleme girişimidir.

İslam ahlak düşüncesi içinde üretilmiş olan literatür, büyük itibarla “erdem etiği” teorisi kapsamına girecek türdendir. Erdem etiği, Yunan ahlak düşüncesine tarih boyunca Müslüman ahlakçıların yaptığı katkılarla ve düzeltmelerle geliştirilmiştir. Bu ahlak anlayışı, genel olarak, insan nefsinin gazabi, şehvi ve akli parçalarının birbiriyle uyumlu ve dengeli bir şekilde yönetilmesi fikri ve nihayet bu çaba sonucunda “saadet” şeklinde başlıklandırılan bir tür iç huzura ve dengeye ulaşma ideali üzerinde şekillenmiştir. Buna göre bizim her bir nefsimizin ya da nefsimizin her bir parçasının aşırılıklara yönelme ihtimali bulunmaktadır. Bu aşırılık ifrat yönünde olabileceği gibi tefrit yönünde de olabilmektedir. İşte ahlak, bu aşırılıkların önlenmesi, telafi veya tedavi edilmesini sağlamanın yoludur. Bu noktada anahtar terim adalet olmaktadır. Adalet, ifrat ve tefritten kaçınmak,

bizim ahlaki yönelimlerimizin dengesizliğini önlemek ve bir tür orta yolu bulmanın çaresini üretmektir. Buna göre adalet, öncelikle bireysel olarak ölçeklenen bir dengeleme girişimidir. Bu, bizim kendi iç potansiyellerimizin, denge fikri ve ölçüsü etrafında yönetilmesi, aşırılıklara yönelmelerinin engellenmesi gayretidir. Aslında bu bireysel ahlak anlayışının sağlanması, bir yönüyle toplumsal adalet ve dengenin sağlanmasının da teminatı gibidir. Kendi bireysel dünyasında adaleti yani dengeyi temin etmiş, ifrat ve tefritten kaçınan bir kimsenin, ahlaki tercihlerine yönelik sıkı bir takip mesafesine sahip olması, bu takip mesafesinin de onu başka insanlarla ilişkilerinde de benzer bir denge ve itidal arayışına yöneltmesi beklenir.

Adalet, öncelikle bireysel ahlaki bir tutumdur

Dolayısıyla, bu ahlak anlayışına göre (ki Müslüman ahlakçıların çoğu bu ahlak

anlayışına sadık kalmışlardır) adalet, öncelikle bireysel ahlaki bir tutumdur ve bireysel olarak gerçekleştirilmesi beklenen bir denge durumudur. Sadece gazabi kuvvemizin bir tür sapma sonucunda eriştiği zulüm haliyle ilgili olarak değil, aynı zamanda her türden ahlaki tercihin sapmasıyla ilintilidir. Mesela bu ahlak anlayışına göre cimrilik ya da savurganlığın her ikisi de dengesizliktir ve sapmadır. Kendisinden sapılan itidal noktası ise cömertliktir. Böylece paylaşmak etrafında oluşan dengesizlikleri gidermek ve uçların arasındaki erdem olan cömertliğe ulaşmak, paylaşmakla ilgili adaletin yani orta yolun bulunması anlamına gelmektedir. Bunun anlamı da, bireysel ahlakın gerçekleşmesinin yolunun her zaman ancak ilgili erdemle ilişkili olarak mikro adaletin sağlanmasından geçtiğidir.

Merhamet, gazabi kuvvemiz odağında kalarak üzerinde konuşabileceğimiz bir erdem-

dir. Gazabi kuvvemizin ismi, onun sadece öfkeyle ilişkili olduğu intibainı vermesin, bu kuvve bizim sosyal ilişkilerimizi yöneten her türden davranış ve eylemle ilintili kuvvemizdir. Erdem etiğine sadık kalmış düşünürler bu kuvveyi, toplumda kendisine bir varlık alanı açmaya çalışan insanoğlunun, bunu gerçekleştirmek için başvurduğu kuvve olarak kodlamışlardır. Cesaret, vefa ya da yardımseverlik gibi erdemlerin bu kuvveyle ilişkili olması bu yüzdendir. Merhamet de, sosyal ilişki ağının varlığına muhtaç bir erdem olarak, gazap kuvvesiyle yakından ilişkilidir. Erdem etiği anlayışı bize, erdemlerin bu itidal/adalet takibi ile gerçekleşeceğini söylemişti. Bunu dikkate aldığımızda merhameti de bir erdem olarak kabul etmemiz halinde, bir denge durumuna işaret etmesi beklenir. Merhametin mikro adaletle teması burada ortaya çıkmaktadır. Hatta düpedüz söylenebilir ki, merhamet ancak bu mikro adaletle ortaya çıkabilmektedir. Bunu şöyle izah edebiliriz: Merhamet, şayet bir itidal/adalet durumuysa, bağışlamakla ilgili ifrat ve tefrit içeren sapmalara eşit uzaklıkta durmanın da adıdır. Buna göre, acımasız olmak, gazabi kuvvemizde bir sapmaysa ve giderilmesi gerekiyorsa,

ADALETİN VE İTİDALIN, BİREYSEL AHLAKI GERÇEKLEŞTİRMEK İÇİN GEREKEN BİR KOŞUL OLMASINI, HUKUKİ YANI TOPLUMSAL ADALETİN İŞLEYİŞİNDEN KISMEN AYIRMAK GEREKİR. TOPLUMSAL ADALET, TEK TEK BİREYLERİN İNSAFINA VEYA TERCİHLERİNE BIRAKILAMAZ. TOPLUMSALLIĞIN BİREY AŞIRI TABİATI, ONUN YÖNETİMİNİ BELLİ BİR SOYUTLAMA İLE ULAŞILAN VE NESNELİK İDDİASI TAŞIYAN İLKELER ETRAFINDA GERÇEKLEŞTİRMEYİ BUYURUR.

acınası hale düşmek de yine gazabi kuvvemizde başka bir sapmadır ve onun da düzeltilmesi gerekmektedir. Merhamet böylece, kuvvedeki itidal/adalet arayışının sonucunda ortaya çıkmakta ve hem acımasızlıktan/katı kalplilikten ve hem de acınası duruma düşmekten kaçınmayı işaret etmektedir.

“Toplumsal adalet, tek tek bireylerin insafına veya tercihlerine bırakılamaz”

Adaletin ve itidalin, bireysel ahlakı gerçekleştirmek için gereken bir koşul olmasını, hukuki yani toplumsal adaletin işleyişinden kısmen ayırmak gerekir. Toplumsal adalet, tek tek bireylerin insafına veya tercihlerine bırakılamaz. Toplumsallığın birey aşırı tabiatı, onun yönetimini belli bir soyutlama ile ulaşılan ve

nesnellik iddiası taşıyan ilkeler etrafında gerçekleştirmeyi buyurur. Bu da hukukun zeminini oluşturur. Hukuki anlamda adalet, nesnel olmak, nesnelliğini muhataplarına hissettirmek, böylece ortak bir güven inşa etmek zorundadır. Yine hukuki adalet, bireylerin davranışlarının toplumsal sonuçlarını öncelikle dikkate alır. Mesela bir insanın merhametten sapması eğer acımasızlığa ve dolayısıyla zulme dönüşüyorsa hukuki adaletin sahasına girer ama merhametten, tefrit yönüne saparak kişinin gönüllü olarak acınası bir duruma gelmesi hukuki adaletin alanına girmez. Yani davranıştaki sapmadaki bireysel tercih, sadece toplumsal yapıyı tehdit ettiğinde hukuki adaletten gereğini yapması beklenir.

Hukuki adaletin görmezden gelebileceği, bireysel ahlakın dünyasına havale ettiği nice tikel durum söz konusudur. Merhametin de böyle bir durum olduğunu söyleyebiliriz. Merhamet, başka varlıklarla ilişkilerde, hukuki sınırlara sadık kalmanın ötesine yönelik bir hamledir. Başkalarına karşı yükümlülüklerimizi hukuk belirlerken, merhamet yükümlülüklerin sınırlarını çok beriden, duyguya bitişik bir yerden başlatır. Komşumuzun arabasına zarar vermemek hukuki yükümlülüklerle belirlenirken, komşumuzun arabasını dolu yağışından

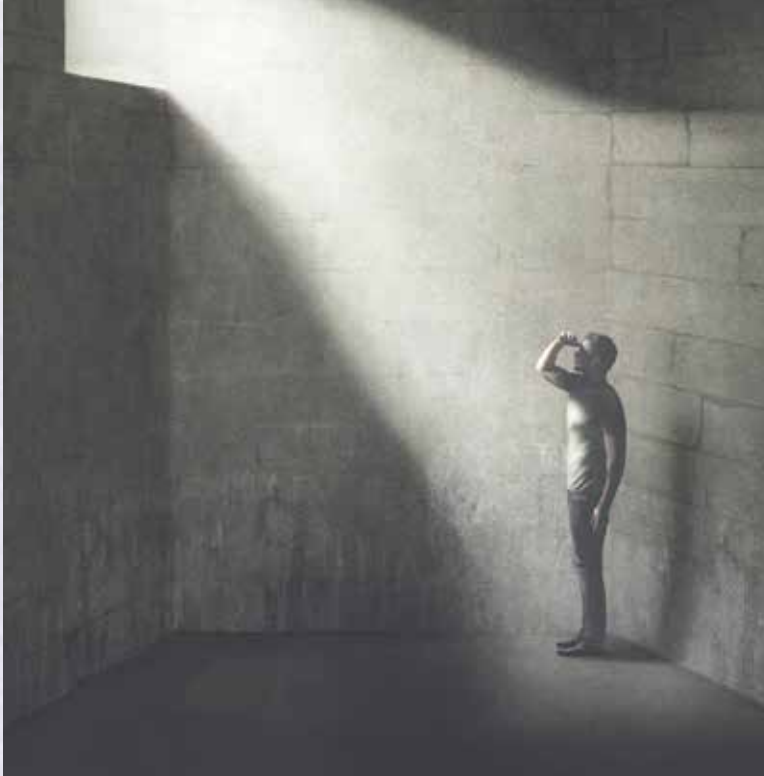
korumak üzere önlem almak hukuki yükümlülüklerle değil, bu yükümlülüklerin başladığı yer olan zarar vermeme sınırının berisinde, yararlı olmayı temin eden bir hatta başlar. Böylece arabaya zarar vermemeyi hukuki adalet temin ederken, arabayı korumayı bireysel adalet (merhamet) temin etmektedir. Ya da vergi veya fıkıhta zekât, bireysel tercihlere bırakılmamış, çeşitli önlemlerle koruma altına alınmıştır. Verginin de zekâtın da toplumsal bir yanı olması da hemen dikkat çeker. Buna mukabil, lokmayı paylaşmak, düşküne el uzatmak, borçlunun yardımına koşmak,

hukuki adaletin bir gereği olarak değil, bireysel adaletin yani merhametin bir gereği olarak işlenir.

“İnsanlardaki kemal ideali bireysel adaletten beslenen bir idealdir”

Toplumun hukuki bir adalet fikri etrafında örgütlenmesi bir zorunluluktur. Toplumun üyelerinin de buna özen göstermesi beklenir. Ama insanlardaki kemal ideali, hukuki adaletin sınırlarına sadakati aşan, bireysel adaletten beslenen bir idealdir. Bir insanın hukuken adil olması, onun ancak başkalarına yönelik asgari özeni kuralların koruması altında gösterdiğini söylerken; bir insanın merhametli olması, onun kuralların korumasına ihtiyaç duymadan da kendi iç adaletinden beslenerek kemali aradığını gösterir.

Biz müminlerin, toplumsal adaleti tesis etme idealinden kopmamamız gerekiyor. Ama bu yeterli değil. Takvanın, rahmetin, ihsanın, isarın, meveddetin yani bireysel kemal ve terakki ideali, hukuki düzenlemelere teslim edilmiş değil, bireysel tercih ve özene havale edilmiştir. Bu sebeple bir müminin hukuki adaletinin onun bireysel adaletinde yani merhametinde kök salmış olması beklenir.

Prof. Dr. Huriye Martı

Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı

Merhamete Bir Motto Bulalım

1974'te Ankara'da dünyaya geldi. Konya İmam-Hatip Lisesi ve Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun olduktan sonra, aynı üniversitede "Rasûlullah'ın Hanımları Konu Alan Rivayetlerinin Değerlendirmesi-Kadın Konulu Uydurma Rivayetler-" başlıklı tezi ile 1998 yılında yüksek lisansını, "Birgili Mehmed Efendi'nin Hadisçiliği ve et-Tarîkatü'l-Muhammediyye (Tahkik ve Tahlil)" konulu tezi ile 2005 yılında doktorasını tamamladı. 1999-2000 yılları arasında Ürdün'ün başkenti Amman'da Şuayb el-Arnaûd'un tahkik ve tahrir merkezinde eğitim aldı. 2011 yılında Yardımcı Doçent, 2012 yılında Doçent, 2017 yılında Profesör oldu. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Hadislerle İslam adıyla yayınlanan Konulu Hadis Projesi'nde editör ve yazar olarak görev üstlendi. 2011 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı Aile ve Dinî Rehberlik Daire Başkanı olarak, 2014 yılında Diyanet İşleri Başkanlık Müşaviri, 2017 yılında ise Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı olarak atandı. Sünnet perspektifinden kadın, aile, ahlâk ve değer temalı makale, konferans ve tebliğlere imza attı.

Merhamet konusu bir türlü zihinlerde tam olarak yerini bulamıyor ve kavramın kapsamı netleşmiyor. Çünkü “merhamet” deyince bir acıma, küçümseme, zavallılık durumu algılayan toplumsal kabullerimiz var. Oysa “Merhamet, acımak değil, acıtmamaktır!”

Duyduğum zaman çok etkilenmişim bir söz var: “Merhamet, acımak değil, acıtmamaktır!” Bu söz, merhamet kavramını zihnimde berraklaştırdığı ve merhametle ilgili bütün öğretilerimizin daha anlaşılır hale gelmesini sağladığı için beni etkilemişti. Hadis ilminin bir yolcusu olarak yıllarca Peygamber Efendimizin “Siz yeryüzündekilere merhamet edin ki Yüce Allah da size merhamet etsin.” (Ebû Dâvûd, Edeb, 58; Tirmizî, Birr ve Sıla, 16.) buyurduğunu okudum ve insanlara anlattım. Ancak pek çok defa, merhametin sadece zayıf kesimlere karşı şefkatli, duyarlı, hassas ve insafli olmak anlamına geldiğini düşünen dinleyicilerimden tepki aldım. Merhamet konusu bir türlü zihinlerde tam olarak yerini bulamıyor ve kavramın kapsamı netleşmiyordu. Çünkü “merhamet” deyince bir acıma, küçümseme, zavallılık durumu algılayan toplumsal kabullerimiz vardı. Hatta merhameti çoğunlukla güçlünden zayıfa

doğru ilerleyen bir duygu akışı olarak düşündüğümüzden, kavrama ast-üst ilişkisini andıran boyutlar kazandırmıştık. Aile içi merhametten, kadına, çocuğa, engelliye ya da yaşlıya merhametten bahsettiğim zaman bunu insan onuruna yakıştıramayan itirazlar dinledim. Aile içi ilişkilerde adaleti öngören ve merhameti yetersiz bulan yaklaşımlar okudum. Oysa “Merhamet, acımak değil, acıtmamaktır!” dediğinizde, hiçbir şekilde statü farkı gözetmeksizin tüm varlık âlemine karşı saygılı, zarif, adil, vicdanlı davranmanız gerektiğini fark ediyordunuz. Karşınızdaki her kim olursa olsun Cenabı Hakk’ın yarattığı bir can olduğundan değer taşıdığını ve varlığa saygının merhameti gerektirdiğini anlıyordunuz.

Merhamet kuşatıcı bir kavramdır; kucaklayan, hayatın bütününe ilgilendiren, insanın hem kendisiyle hem de kendisi dışındaki bütün varlıklarla ilişkisini şekillen-

diren, yön ve renk veren bir kavramdır. Merhametin böylesine önemli bir kavram olmasının arkasında Cenab-ı Hakk’ın Rahman ve Rahim isimlerinin eşsiz gücü yer alır. Allah Teala “merhametlilerin en merhametlisi /erhamu’r-râhimîn” vasfına sahiptir ve Son Peygamberini (sas) “âlemlere rahmet olarak” gönderdiğini insanlığa ilan etmiştir. Dolayısıyla merhametin hayatın tamamını ilgilendirmesi doğrudan Allah’ın tercihi ve kararı ileldir.

“Güç kullanımı orantısız, dengesiz, adaletsiz olmalıdır”

Allah’ın insandan beklentisi, çok küçük yaştan itibaren yüreğine yerleştirdiği merhamet duygusunu eyleme dönüştürerek bütün hal ve tavırlarında, karar ve uygulamalarında, ilişki ve irtibatlarında merhametle davranmasıdır. Kısacası merhameti kuşanarak kimseyi incitmemesi, şiddetten ve zulümden uzak durması, acıtmadan yaşamasıdır.

Elbette öfke gibi fitri bir duyguya sahip olan insanoğlu kimi zaman kendisini ve sevdiklerini korumak, idealleri uğruna mücadele etmek için güç kullanacaktır. Ancak bu güç kullanımı asla orantısız, dengesiz, adaletsiz olmamalıdır. İnsan için öncelikli olan merhamet olmalıdır. Tıpkı Rabbimizin "Rahmetim gazabımı geçti." (Buhârî, Tevhîd, 22; Müslim, Tevbe, 15.) buyurduğu gibi. Demek ki kul da muhatabına sevgiyle yaklaşmak ile kırıcı tutum takınmak arasında kaldığında tercihini bu yönde kullanabilir. Arkadaşına normalde kızması beklenen bir durumda önceliği onu dinlemeye ve anlamaya verebilir insanoğlu. Yahut trafikte burun buruna geldiği hatalı bir sürücüye şiddet içerikli bir tepki göstermek yerine selamlaşarak yoluna devam edebilir.

Bu değerli refleksler aslında öğrenilebilen ve çevreye de kazandırılabilen niteliktedir. Sonuçta aile içinde ve sosyal ortamda yaşanan pek çok iletişim formunu birey benimser ve kendiliğinden tekrar eder. Sokakta görüdüğu kediyeye ilk hediyesi ayağını yere sertçe vurmak olan bir çocuğu düşünün. Muhtemelen annesi veya babası da böyle yapmıştır. İdeal olan ve merhametin

ÇEVRE BİZİM MERHAMET DÜZEYİMİZDEN OLUMLU VEYA OLUMSUZ YÖNDE ETKİLENDİĞİ GİBİ, KENDİSİ DE BİZİ ÇİFT YÖNLÜ ETKİLER. GÖZÜMÜZÜN GÖRDÜĞÜ HER BİR ŞİDDET SAHNESİ, KULAĞIMIZIN DUYDUĞU HER ACIMASIZCA SÖYLEM, İLERİYE DÖNÜK PEK DE HAYIRLI OLMAYAN BİR YATIRIMDIR. KALBİN DERİNLİKLERİNDE YER EDEN, ZAMANI GELİNCE DE HIÇ BEKLENMEDİK ŞEKİLDE TEZAHÜR EDEBİLEN AHLÂKÎ BİR YATIRIM! ÖYLEYSE KENDİMİZİ VE DOSTLARIMIZI “HAKTA VE SABIRDA YARDIMLAŞIP DAYANIŞMA” İLKESİ GEREĞİ MERHAMET PAYDASINDA BİRLEŞTİRMEKTE BÜYÜK YARAR VARDIR.

felsefesine uygun düşen ise kediye sevgiyle yaklaşmayı yuvada öğrenip tecrübe etmektir. Sadece kediye değil elbette; komşuya, kiracıya, mülteciye, öğrenciye, spor müsabakasında rakibe...

Sevgiyi eksene oturtan merhamet anlayışı bireyin hayatında ya toptan gelişir ya da bir bütün olarak söner gider. Peygamber Efendimizin (sas) ölen insanları “rahat edenler” ve “rahat edilenler” olarak ikiye ayırdığı hadisindeki ifadesiyle “Günahkâr kişi öldüğünde kullar, ülkeler, ağaçlar ve hayvanlar ondan kurtulup rahat ederler.” (Buhârî, Rikâk, 42; Müslim, Cenâiz, 61.) Çünkü günahkârın acımasız tutumu hedef gözetmeksizin bütün bir çevreyi etkisi altına almaktadır.

Şunu da unutmamak lazım: Çevre bizim merhamet düzeyimizden olumlu veya olumsuz yönde etkilendiği gibi, kendisi de bizi çift yönlü etkiler. Gözümüzün gördüğü her bir

şiddet sahnesi, kulağımızın duyduğu her acımasızca söylem, ileriye dönük pek de hayırlı olmayan bir yatırımdır. Kalbin derinliklerinde yer eden, zamanı gelince de hiç beklenmedik şekilde tezahür edebilen ahlâkî bir yatırım! Öyleyse kendimizi ve dostlarımızı “hakta ve sabırda yardımlaşip dayanışma” ilkesi gereği merhamet paydasında birleştirmekte büyük yarar vardır. Bir mottomuz olsun: “Acıtmayalım”. Öfkeyi yutmanın, affetmeyi seçmenin ve insana ihsanın karşılıksız kalmayacağını bilmenin eşsiz ferahlığıyla...

“Affetmeyi seç, doğrunun yapılmasını iste, cahillere aldırma!” (A'râf 7/199)

Ümit Şimşek

Kâinatta ve Müslümanların hayatında rahmet ve adalet

Araştırmacı-yazar. 1950, İstanbul doğumlu. Basın yayın ortamına erken yaşlarda girerek 1967 yılında gazete ve dergilerde çalışmaya başladı. Kuruluşlarından itibaren Yeni Asya ve Yeni Nesil gazetelerinde çalıştı. 1979 yılında, çalıştığı yayınevının "Allah inancını bilimsel kanıtlarla anlatmayı amaçlayan" ilim-teknik serisinin hazırlanmasında aktif görev aldı ve bu birimin genel koordinatörlüğünü üstlendi. Bir süre TGRT televizyonunda program yapımcılığı yaptı. Yazıları, çalıştığı gazetelerin dışında Zafer dergisinde yayımlandı.

Merhamet duygusunun zayıfladığı topluluklarda adalet hedefini şaşırır ve adalet olmaktan çıkar; adaletin ihmal edildiği topluluklarda da merhamet lâyük olmayana yönelir ve merhamet olmaktan çıkar.

Adalet ve merhamet, birbirinden çok farklı, hattâ yer yer birbirine ters düşen iki kavram gibi gözükebilir de, İslâm inancı içindeki yerleri açısından ele alındığında, birbirinden ayrı düşünülmesi mümkün olmayan, bilâkis birbirini tamamlayan iki büyük hakikat olarak belirecektir. Ancak her ikisinin de kapsama alanları son derece geniş olduğundan, bir makale çerçevesinde bu hakikatleri çeşitli yönleriyle incelemenin mümkün olamayacağı aşikârdır. Bu bakımdan, biz de burada, bu iki büyük hakikatin yaratılış ile ödül ve cezada birbirini tekmil edecek şekilde tecellî edişi ile hayatımızdaki yansımalarına kısa bir şekilde göz atmakla yetineceğiz.

Âlemlerde rahmet

Kâinata, özellikle canlılar âlemine baktığımızda gözümüze çarpan en yaygın ve en muhteşem manzara, yavrular ile anne ve babalar olacaktır. Merhametin ve şefkatin en yoğun bir şekilde ve aklın almayacağı bir zenginlikle yaşandığı bu alan,

yeryüzünün her köşesinde her an sayısız mucizelere beşiklik etmektedir. Yerin altında ve üstünde, denizlerin karanlıklarında, ormanların derinliklerinde, dağların tepelerinde her an yüz binlerce canlı türünün sayısız bireyleri hayata gözünü açmakta, gözünü açtığı anda da hemen başının üzerinde onun için hayatını hiçe sayarcasına bir fedakârlıkla kendisini koruyup kollayan, besleyip büyüten bir anne ve/veya baba bulmaktadır. Tek bir sözle özetlenecek olursa, hayat, bütünüyle, bu sayısız canlı fertlerinde sayısız kere sayısız tecellîlerini gösteren bir rahmet hakikati sayesinde var olup gitmektedir. Yavruların yumurtadan veya anne karnından çıktığını biliyoruz; ama onları ve anne-babaları birbirine bağlayan merhamet nereden çıkıyor? Bu, hayatın kendisi kadar merak edilmeye değer bir sorudur ve bunun tek bir cevabı vardır:

Yüce Allah yüz rahmet yarattı, bunun bir parçasını yeryüzüne indirdi. Mahlûkat, işte bu bir parça rahmet sebebiyle birbirine merhamet

eder; hattâ, yavrulu hayvan, yavrumu ezerim korkusuyla ayağını yavrusunun üzerinden kaldırır. Geri kalan doksan dokuz rahmeti ise, Yüce Allah kendi katında alıkoymuştur; kıyamet gününde onu yüze tamamlayacaktır.¹

Hayatta hükmeden bu hakikatin kaynağını merak ettiğimiz gibi, bunu bize açıklayan Elçinin kim olduğunu da merak etmez miyiz?

Onu bize gönderen, “âlemlere rahmet” olarak gönderdiğini söylüyor,² mü’minlere çok düşkün, çok şefkatli ve çok merhametli³ bir elçi olduğunu söylüyor. O elçiyle beraber gönderdiği kitabı da “mü’minlere hidayet, şifa ve rahmet”⁴ olarak niteliyor.

Kitap ise, kendisini indireni, geçmiş ve gelecek bütün rahmet müjdelerini taşıyan Rahmân ve Rahîm isimleriyle tanıtmaya başlıyor ve bu isimleri bütün sûrelerin

1 Buharî, Edeb: 19; Müslim, Tevbe: 17-2

2 Enbiyâ, 21:107.

3 Tevbe, 9:128

4 İsrâ, 17:82; Neml, 27:77.

EĞER RAHMET VE ADALET BİRBİRİYLE BAĞDAŞMAYAN ZIT KAVRAMLAR OLSAYDI, BU İKİ İFADEYİ BİRBİRİYLE BAĞDAŞTIRMAKTA EPEY GÜÇLÜK ÇEKERDİK. FAKAT İLÂHÎ İSİMLER VE SIFATLAR BİR ŞEYDE TECELLÎ EDERKEN, BİRBİRİNİN TECELLÎSİNİ ZENGİNLEŞTİRECEK VE TEKMİL EDECEK ŞEKİLDE TECELLÎ EDERLER. BU YÜZDEN, BİZ BİR CANLININ BESLENMESİNİ SADECE RIZIK VERMEDEN İBARET BİR FİİL OLARAK DEĞİL, RAHMET, İHSAN, LÜTUF, KEREM GİBİ BİRÇOK SIFATIN BERABERCE TECELLÎ ETTİĞİ MUHTEŞEM BİR YARATILIŞ SAHNESİ OLARAK GÖRÜRÜZ

başında tekrar tekrar bize hatırlatıyor.

İşte, rahmet hakikati hakkında ne söylenecekse, Âlemlerin Rabbi tarafından bizzat, kitabı ve elçisiyle bildirdiği, kâinatın ve hayatın sayısız dillerle bilfiil şahitlik ettiği şekilde ve istikamette söylenecektir.

Ya adalet?

Kâinatın ilk olarak var oluşunu rahmet hakikati açıklarken, yeniden yaratılışı açıklayan en önemli hakikatlerden biri de adalet hakikati olarak karşımıza çıkıyor. Bunu Kur’ân’dan öğreniyoruz:

Hepinizin dönüşü Onadır; bu, Allah’ın hak olarak verdiği sözdür. O, mahlûkatı önce yaratır, sonra da iman edip salih amel işleyenleri adaletle ödüllendirmek için onları tekrar diriltir.⁵

Eğer “Yeniden diriltişi ve ödüllendirme İlahî rahmetin eseri değil miydi?” diye merak

edecek olursanız, acele etmeyin. Kur’ân, bir başka âyetinde de Allah’ın “iman edip salih amel işleyenleri lütuf ve ihsanıyla ödüllendireceğini” haber veriyor.⁶

Eğer rahmet ve adalet birbiriyle bağdaşmayan zıt kavramlar olsaydı, bu iki ifadeyi birbiriyle bağdaştırmakta epey güçlük çekerdik. Fakat İlahî isimler ve sıfatlar bir şeyde tecellî ederken, birbirinin tecellîsini zenginleştirecek ve tekmil edecek şekilde tecellî ederler. Bu yüzden, biz bir canlının beslenmesini sadece rızık vermeden ibaret bir fiil olarak değil, rahmet, ihsan, lütuf, kerem gibi birçok sıfatın beraberce tecellî ettiği muhteşem bir yaratılış sahnesi olarak görürüz. Bir prizmada kırılan ışıktaki bakış açımıza göre değişik renklerin ön plana çıkması gibi, bizim bakış açımız ve maksadımıza göre, İlahî fiillerde de farklı

isimleri ön planda görmemiz mümkündür.

Hem rahmet, hem adalet

İşte bu sebeple, “İman edip salih amel işleyenler adaletle mi, yoksa lütuf ve ihsanla mı ödüllendirilecek?” sorusunun doğru cevabı “Her ikisiyle birden” olmalıdır. Çünkü daha başka âyetlerden de anladığımız göre, hiç kimseye bir haksızlık edilmeyecek, hiç kimsenin zerre kadar emeği zayi olmayacak, çalışan ile çalışmayan veya çok çalışan ile az çalışan kimse aynı muameleyi görmeyecektir.⁷ Bütün bunlar, manzaranın adalet yönünü açıklar.

Diğer yandan, kötülük ancak misliyle cezalandırılır, hattâ bazı kötülükler kısmen veya tamamen affa uğrarken iyilikler kat kat ödüllendirilecek,⁸ onun da ötesinde rıza-i İlahî ve rüyetullah gibi İlahî lütuf ve ihsanlar da fazladan başlanacaktır.⁹ Şu farkla ki, adalet mü’min-kâfir ayırımı yapmaksızın herkesi kuşatmakta, ancak rahmetten, onu inkâr ederek dünya hayatını mühürlemiş olanların âhiret âleminde bir nasibi kalmamakta, daha doğrusu, onlar bütün nasiplerini,

7 Örnekler için bkz. Bakara, 2:281; Âl-i İmrân, 3:25, 162-163; Nisâ, 4:124; En’âm, 6:132; Yunus, 10:47; Kehf, 18:49; Sâd, 38:28; Zümer, 39:69; Câsiye, 45:22; Ahkaf, 46:19; Kalem, 68:35; Cin, 72:13.

8 Bkz. Nisâ, 4:40; En’âm, 6:160; Neml, 27:89.

9 Bkz. Âl-i İmrân, 3:15; Yunus, 10:26; Secde, 32:17.

Kur'ân'ın da bildirdiği gibi, "dünya hayatında tüketmiş"¹⁰ bulunmaktadırlar. Bundan da şu sonucu çıkarabiliriz:

Rahmet ve adalet birbirinin alternatifi olarak değil, birbirinin eserini tamamlayıcı şekilde tecellî eden hakikatlerdir. Sadece, hangi açıdan baktığımızı bağlı olarak, onlardan biri ön planda, diğeri ona tâbi olarak görünebilir, o kadar.

Bizim hayatımızda rahmet ve adalet

Bu tesbitlerden çıkaracağımız en önemli derslerden biri de şu olsa gerektir:

İlâhî isimlerin tecelliyatında beraberce eserini gösteren bu iki kavram, Esmâ-i Hüs-nânın en üstün ve kapsamlı aynası olan insanın iradeli fiillerinde ve eserlerinde de hiçbir zaman birbirinden ayrı düşmemelidir. Yani, Müslüman, sadece adaletli veya sadece merhametli değil, hem adaletli ve hem de merhametli olmakla yükümlüdür; insanlığın ve imanın kemaline ancak bu suretle ulaşılır. Gerek Kur'ân-ı Kerimin, gerekse onu bize getiren Âhîrzaman Peygamberinin (s.a.v.) irşadları bu yöndedir.

Âlemlerin Rabbi, bütün insanlığa hitap eden kitabına niçin Rahmân ve Rahîm isimleriyle başlar? Niçin bu

¹⁰ Bkz. Ahkaf, 46:20.

isimlerini her bir sûrenin başında tekrarlar? Niçin “raûf ve rahîm” sıfatlarıyla nitelediği en sevgili kulumu kendisine elçi seçer de âlemlere rahmet olarak gönderir? İndirdiği kitabı niçin mü’minlere rahmet olarak indirir? İman eden kullara Resulünün selâmdan sonra ilk söyleyeceği sözün niçin “Rabbimiz kendisine rahmeti ilke edindi” olmasını emreder?¹¹ Apaçık bir irade eseri olan bu fiiller, Allah’ın herşeyi kuşatan rahmetini müjdelemenin yanı sıra, muhataplarını da fiillerinde bu ismin eserini göstermeye sevk etmiyor mu?

Zenginliğiyle şımarmış Karun’a öğüt verenler, “Allah’ın sana ihsan ettiği gibi sen de insanlara ihsan et”¹² derken onu çok büyük ve şerefli bir rütbeye çağırıyorlardı. Evet, Allah ihsan eder, insan ise hem Allah’ın ihsanına mazhar olur, hem de Onun ihsanından kullara ihsanda bulunur. Allah affeder, kul hem Allah’ın affına mazhar olur, hem de Ondan öğrendiği gibi diğer kullara karşı affedici olur. Allah rahmet eder, kul hem Allah’ın rahmetine mazhar olur, hem de Onun kendisine bağışladığı merhametle diğer insanlara ve

11 “Âyetlerimize iman edenler sana geldiklerinde, sen onlara de ki: Size selâm olsun. Rabbiniz kendi üzerine rahmeti yazdı. Sizden kim bir cahillik edip de kötülük işler, sonra ardından tevbe eder ve durumunu düzeltirse, Onun çok bağışlayıcı ve çok merhamet edici olduğunu görecektir.” (En’âm, 6:54).
12 Kasas, 28:77.

mahlûkata merhamet eder. Çünkü insan, Rabbinin Es-mâsına hem mazhar, hem de muzhir olacak ve yeryüzünü bu iki türlü mazhariyetinin sonucu olan eserleriyle mad-detten ve mânen süsleyecek şekilde yaratılmıştır.

Allah’ın insandan merhametli ve adaletli davranmayı istemesi de işte tam bu sebeptendir. Yer ve Gökler Rabbinin sınır konmamış istidatlara malik şekilde yarattığı insan nesli bu imtihan meydanında görmediği Rabbine görmüş gibi iman edecek ve Onun yere ve göklere serdiği imkânları Onun verdiği yeteneklerle kullanacak, maddî ve manevî eserler verecek, hükümranlıklar kuracak, dünyanın çehresini bir ölçüde değiştirecektir. Bütün bunlar, insanın bir cüz’î irade ile beraber bu imtihan meydanına gönderilmiş olması sayesinde mümkün olur. Cüz’î irade ise, hayır ile şer arasında tercih yapabilmeyi gerektirir; aksi takdirde kâinat dolusu meleklerin zaten mükemmelen yerine getirmekte oldukları görevlerin yanı sıra bir de insan neslinin yaratılmasında bir anlam bulunmazdı. Hayır ile şerrin serbest bırakıldığı bir dünyanın yaşanır hale gelmesi ise ancak adaletin ve merhamet duygusunun beraberce var olması durumunda mümkün olabilir; yekdiğerinin yokluğunda her

ikisi de hedefini şaşırır ve lâıyk olduğu hedefe yönelmeyen merhamet merhametsizliğe, adalet zulme dönüşür. Nitekim insanı bütün varlıkların üzerinde bir mertebeye taşıyacak ve Cennete lâıyk hale getirecek olan özelliklerinin başında da adaletli ve merhametli olması gelmektedir. Bir hadis-i şerifte Cennetlikleri Cennetlik yapan üç özellikten ikisi adalet ve merhamet olarak sayılmıştır:

Cennetlikler üç kısımdır: Âdaletli ve tevfiğe mazhar olan yönetici, Bütün akrabasına ve Müslümanlara karşı merhametli ve rikkat-i kalp sahibi kimse, Kalabalık ailesi olduğu halde haram kazançtan sakınan ve kimseden birşey istemeyen kimse.¹³

İnsanlar merhametle emrolunurken, merhametsizliğin sonucu hakkında da son derece ciddî bir şekilde uyarılmışlardır ki, aslında bu sonuç da, yukarıda belirttiğimiz gibi, adaletin gereğidir:

Merhamet edenlere Rahmân da merhamet eder. Siz yeryüzü ahalisine merhamet edin ki göktekiler de size merhamet etsin.¹⁴

Merhamet edin ki merhamet olunanız. Bağışlayın ki bağışlanasınız. Söz hunilerine [işittikleri güzel sözleri baş-

13 Müslim, Cennet: 63.

14 Ebû Dâvud, Edeb: 58

kalarına aktarıp da kendileri nasiplenmeyen kimselere] yazıklar olsun; işledikleri şeyde bile bile ısrar eden ısrarcılara yazıklar olsun.¹⁵

İnsanlara merhamet etmeyene Allah da merhamet etmez.¹⁶

Merhamet etmeyene merhamet olunmaz.¹⁷

Adalet nasıl zulme dönüşür?

Adalet konusuna gelince, daha Mekke döneminde, mü'minler hiçbir şeye hükmedecek güce sahip olmadıkları gibi topyekûn yok edilme tehlikesi ile karşı karşıya bulunuyor-ken, Kur'ân onları bir adalet eğitiminden geçiriyordu.

¹⁵ Buharî, el-Edebü'l-Müfred, no: 380; Müsned, 2:219.

¹⁶ Buharî, Tevhid: 2; Müslim, Fedâil: 66.

¹⁷ Buharî, Edeb: 18; Müslim, Fedâil: 65.

Böyle bir ortamda inen A'râf sûresinin bir âyeti Musa kavmine mensup adaletli bir topluluktan övgüyle söz ederken, bir başka âyeti de daha genel ifadelerle bu özelliklere sahip insanları model olarak mü'minlerin önüne koyuyordu.¹⁸

Yine Mekke dönemi âyetlerinden birinde Peygamberimize "Bana sizin aranızda adaleti gözetmem emredildi" demesi bildirilmiştir.¹⁹

Mekke döneminde inen sûrelerden Nahl sûresinin bir âyetinde "adaleti emreden ve kendisi de dosdoğru bir yol üzerinde bulunan kimse"²⁰ model olarak gösterilirken, aynı sûrenin her Cuma günü hutbelerde dinlemekte olduğumuz bir başka âyetinde de adalet, Allah'ın emirleri arasında ilk sırayı alıyordu.²¹

Bu âyetlerin indiği dönemde zekât farz kılınmamış, içki yasaklanmamıştı. Ama zulüm o zaman da yasaktı ve insanlar adaletle emrolunuyordu. Bunun sebebi açıktır:

Tevhid gibi, iman gibi, adalette de mertebeler bulunmaz, azı-çoğu olmaz, tedric uygulanmaz. İman ya vardır, ya da yoktur; tevhid yoksa şirk vardır; adalet de adalet olarak var olabilir, derecelendirilmeye kalkılırsa daha

¹⁸ Bkz. A'râf, 7:159 ve 181.

¹⁹ Şûrâ, 42:15

²⁰ Nahl, 16:76.

²¹ Nahl, 16:90.

RAHMET VE ADALET BİRBİRİYLE O KADAR YAKINDAN İLİŞKİLİDİR Kİ BUNLARDAN BİRİNDE ORTAYA ÇIKAN PROBLEM ZARURÎ OLARAK DİĞERİNİ DE ETKİLER. MERHAMET DUYGUSUNUN ZAYIFLADIĞI TOPLULUKLARDA ADALET HEDEFİNİ ŞAŞIRIR VE ADALET OLMaktan ÇIKAR, ADALETİN İHMAL EDİLDİĞİ TOPLULUKLARDA DA MERHAMET LÂYIK OLMAYANA YÖNELİR VE MERHAMET OLMaktan ÇIKAR. ADALETİN ZAYIFLAMASI DOĞRUDAN DOĞRUYA ZULME DÖNÜŞME ANLAMINA GELDİĞİ İÇİN OLSA GEREKTİR Kİ, ALLAH'IN RESULÜ, İSLÂMDA BOZULMANIN ADALETTEN BAŞ- LAYACAĞINI HABER VERMİŞTİR.

az adalet halini almaz, doğrudan doğruya zulüm olur. Nitekim Arapçada “ezdad” adı verilen ve zıd anlamlarda kullanılabilen kelimelerden “adalet” ve “kıst” sözcüklerinin hem adalet, hem de zulüm anlamına gelecek şekilde kullanılmasında bu hakikat saklıdır:

Arapçada adalet anlamında kullanılan adl ve kıst sözcüklerinin “ezdad”dan olması, yani birbirinin zıddı olan iki anlamı içinde taşıması da oldukça ilginç ve dikkat çekicidir. Türkçede bugün adalet diye çevirdiğimiz adl ve kıst sözcükleri, Arap dilinde hem adalet, hakkaniyet hem de zulüm ve haksızlık anlamına gelmektedir. Bu iki sözcüğün etimolojik olarak böyle ikili bir içeriğe sahip olması adeta her söz ve davranışın bıçak sırtında olduğunu ve adalet olmadığı takdirde zulme kayabileceğini, bir bakıma denge durumunun dengeyi

kaybetme potansiyelini içerdiğini ima etmektedir.²²

Böylesine hassas bir şekilde korunmasının şart oluşu sebebiyle olsa gerektir ki, adalet, daha Mekke döneminde Müslümanların kodlarına işlenmiş, Medine döneminde de hem Nisâ, hem de Mâide sûrelerinde, Müslümanlar her türlü şart altında, hattâ kendileri haksızlığa maruz

kal kalsalar dahi adaleti ayakta tutmakla emrolunmuşlardır.²³

Yine bu sebeptendir ki, rahmeti inkâr eden yahut rahmetin mucebince davranmayan kişinin cezası rahmetten mahrumiyet olduğu halde, adaletten ayrılarak zulmeden kişi adaletten mahrumiyetle değil, yine adaletle karşılık bulur ki, o da inkâr ettiği

22 H. Yunus Apaydın, “Adalet Nedir: Mahiyet ve Keyfiyet,” Bilimname XXX5, 2018/1, s. 459-476. İnternet adresi: http://isamveri.org/pdf/02237/2018_35/2018_35_APAYDIN-HY.pdf

23 Bkz. Nisâ, 4:135; Mâide, 5:2, 8.

rahmetten mahrumiyet demektir.

Adalet rahmetsiz, rahmet adaletsiz olmaz

Diğer taraftan, rahmet ve adalet de birbiriyle o kadar yakından ilişkilidir ki, bunlardan birinde ortaya çıkan problem zarurî olarak diğerini de etkiler. Merhamet duygusunun zayıfladığı topluluklarda adalet hedefini şaşırır ve adalet olmaktan çıkar; adaletin ihmal edildiği topluluklarda da merhamet lââyık olmayana yönelir ve merhamet olmaktan çıkar. Bununla birlikte, adaletin zayıflaması doğrudan doğruya zulme dönüşme anlamına geldiği için olsa gerektir ki, Allah'ın Resulü, İslâm'da bozulmanın adaletten başlayacağını haber vermiştir:

İslâmın kulpları birer birer sökülecek. Bir kulp sökülünce insanlar ondan sonrakiyle uğraşacaklar. İlk sökülen kulp hüküm (adalet),²⁴ son sökülen de namaz olacak.²⁵

İşte bu sebepten, bozulmakta olan bir toplumda islahata herşeyden önce adaletten başlamak gerekir. Aksi takdirde, sökülen kulpları tekrar yerine koymadan girilecek tamir teşebbüslerinin fazla bir anlam taşımayacağı açıktır.

24 “Hüküm” kelimesinin “adalet” anlamında kullanılışı için bkz. Sâd, 38:26

25 Müsned, 5:251; Müstedrek (Hakim), no. 7104; Sahih (İbni Hibban), no. 6715.

HER KİTAP Yeni Bir Hayat

6. KİTAP OKUMA YARIŞMASI

Hayat Okumakla Başlar

Ödüller

Başvuru ve Detaylı Bilgi:
www.under.org.tr

Son Başvuru Tarihi:
21 Ocak 2022

Yarışmamız İstanbul ili
Anadolu İmam Hatip Lisesi
öğrencilerine yöneliktir.

T.C. GENÇLİK VE
SPOR BAKANLIĞI

DİN ÖĞRETİMİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

İSTANBUL
İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

Sosyal medya, hayatımızda yer etmeye başlama-sından bu yana bizdeki bazı kavramları da farklı kıldı. Zaman, mekan, tüketim, özgüven vb. kavramları farklı algılamamıza ve yaşamamıza sebep oldu. Adalet ve merhamet kavramları da şüphesiz bu kavramlar arasında. Biz de sosyal medya ile adalet ve merhamet kavramlarını mukayese edeceğimiz sorularımızı üç farklı alandan konuklarımıza sorduk.

Sosyal Medya Girdabında Adalet ve Merhamet

Süleyman Dulkar

İnsana ve hayata dair her türlü değer ve duygu gibi adalet ve merhamet kavramları da sosyal medya platformlarında ya abartılı övgülerle ya da yerli yersiz kullanımlarla bilinçsizce tüketiliyor.

1-Size sosyal medya, hayatımızdaki bu iki kavramı içerisinde nasıl barındırıyor ve tanıtıyor? Överek mi, öğüterek mi?

Prof. Dr. Yusuf Adıgüzel
(Sakarya Üniversitesi İletişim Fakültesi Dekanı):

Dijitalleşme ile birlikte sosyal hayatımızda köklü değişimler yaşanmaya başladı. Kimi zaman dijitalleşme hayatı kolaylaştıran, değerleri yaşatan ve hatta büyüten bir katkı sağlarken, kimi zaman ise gerçek hayattaki değerleri aşındıran, kavramların anlamlarını öğüten bir değirmene dönüşüyor. İnsana ve hayata dair her türlü değer ve duygu gibi adalet ve merhamet kavramları da sosyal

medya platformlarında ya abartılı övgülerle, ya da yerli yersiz kullanılarak bilinçsizce tüketiliyor. **Türkiye'nin yüzde 90'ı internet, yüzde 80'i sosyal medya kullanıyor.** Milyonlarca kullanıcının etki gücü dikkate alındığında sosyal medyadaki kitlelerin farklı olaylar karşısında farklı tepkileri adaleti ve merhameti yoran ve yıpratıcı bir yapı ortaya çıkabiliyor. Bireysel adalet ve merhamet anlayışı bu platformlardaki içerik ve yorumlara da yansıyor. Bu platformların kolaylaştırıcı, cesaret verici bir yapısı var. Bireyler gerçek hayattan daha cesur bir biçimde başkaları hakkında yorumlar yapabiliyor. İnsanlar özellikle sosyal medyada trendlerin etkisine kapılıp kendine yakışmayan ifadeler kullanabiliyor. **Gerçek kimliğinden çok farklı kişiliklere bürünebilen bazı sosyal medya kullanıcıları, bazen daha fazla beğeni almak adına merhametli bir insan görüntüsü verebilirken, bazen ise gerçekliğine dikkat**

etmeden linç kampanyalarına destek verebiliyor. Kişisel olarak hiç tanımadığı insanlar hakkında yerli yersiz yorumlar yapabiliyor.

Esra Oras
Psikoterapist

İnsan görülmeye, fark edilmeye ve onaylanmaya ihtiyaç duyar, hem de oldukça yoğun bir şekilde. Sosyal medya aracılığıyla deneyimlerimiz görünürlük kazanmakla beraber takdir ve onay ihtiyacımız da karşılanabiliyor. Bazen koşturmaca içerisinde kimse tarafından görülmeişimizin, duygularımızın fark edilmeişinin yarattığı eksikliğin ve hayatın getirdiği diğer streslerin hissettirdiği can sıkıntısı telefonu elimize alıp sosyal medyada geçirdiğimiz birkaç dakika ve birkaç görülme ile dağılıbiliyor. Bu büyük

bir kazanım, kısa vadeli ve bedelleri bazen ağır olsa da. Duygusal ihtiyaçlarımızı sosyal medya ile yatıştırma konusunda çözüm önerileri sunan zihnimiz, problem yakalamak için yine sosyal medyayı kullanır. Zihnimizin yaşamımızdaki eksiklikleri ve sorunları tespit etmek için en sık kullandığı muhakeme türü “mukayese”, bir başka tabirle kıyastır. Bu deneyim için sosyal medya ise tabiri caizse biçilmiş kaftandır. Binlerce hayat, binlerce hikâye, binlerce insan ve “bir ben ve benim yaşamım”. Ne kadar kapanan eksiklik varsa içimde sosyal medya aracılığı ile, kıyas yoluyla yeni eksiklik gedikleri açılır içimizde. **İçten içe verdiğimiz seçimlerimizin, hayat tarzımızın, sahip olduklarımızın ve sahip olmadıklarımızın sayısı her geçen gün artar ve bu yergi son bulsun diye debelenmeye başlarız.** Kısa süre içinde övgü kaynağımız olan platform hız kesmeden öğütmeye de başlamıştır bizi. Daha eksik, daha görülmeye muhtaç, daha mükemmel olmak zorunda kılan bir öğütme sürecidir bu. Bunu gidermenin yolunu da sunar neyse ki(!) sosyal medya platformları: sınırsız sayıda reklam ve etkileşim sayfaları (modern tabirle “influencer profilleri”).

Ersin Çelik
Gazeteci

“Sosyal medyadan gelen tepkiler üzerine yeniden gözaltına alınan şahıs tutuklanarak cezaevine gönderildi” şeklindeki haber cümlelerine sıkça rastlar olduk. **Sosyal medyanın gündem belirleme ve değiştirme gücü her geçen gün artıyor.** Hızlı ve kitlesel tepki göstermek için kullanışlı bir araç olması ve mağdur insanlara sesini duyurma imkanı sağlaması sebebiyle sosyal medya toplum vicdanına su serpen birçok gelişmeye de sebep oldu. Tekil olayları hatırmıza getirdiğimizde olumlu gibi gözükken bu etki aslında temelde yargı kararlarının sosyal medya tepkisine göre değişiyor olması sebebiyle toplumda adalete olan güveni zedelemekte. Yargıya intikal etmiş bir konunun detaylarını vatandaş olarak yeteri kadar bilmemiz mümkün değil. Zaten sosyal medyada neşv-ü nema bulan bu kitlesel tepkiler merhamet, acıma veya öfke gibi duyguların “tahrik” edilmesi sonucunda ortaya çıkıyor. **Oysa ki hukukun,**

bilgi, bulgu ve delillerin “tahrik”i sonucunda bir neticeye ulaşması gerekir. Sosyal medyanın bu kontrolsüz gücü çok tehlikelidir.

2-Dijital çağda yaşanan dönüşüm, adaleti ve merhameti akıllarda nereden nereye taşıdı? Medya bizi adalet ve merhamet yorgunu yaptı mı?

Prof. Dr. Yusuf Adıgüzel
Sakarya Üniversitesi İletişim Fakültesi Dekanı

Medya, gündelik hayatta şahit olduğumuzdan çok daha fazla olayı görünür hâle getiriyor. İletişim ortamlarının çeşitlenmesi ve her insanın adeta birer yayıncıya dönüşmesi, normalde haberdar olamayacağımız üzücü vakaların karşımıza çıkmasını sağlıyor. Bir enformasyon bombardımanı ile karşı karşıyayız. Hemen hemen her gün bir vatandaşın veya bir STK'nın adalet arayışı ve yardım kampanyaları ile karşılaşabiliyoruz. **Merhamet duygularımızı harekete geçirmek üzere yayınlanan üzücü haberler ve paylaşım bombardımanları, zamanla ilk paylaşımlardaki etkisini yapmıyor. İnsanın adalet ve merhamet duygularını**

tetiklemesi gereken olaylar çok fazla paylaşıncı sıradanlaşıyor. Sürekli yardım kampanyaları yapılması, bu işlerin bir sonu olmadığı duygusu uyandırıyor. Her an bu duyguları tetikleyici içeriklerle karşılaşmak özellikle sosyal medya kullanıcılarını yorabiliyor.

mağdura yöneliyor. Önünden 15 dakika önce geçip gidilen o kişi artık aynı kişi değildir sanki. Bir tek kişinin sesini çıkarması ve mağduriyeti adalet ve merhametle gidermeye çalışması tüm tanıkların seçimlerini iç dünyalarında çok daha önemli hâle getirir; geçip gidecekler midir yoksa kalıp destek mi olacaklardır? İşin fenası geçip giderlerse

kimliğimizin sembolüne dönüşebiliyor. İnsan her gün merhameti ve vicdanı ile sınılanabilir mi? Her Allah'ın günü birileri için merhamet timsali iken başka birileri için zorbanın teki olabilir mi insan? İşte sosyal medya ile bu mümkün. Adaletiniz ve merhametiniz birkaç kelime ile şuracıkta ise, zorba ve hain biri olmanız da bir o kadar

Esra Oras
Psikoterapist

Sokak ortasında bir mağdur var ve kimse dönüp bakmıyor, insanlar sırayla yanından öylece geçip gidiyor ta ki birkaç kişi mağdura destek olmaya başlayınca kadar. İşte o an itibariyle en dönüp bakmayacak, en duyarsız diyebileceğimiz insanlar bile

tanış oldukları esnaf, konu, komşu ne düşünecektir? Bir sokak aynı anda belki yüz, belki bin kişiye çatılık edebilir fakat sosyal medya tüm dünyanın ortak sokağı tabir-i caizse. Hâliyle her an mağduriyet var ve her an o mağduriyetin tanıkları olarak ordayız. **Birkaç kelime ya da tek karelik bir paylaşım neredeyse tüm**

yakın. Bir öteki üzerinden deneyimlerini şekillendiren ve tartan insanoğlu için bu ne büyük kaos! Yorulduk, hem de çok.

Ersin Çelik
Gazeteci

Sosyal medyanın bir manipülasyon ve dezenformasyon bataklığı olması nedeniyle suçlular masum, masumların

suçlu olarak tanıtılması zor değildir. Milyonlarca takipçisi olan sosyal medya fenomenleri kendilerine yönelen “sosyal sorumluluk” baskısı nedeniyle doğrulatma kaygısı hissetmeden toplumsal konularda kendilerine sipariş edilen fikirleri paylaşmaktadırlar. “Toplumsal hassasiyet” içeren bu paylaşımlar aynı zamanda insanların duygularını istismar etmek için de kullanışlı bir araçtır. Hassasiyetinin karşılığında etkileşim ile ödüllendirilen bu fenomenin takipçi sayısı ve dolaylı olarak da geliri yükselmektedir. Çocukların sosyal medya kullanım oranı da dikkate alındığında bu istismar çok daha kolaylaşmaktadır. **“Bir köpeği kurtar” başlığıyla yapılan kampanyada, paylaştıkları fotoğrafı hikâyelerine ekleyen kullanıcılar adına sokak köpekleri için 0.01 dolar bağış yapacağını duyuran bir Instagram hesabının insanların duygularını istismar ettiği ortaya çıkmıştı.** Dünya çapında milyonlarca kullanıcının bu istismarın kurbanı olduğu da ortaya çıkmıştı. Hayati tehlike altındaki birkaç aylık bir bebeğin yüreklere dokunan fotoğrafıyla tedavi masraflarında kullanılmak için sosyal medya üzerinden para isteyen dolandırıcıların vurgun yaptığının ortaya çıkması, cinsel istismar suç-

lus olduğu iddiasıyla sosyal medyada linç edilen kişinin aslında iftira kurbanı olduğunun anlaşılması gibi birçok örnekle karşılaştık.

3-Adaleti bugün sosyal medyada mı arıyoruz? Sosyal medyanın bu anlamda avantajı ve dezavantajı nelerdir?

Prof. Dr. Yusuf Adıgüzel
Sakarya Üniversitesi İletişim Fakültesi Dekanı

Sosyal medyada adaleti arayanlar var. Sesini duyurmaya çalışanlar var. Mağduriyet yaşadığını düşünen insanlar, aktivistler, sivil toplum kuruluşları belirli konulara halkın, kamu kurumlarının ve politikacıların dikkatini çekmek için sosyal medyayı aktif olarak kullanıyor. **Geniş kitleler tarafından kullanılan sosyal medya herhangi bir haksızlığı “haykırmak” isteyenler için önemli bir platform vazifesi görüyor.** Gerekli mercilere seslerini duyuramayanlar burada gündem oluşturmaya çalışıyor. Bazen kamu vicdanını yaralayan hukuki uygulamalar sosyal medya etkisi ile düzeltilebiliyor. Bu tarz girişimlerin iki türlü etkisi oluyor. Birincisi, dile getirilen vaka ya da mağduriyet gerçek ise sosyal medyanın

gündemine geliyor, sonra (radyo, televizyon ve gazete gibi) geleneksel medyanın gündeminde yer buluyor ve gerekli kurumları harekete geçiriyor. Bu bağlamda sosyal medya avantaj sağlıyor. İkincisi ise, gerçek olmayan bir konu veya mağduriyete ilişkin sosyal medyada oluşturulan gündem kitleleri yanılmakla kalmıyor yeni mağduriyetler ortaya çıkıyor. İlegal örgütlenmeler sosyal medyanın bu etkisini dezenformasyon yaymak ve itibar suikasti yapmak gibi amaçlarla kullanabiliyor. Bu açıdan adalet arayışı gibi görünen fakat kirli hedefleri olan bu girişimler sosyal medyayı dezavantajlı hâle getiriyor.

Esra Oras
Psikoterapist

Adaleti sosyal medya aracılığıyla bulabilmek için epey çabalıyoruz, gözlemlediğim kadarıyla. Şöhretin, güzelliğin, paranın, ürünün, siyasi görüşün, ideallerin çok hızlı bir şekilde taraf bulabildiği bu platformlar adalet arayışımızın da yeni mekânı gibi. Toplumsal baskı mevcut kararları gözden geçirmeye zorlar karar mercilerini. Bu baskıyı sosyal medya gibi milyonlara çatılık eden bir platformda yaratmak ise geçmiş yöntemlere göre çok daha bedelsiz ve etkili

yüksek. Fakat gel gelelim adil olan talebe ses olacağı derken ya bir algı operasyonunun ekmeğine yağ sürüyorsak? Ya adaleti talep ettiğini iddia edenler başka bir adaletsizliğe taraf bulmaya çalışıyorlarsa? Neyi ne kadar bilebilir, neye ne kadar güvenebiliriz böyle ihtimaller söz konusu iken? **Her gün adaletsizce alınmış birkaç karar gündemde iken hakkaniyetle alınmış kararların da var olduğuna inanabilir miyiz?** Güvene olan ihtiyacımız eksik kalırken güvensiz ve korunmasız hisseden hâlimiz pekişir de pekişir.

Ersin Çelik
Gazeteci

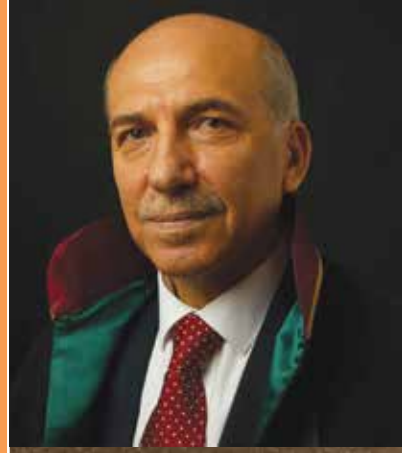
Sosyal medya ile birlikte sınırsız derecede enformasyona maruz kalmaya başladık. Bununla paralel olarak merhamet duygumuzu tetikleyen de birçok haberle karşılaşyoruz. Yıllar önce belki sadece komşularının acılarına muhatap olan insanoğlu geldiğimiz noktada yedi kıtadaki tüm insanların acısı hakkında bilgi sahibi olabiliyor. “Bunda hepimizin suçu var!”, “Onu kınadın, bunu da kına!” gibi belki de her birimizin gördüğü sosyal medya cümlelerinin birer suçlama olduğunu unutmamalım. **Popülist söylemlerin ve hamasetin geçer akçe**

olduğu yeni dünyada, ortak olmayı unuttuğumuz her acı için kendimizi suçlamamız gerektiği gibi bir kabule sahip oluverdik.

Yeni dünya hamasetin olduğu kadar kibrin de hakim olduğu bir dünya. Acziyetini ve sınırlarını kabul etmenin insana çok zor geldiği bir dünya. Yeni dünya insanı “Tanrıçılık” adında post-modern bir oyunun bağımlısı hâline gelmiş durumda. Bu bağımlılığın insanda bıraktığı bazı rahatsızlıklar var. Bunlardan bir tanesi de “Merhamet Yorgunluğu” adı verilen, ilk olarak 1992 yılında doktor ve hemşirelerin hastalarına karşı duygusal olarak duyarsızlaşması ve bu duyarsızlaşmanın sonucunda kendilerini suçlu hissetmeleri ile birlikte gelişen psikolojik bir bozukluğu tarif etmek için kullanılmış. Ancak geldiğimiz noktada birçok toplumsal olayda suçu kendisinde arayacak kadar kibirli yeni dünya insanının geleceği bir sonraki aşamayı tanımlamak için de kullanılabilir.

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden 1987 yılında mezun oldu. Yüksek lisansını Tıp Hukuku alanında yaptı. Çeşitli sivil toplum kuruluşlarının kuruluşunda yer alarak yöneticilik yaptı. Dünyanın farklı bölgelerinde yapılan insan hakları ihlallerine ilişkin raporlar hazırladı. İnsani yardım ve hukuk konusunda yapılan çalışmalara katıldı. İnsan Hakları ve Ceza Hukuku alanlarında dersler verdi. 28 Şubat ve 15 Temmuz darbe davalarında darbecilerin karşısında hukuk mücadelesinde bulundu. 28 Şubat'ta başörtülü öğretmen ve öğrencilerin, o dönemde kapatılmak istenen vakıf ve derneklerin avukatlığını üstlendi.

Yasin Şamlı
Avukat

Adalet ve Merhamet

Adalet, hukuk normlarının ve hukuk mekanizmalarının hedefi/amacı, varlık nedeni ve meşruiyet zeminidir. İnsanlar, adalete ulaşmak için hukuk normları oluşturmuş, hukuk mekanizmalarını (mahkemeleri) kurmuşlardır. Bu bakımdan zorunlu olarak adalet hem hukuk normlarının hem de hukuk mekanizmalarının meşruiyet sebebidir.

Adalet, kelime anlamı itibariyle eşitlik ve denklik anlamına gelen bir sözdür.¹

Adalet; hakkın ait olduğu yere konulması, düzen, denge, denklik, gerçeğe uygunluk olarak tanımlanabilir. Muhakeme ve hüküm açısından bakıldığında ise adalet, hakka göre hüküm vermek olarak tarif edilir. Bu tanımlamaların adalet kavramını tam olarak kuşatmadığı aşikârdır. Her ne şekilde tanımlanırsa tanımlansın adalet, insanlar için vazgeçilmez bir değerdir. İnsanlık tarihi boyunca bütün insanların peşinde koştuğu bir idealdir. Adaleti ihlal edenler dahi şiddetle adalet talep etmişlerdir.

Hakkın ait olduğu yerden alınması ise zulümdür. Adaletin sağlanması; düzeni, dengeyi, huzuru sağladığı gibi adaletin ihlali ise zulümdür ve mizanı bozar, huzuru yok eder.

¹ Rağib El Isfahani Müfredat sh 643, Çıra Basın Yayın 1. Baskı. (Tercüme: Mustafa Yıldız) İstanbul 2017

Adalet, hukuk normlarının ve hukuk mekanizmalarının hedefi/amacı, varlık nedeni ve meşruiyet zeminidir. Bir başka ifade ile insanlar, adalete ulaşmak için hukuk normları oluşturmuş, hukuk mekanizmalarını (mahkemeleri) kurmuşlardır. Bu bakımdan zorunlu olarak adalet hem hukuk normlarının hem de hukuk mekanizmalarının meşruiyet sebebidir. Bu kurumlar adaletten ayrıldıkları anda meşruiyetlerini kaybederler. Esasen varlık nedenleri ve amaçları adaleti sağlamak olan kurumlar ve bunların temsilcileri adil oldukları ölçüde erdemli ve saygın olurlar.

Adalete ulaşma arzûsu kalpte ve vicdanda başlar. Kişi önce asabiyet ve aidiyet gibi adalete zarar verecek duyguları aşar, daha sonra ise kişinin dışından gelecek olumsuz etkileri aşar. Adaletin böyle engelli bir yolculuğu vardır. Bu engeller hakka uygun

olarak aşıldıktan sonra adalete ulaşılır.

Adalet Yolunda Tarafların Kimliğine Bakılmaz

Önemle vurgulamamız gerekir ki adalet yolunda tarafların kimliğine, tabiiyetine, mensubiyetine, inancına ve dinine bakılmaz. Tek bakılacak husus hak sahibi olup olmadığıdır. Bu hususu bir ilke olarak ifade edecek olursak, “tarafsızlık ilkesi” olarak ifade ederiz. Tarafsızlık ilkesi hüküm verecek kişinin, tarafların hiçbir durumundan etkilenmemesi, daha doğru bir ifade ile hükmünü tarafların hiçbir özelliğinden etkilenmeden vermesi ve hükmünü adaletten uzaklaştıracak tarafgirliğin etkisinden korumasıdır. Ulaştığım kaynaklarda tarafsızlık ilkesinin en belirgin ve tereddütsüz uygulandığı olay peygamberimiz Hz. Muhammed zamanında yaşanan şu olaydır.

Ensar’dan **Katade bin Numan** ve amcası **Rufaa, Resûlullah**

ile birçok muharebelere iştirak etmişlerdi. Bir gün **Rufaa'nın** zırhı çalınır. Bütün şüpheler **Ensar'dan Beni Ubeyrik** ailesinden bir adamın üzerinde toplanır. Zırh sahibi **Rufaa Resûlullah'a** müracaatla şöyle der; **“Tama İbni Ubeyrik benim zırhımı çaldı”**²

Hırsız zırh sahibinin **Resûlullah'a** başvurduğunu duyunca zırhı hemen **Zeyd İbni Semin** isimli bir **Yahudi'nin** evine gizlice bırakır. Kabile fertlerine de zırhı gizlediğini, falancanın evine habersizce bıraktığını söyler. Bunun üzerine kabilesinden bir grup **Resûlullah'a** gelerek şu iddiayı serdederler; **“Ey Allah'ın nebisi, bizim arkadaşımız kendisine atfedilen suçtan müberradır. Biz yakinen biliyoruz ki zırhı Zeyd İbni Semin çalmıştır.”** Tama İbni Ubeyrik'in akrabaları, **Katade bin Numan** ve amcası tarafından kabile fertlerinin bazılarının hırsızlıkla suçlandıklarını, hiçbir delil ve ispat karinesi olmadan böyle bir töhmette bırakıldıklarını **Resûlullah'a** arz etmişlerdi.

Katade der ki; **“Resûlullah'a** vardım. Ona bu mevzuyu anlatmak istiyordum ki Resulullah şöyle dedi: **Müslüman olduklarını itiraf eden ve ehli salahtan oldukları söylenen bir aileyi hırsız-**

² Bir rivayette adamın ismi Beşir ibni Ubeyrik olarak da nakledilir.

lıkla suçlanmış, delilsiz ve ispatsız onları töhmet altında bırakmışsın!” Katade duygularını sonradan şöyle ifade eder: **“Bu söz üzerine Resûlullah'ın** yanından ayrıldım. Keşke malımın kalan kısmı da elimden çıksaydı da bu hususta **Resûlullah** ile konuşmasaydım. Sonra bana amcam **Rufaa** geldi ve ey kardeşimin oğlu sen ne yaptın dedi. Ona **Resûlullah'ın** bana söylemiş olduğu sözleri naklettim. **Allah** müsteandır³ diye cevap verdi” Aradan çok zaman geçmedi ki şu mealdeki ayetler nazil oldu.⁴ **“Şüphesiz, Allah'ın sana gösterdiği gibi insanlar arasında hükmetmen için Biz sana kitabı hak olarak indirdik. (Sakin) Hainlerin savunucusu olma”**⁵

Zikredilen maddi olaydan anlaşılacağı üzere; Hz. Muhammed, elinde hiçbir delil bulunmadığı halde namaz ehlinden olduğu ifade edilen birisini suçladığı için Katade Bin Numan'ı üzecek hitapta bulunmuştur. İlginçtir, bu tutumu nedeniyle ayet de efendimize karşı güçlü bir hitap kullanmakta ve hemen ondan sonra gelen ayette ise peygamberi tövbeye davet etmiştir.⁶

³ Kendisinden yardım beklenen, yardım istenen

⁴ Fizilalil Kuran cilt 3 sh 429 ve devamı Hikmet Yayınları İstanbul

⁵ Nisa 105

⁶ Nisa 106

Doğru Bilgiye Sahip Olmadan Adil Bir Hüküm Kurulamaz

Akrabaları, hırsız sırf akraba olduğu için korumuş, akrabalık nedeniyle tarafsız davranmamış ve bu şekilde adaleti ihlal etmişlerdir.⁷ Burada dikkat çeken bir başka husus da adalete ulaşmada doğru bilginin önemidir. Hüküm verecek olan doğru bilgiye sahip olmadan adil bir hüküm kuramaz. İşte tam bu noktada akrabalarının hırsızlık yaptığını bildikleri halde bu doğru bilgiye hüküm makamında olan peygamberin ulaşmasını engellemekle kalmamış, failin isnattan müberra olduğunu söyleyerek yanıltmaya çalışmışlardır. Akrabalık veya inanç nedeniyle bir tarafın korunmaya çalışılması hukuka, adalete aykırıdır.

Sosyolojik açıdan bakıldığında suçun ve suçlunun gizlenmesi toplumda hukuk güvenliğini ortadan kaldırır. Toplumu çürütür ve zorunlu olan bağları kopartır. Bir suç işlendikten sonra suç işleyen için de suçtan kurtulmanın en iyi yolu pişman olup hakka dönmektir.

Hüküm makamındaki kişi kendisine aktarılan bilgi ve delillere göre hüküm verecektir. Adil bir karar için hüküm makamındaki kişinin delilleri eksiksiz toplaması, çok titiz

⁷ Nisa 108

ALLAH İÇİN ADİL OLMAK ANCAK ALLAH'A İMAN EDENDEN İSTENİR. KİŞİNİN KENDİ ŞAHSI ALEYHİNE ADİL OLMASI KENDİSİNİN HAKSIZ OLDUĞUNU İFADE ETMESİ ÇOK ZORDUR. ANNE BABASI ALEYHİNE ŞAHİTLİK ETMESİ İSE ONLARA BİR ZARAR GELECEĞİ GEREKÇESİ İLE DAHA DA ZORDUR. BU BAKIMDAN BU TÜR HADİSELERE ÇOK RASTLANMAZ. KİŞİNİN KENDİ ALEYHİNE ŞAHİTLİK YAPABİLMESİ İDEAL BİR ÖZGÜRLÜĞÜN DE İFADESİDİR.

bir şekilde değerlendirmesi zorunlu olduğu gibi sözleri delil niteliğinde olan kişilerin de dosdoğru olmaları, her sorulanı eksiksiz cevaplandırmaları gerekir. Tarih boyunca şahitlik en önemli delillerden biri olmuştur. Günümüzde teknolojinin gelişmesiyle daha kesin delillerden (DNA incelemesi, Adli Tıp Raporu vb.) yararlanmak mümkün **ise de şahitlik öneminden pek bir şey kaybetmemiştir.**

Adalet Yolunda Tarafsızlık Önemlidir

Hem adaletin hem şahitliğin hem de adalet yolunda tarafsızlığın önemini çok güçlü vurgulayan ayetlerden birisi de **“Ey iman edenler! Kendinizin veya anne babanızın ve akrabanızın aleyhine bile olsa adaleti ayakta tutun, Allah için şahitlik eden kimseler olun. Zengin olsunlar, yoksul olsunlar Allah onlara sizden daha yakındır. Öyleyse siz hislerinize uyup adaletten**

ayrılmayın. Eğer adaletten sapar veya üzerinize düşeni yapmaktan geri durursanız bilin ki Allah yaptığınız her şeyden haberdardır.”⁸ ayetidir.

Ayetin ilk cümlesinin **“Ey iman edenler”** hitabıyla başlayıp **adaletin ve şahitliğin Allah için olması** emriyle devam etmesi güzel bir uyumu ifade eder. Çünkü Allah için adil olmak ancak Allah'a iman edenden istenir. Kişinin kendi şahsı aleyhine adil olması kendisinin haksız olduğunu ifade etmesi çok zordur. Anne babası aleyhine şahitlik etmesi ise onlara bir zarar geleceği gerekçesi ile daha da zordur. Bu bakımdan bu tür hadiselere çok rastlanmaz. Kişinin kendi aleyhine şahitlik yapabilmesi ideal bir özgürlüğün de ifadesidir.

Ayetin ilk cümlesi **“Ey iman edenler adaleti ayakta tutun”** şeklindedir. Burada adaletin ayakta tutulması

emri doğru şahitlikten önce zikredilmiştir. Doğru şahitlik ikinci cümleden itibaren devam etmektedir. Birinci cümlelerin şahitlikten bahsetmeden sırf adaleti emretmesi nedeniyle Elmalılı Hamdi Yazır ayeti **“Ey o bütün iman edenler! Hakkaniyetle durup adaleti yerine getirmeğe uğraşır hâkimler, Allah için şahitler olunuz...”** şeklinde çevirmiştir.⁹ Buradaki hâkim hüküm veren demektir. Yoksa yalnızca mesleki anlamda hakimlik mesleğini icra eden kişi demek değildir. Adaletin ayakta tutulması düzenin, istikrarın, barışın ve huzurun güvencesidir. Adaletin sürekli ihlali ise düzensizlik, kaos, düşmanlık ve huzursuzluk demektir.

Kur'an Işığında Adalet Dersinin Tamamlayıcıları

Nisa Suresinin 105-115. ayetlerinde verilen adalet dersinin tamamlayıcısı niteliğinde olan bu ayeti üç bölüme ayırarak incelemek daha derin bir kavrayış sağlayacaktır.

Birincisi: Kendi şahsımız, anne babamız ve yakın akrabamız aleyhine bile olsa Allah için adaleti ayakta tutmamız gerekmektedir. Adaletle vurgu bakımından yüce Allah, doğru şahitliği ve adaleti kendisi için istemektedir. Adaletin

⁸ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır Hak Dini Kuran Dili cilt 3 sh 1493 Eser Neşriyat 1979

bağlandığı değer, adaletten daha üstün olmalıdır. Allah üstünlerin en üstünü olduğu için adaletin Allah'a bağlanması adaleti sağlamanın en sağlam zeminidir.

Ayetin iniş sebebine baktığında durumun önemi daha da iyi anlaşılmaktadır. Bu hususta Süddi diyor ki: "Peygamber (sav)'in huzu-

runda bir zengin ve bir fakir davalıştı. Peygamber (sav) içten içe fakire meylediyordu. Ve fakirin zengine haksızlık etmeyeceği görüşünde idi. Bunun üzerine bu ayeti kerime indi." "Abdullah b. Abbas'a göre ise bu âyet-i kerime, müminlerin, şahitliklerini doğru bir şekilde yapmaları hususunda nazil olmuştur. Öyle ki Allah-u Teâlâ müminlere,

kendi aleyhlerine veya babaları ve oğulları aleyhine de olsa hakkı söylemelerini, bu hususta zenginliğinden dolayı bir kişiyi kayırmamalarını, bir kişiye de fakirliğinden dolayı merhamet etmemelerini emretti. İbn-i Zeyd ve Katade de ayeti bu doğrultuda izah etmişlerdir."¹⁰ İbn-i Abbâs (ra) müminler için "Kendi aleyhlerine dahi olsa hakkı

GÜNÜMÜZ DÜNYASINDA TOPLUM, BÜTÜN İNSANLIK AİLESİDİR. KÜÇÜLMÜŞ OLAN DÜNYADA HER ADALETSİZLİK HER BİR ŞAHSI TEK TEK ETKİLER. DEVLET SINIRLARI BU BAKIMDAN BÜYÜK ORANDA ANLAMINI YİTİRMİŞTİR. GÜNÜMÜZDE BÜYÜK HAK İHLALLERİ ÇOĞU KERE DEVLETLER ELİYLE İŞLENMEKTEDİR. KURULU HUKUK SİSTEMLERİ VE MEKANİZMALARI İSE GÜÇLÜ DEVLETLERİN ÇIKARLARINA HİZMET ETMEKTEN BAŞKA BİR İŞE YARAMAMAKTADIR. BU BAKIMDAN ZULME ENGEL OLUP ADALETİ SAĞLAYACAK, TARAFSIZ, ADALETEN BAŞKA HEDEFİ OLMAYAN, HUKUK MEKANİZMALARI KURULMALIDIR.

söylemekle emrolundular”¹¹ şeklinde güzel bir ifadeye bulunmuştur. Bu güzel ifadeye müminler kendi aleyhlerine de olsa hakkı gözeterek hükmetmekle emrolundular cümlesini ilave edebiliriz.

Esasen bizim adaletimiz Allah’a bir yarar sağlamaz. Onun mülkünde bir artışa da sebep olmaz. Ancak hem kişisel hem de toplumsal olarak insana, diğer canlılara ve çevreye fayda sağlar. Unutulmamalıdır ki mutlak adalet ise ancak Allah’a aittir. Çünkü mutlak adalet ulaşmak için hüküm verecek olanın mutlak bilgiye sahip olması gerekir. Bilgisiz adalet olmaz. Bilginin tamamı (mutlak bilgi) Allah’a ait olduğu için Allah Âdil-i Mutlaktır.

Hakikate En Çok Yaklaşan Adalet İse Ancak Allah İçin Yapılan Adalettir

Kulların adaletinden hakikate en çok yaklaşan adalet ise ancak Allah için yapılan adalettir. Bu bakımdan ayetteki bu vurgu önemlidir. Tarih boyunca adalet insanlığın peşinden koştuğu ortak ideal olduğuna göre onun yüce bir değere bağlanması gerekirdi. Değerlerin en yücesi, hatta bütün değerlerin kıymetini kendisinden aldığı en yüce değer bizzat Alemlerin yaratıcısı yüce Allah’tır. O halde doğru şahitliğin ve adaletin, Allah için denilerek Allah’a bağlanması, bunların Allah için istenmesi hem insanlar için hem hayvanlar için hem çevre için en doğru olandır.

İkinci olarak: Aralarında hüküm vermek istediğimiz ister zengin olsun ister fakir, bizim

bu sıfatlardan etkilenmememiz gerekir. Bir müslümanın; haksız olan zengin lehine karar vermesi zaten beklenemez. Hem adalet duygusu hem de merhamet duygusu buna engeldir. Çünkü bu açık bir zulüm olur. Aynı zamanda merhametsizlik de olur. Yine bir Müslüman sırf fakir diye haksız olan bir fakir lehine de karar veremez. Zira Allah bize bu durumda merhameti değil adaleti emretmektedir. Çünkü zengin hakkında alıp fakire vererek gerçekte merhamet etmiş olmayız. Biz ancak kendi malımızdan verirsek merhamet etmiş oluruz. Kendimiz ile fakir arasında bir karar veriyor isek işte bu durumda merhamet nedeniyle adaletten ayrılabiliriz. Bu durumda kendi hakkımızdan verdiğimiz için adaletsizlik yapmış olmayız, ihşanda bulunmuş oluruz. Bir anlamda ihşan hayra (iyiliğe) daha fazlasıyla şerre (kötülüğe) daha azıyla karşılık vermektir.¹² Ayrıca merhamet edilecek olan fakire Allah bizden daha yakındır. Ve Allah merhametlilerin en merhametlisidir. Dolayısıyla biz merhamet gerekçesiyle de adaleti örseleyemeyiz.

Adaletin ihlali, hüküm veren kişinin itibarını hem kendi iç dünyasında hem de toplum

¹¹ İmam Kurtubi El Camiu li-Ahkami'l-Kur'an cilt 5 sh. 517 Buruç Yayınları İstanbul 1998

¹² Rağib El İsfahani Müfredat sh 643, Çıra Basın Yayın 1. Baskı. (Tercüme: Mustafa Yıldız) İstanbul 2017

nezdinde bitirir. Adaletin ihlaline izin veren toplum ise çürüyüp yok olmaya mahkumdur. Her hüküm bir değerlendirme, muhakeme sonucu verilir. Muhakeme sonucu verilen hüküm; haklıyı haksızdan, doğruyu yanlıştan ayıran karar demektir. “Şu doğru, bu yanlış”, “şu haklı bu haksız” “bu fazla” “bu az” ifadelerinin hepsi birer hükümdür. Bu yönüyle her insan günde onlarca hüküm veren bir hakimdir. Kişinin söyledikleri gerçeğe, hakikate

tekabül ediyorsa, hükmünde isabetli yani doğru karar vermiş demektir. Söyledikleri gerçeğe tekabül etmiyorsa, verdiği hüküm (karar) yanlış demektir. Bir kişinin değeri çevresi ve toplum nezdinde verdiği bu hükümlerin doğruluğu oranında artar. Yanlışlığı nispetinde de azalır.

Günümüz dünyasında toplum, bütün insanlık ailesidir. Küçülmüş olan dünyada her adaletsizlik her bir şahsı tek tek etkiler. Devlet sınırları

bu bakımdan büyük oranda anlamını yitirmiştir. Günümüzde büyük hak ihlalleri çoğu kere devletler eliyle işlenmektedir. Kurulu hukuk sistemleri ve mekanizmaları ise güçlü devletlerin çıkarlarına hizmet etmekten başka bir işe yaramamaktadır. Bu bakımdan zulme engel olup adaleti sağlayacak, tarafsız, adaletten başka hedefi olmayan, hukuk mekanizmaları kurulmalıdır. Bütün insanlar için adaletin tesisinden biz sorumluyuz.

ÖMER BİN ABDÜLAZİZ

Hazırlayan: Ali Yıldız

1979 Yılında Gaziantep'te doğdu. 1997 yılında Birecik İmam Hatip Lisesi'nden, 2002 yılında İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Yüksek Lisans eğitimini İslam Tarihi Alanında Marmara Üniversitesi'nde tamamladı. Tohum Dergisi Yayın Yönetmenliği yaptı. Diriliş Postası gazetesinde haftalık yazılar kaleme aldı. ÖNDER Genel Başkan Danışmanı olan Ali Yıldız, MEB bünyesinde idareci olarak görev yapmaktadır.

“Peygamberinizden sonra başka bir peygamber, Allah'ın O'na indirdiği Kitap'tan başka bir kitap yoktur. Biliniz ki, Allah'ın helal kıldığı şeyler kıyamete kadar helaldir.

Haram kıldığı şeyler de kıyamete kadar haramdır.

İyi dinleyin! Ben bir kadı değilim, icraatçıyım.

Yeni şeyler ortaya çıkaran bir bidatçı değilim, sünnete tâbi olan biriyim.

Biliniz ki, Allah'a isyanın olduğu bir konuda kimseye itaat edilmez.

Yine biliniz ki, ben sizin en hayırlınız da değilim. Sizden biriyim.

Sizden farkım ise, Allah'ın bana daha ağır bir yük yüklemiş olmasıdır.”

(Ömer bin Abdülaziz)

Toplumsal bir hayat teorisi olarak sunulan her sistemin kabulü ve başarısı, hayata uygulanabilmesiyle ölçülür. Tarih sahnesinde birçok toplumsal teori hayatın gerçekleri ile karşılaşınca, tatbik edilme imkânı bulmadan sosyoloji kitaplarının bir konusu olarak kalmıştır. Çok iddialı bazı teoriler ise pratik hayata uygulanma safhasında çok dramatik sonuçlar doğurmuş, toplumu mutluluğa ulaştırması beklenirken acıları daha da derinleştirmiş ve arttırmıştır.

İnsanlığın hem dünya hem de ahiret saadetini temin etmeyi hedefleyen İslam; hayatın tüm yönlerine dair temel hükümler getirmiştir. İslam'ın toplumsal nizam ile ilgili ortaya koyduğu nasları (ayetler ve sahih sünnet) diğer teorilerden ayıran bir özelliği de; tarihsel olarak yaşanmış ve hayata tatbik edilmiş olmasıdır. İslam tarihinin "Asr-ı Saadet" olarak isimlendirdiği zaman diliminde yaşayan Müslümanlar, Kur'an-ı Kerim'in hükümlerini, Hz. Peygamber (a.s) önderliğinde pratik olarak hayata geçirmeyi başarmıştır. Ömer bin Abdülaziz, 30 ay boyunca "Mü'minlerin Emiri" unvanıyla üstlendiği yöneticilik görevinde; Emevî Devleti döneminde yaşanan kırılmaların ve sorunların sarstığı "adalet ve güven"

ortamını yeniden tesis etmeyi hedeflemişti.

Toplumların dönüşüm parametreleri dikkate alındığında, hem alttan üste doğru hem de üstten alta doğru çift yönlü değişim taleplerinin birbirini besleyerek süreci hızlandırdığı ve kalıcı hale getirdiği görülecektir. Bu çerçeveden bakıldığında Ömer bin Abdülaziz'in iki buçuk yıl süren hilafetinin, İslam Tarihi sayfalarına yaldızlı harflerle yazılmasının altında yatan sebepler nasıl izah edilmelidir? Onun hilafeti döneminde saman alevi gibi parlayan ve kaynağı halifenin bizzat kendisi olan bir adalet meşalesiyle mi karşı karşıyayız? Yoksa toplum tarafından ısrarla dile getirilen ve bedel ödenen adalet talebine cevap veren adil bir yöneticiyle mi?

Ömer bin Abdülaziz'in mensubu olduğu Ümeyyəoğulları'nın soyu Hz. Peygamber(a.s)'in soyu ile dördüncü ataları olan Abdümenaf b. Kusay'da birleşmektedir. Ömer'in babası Abdülaziz; Hz. Osman (r.a) döneminin tartışılan ismi ve hilafet kâtibi olan Mervan b. Hakem'in oğludur. Abdülaziz b. Mervan, Medine'deki gençlik yıllarından sonra Mısır valisi olarak atandı. Hz. Ömer'in oğlu Asım'ın kızı olan Ümmü Âsım ile evlendi. Bu evlilik-

ten dünyaya gelen Ömer b. Abdülaziz, anne tarafından Hz. Ömer(ra.)'in torunudur. Hz. Ömer (r.a) zamanında geçtiği rivayet edilen "sütesu katmayı hoş görmeyen ve sonrasında Halife Hz. Ömer(r.a)'in oğlu ile evlenen genç kız" ise Ömer b. Abdülaziz'in anneannesidir.

Hicri 61 (m.680) yılında Medine'de dünyaya gelen Ömer b. Abdülaziz, ilk eğitimini büyük ölçüde dedesi Asım'ın kardeşi olan âlim sahabilerden Abdullah b. Ömer (r.a) in yanında aldı. Çocukluğu Hz. Peygamber(a.s)'in dizi dibinde geçen, babası Hz. Ömer(r.a)'den ilim öğrenen Abdullah b. Ömer(r.a)'in murakabesinde büyüyen Ömer bin Abdülaziz için bu yıllar çok kritik olmalıdır. Onun hayatında etki bırakan bir diğer hocası da muhaddis sahabi Enes b. Malik(r.a)'dir. Ömer b. Abdülaziz'in sahip olduğu hak ve adalet duygusunun temellerinin, son sahabilerin sokaklarında yürümeye devam ettiği, Tâbiînden ileri gelen âlimlerin mescitlerde dersler verdiği Medine yıllarında atıldığı görülmektedir. Maddi olarak müreffeh bir hayata sahip hanedan ailesi mensubu Ömer b. Abdülaziz'in Medine'de kalmayı tercih etmesi, burada hadislerle ve diğer ilimlerle meşgul olması, hilafeti döneminde sergile-

yeceği yönetim anlayışının ipuçlarını vermektedir.

Ömer b. Abdülaziz yirmi beş yaşına geldiğinde, amcasının oğlu halife Velid b. Abdülmelik tarafından Medine valiliği görevine atanmıştır. Çocukluk ve gençlik hayatının geçtiği, halkını tanıdığı, insanların da onu tanıdığı ve saygı duyduğu Medine, ilk defa idarecilik görevinde bulunacak olan Ömer b. Abdülaziz için isabetli bir karar olmuştur. Zira diğer vilayetlere göre daha sakin bir hayatı ve yerleşmiş bir geleneği; Hz. Peygamber (a.s) döneminden itibaren Müslümanlar nezdinde saygın bir yeri olan Medine'de başlattığı ve deneme fırsatı bulduğu uygulamalar, halifelik döneminde de devam etmiştir. Burada kurduğu danışma meclisleri sayesinde sahabe ve tâbiîn âlimleriyle istişareler ederek karar almış ve bunları hayata geçirmiştir. Bu sayede toplumun nabzını tutarak onların ihtiyaçlarını ve şikâyetlerini doğru tespit etme imkânı bulmuştur.

Abdülmelik b. Mervan ve Velid b. Abdülmelik dönemlerinin askeri başarılarının ve fetihlerinin getirmiş olduğu olumlu hava, içerideki muhalif hareketlerle olan gerilimli ilişkilerden dolayı toplum huzuruna tahvil edilemiyordu. Özellikle Hicaz bölgesinde

HZ. PEYGAMBER (A.S) DÖNEMİNDEN İTİBAREN MÜSLÜMANLAR NEZDİNDE SAYGIN BİR YERİ OLAN MEDİNE'DE BAŞLATTIĞI VE DENEME FIRSATI BULDUĞU UYGULAMALAR, HALİFELİK DÖNEMİNDE DE DEVAM ETMİŞTİR. BURADA KURDUĞU DANIŞMA MECLİSLERİ SAYESİNDE SAHABE VE TÂBİİN ÂLİMLERİYLE İSTİŞARELER EDEREK KARAR ALMIŞ VE BUNLARI HAYATA GEÇİRMİŞTİR. BU SAYEDE TOPLUMUN NABZINI TUTARAK ONLARIN İHTİYAÇLARINI VE ŞİKÂYETLERİNİ DOĞRU TESPİT ETME İMKÂNI BULMUŞTUR.

Ümeyyeoğularının iktidarına karşı ciddi itirazlar vardı. Ömer b. Abdülaziz'den önce Hicaz valiliği yapan Haccac bin Yusuf es-Sakafi'nin, Şam yönetimine muhalif olanlara karşı sert ve acımasız tutumu sonucu bölgede çok acı hadiseler yaşanmıştı. Irak valiliğine atanan Haccac'ın bu tutumu devam edince Onun zulmünden kaçan mazlumlar Medine valisi Ömer b. Abdülaziz'e sığınmaktaydı. İktidar ve muhalifler ayrışmasının çok kesin hatlarla belirlendiği Hicaz ve Irak bölgesinde, gelirlerin paylaşılması ve vergilerin toplanması konusunda muktedirler lehine bir durumun varlığı toplum huzurunu ciddi olarak rahatsız ediyordu. İşte bu olaylara yakinen şahit olan Ömer b. Abdülaziz, adil uygulamalarıyla halkın sevgisini kazanmış olmalıdır.

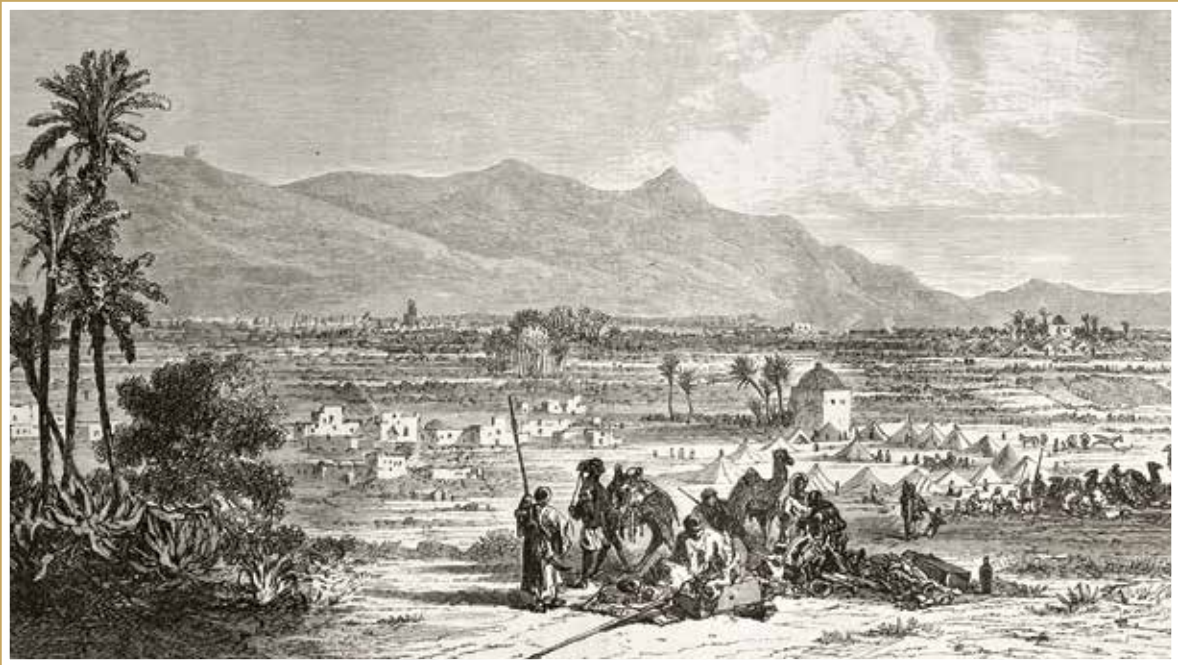
Velid b. Abdülmelik'in aynı zamanda hem Haccac b. Yusuf'u hem de Ömer b. Abdülaziz'i vali olarak görevlendirmiş olmasını sadece Ömer b. Abdülaziz ile olan akrabalık bağlarıyla açıklamak mümkün değildir. Nitekim sonraki yıllarda ülkenin doğusunda Irak valiliğinde sükûneti sağlayan, sınırları genişleten ve muhalifleri bastıran Haccac, yetkileri artırılarak görevine devam ederken, Medine valisi Ömer b. Abdülaziz yedi yıllık görevi sonunda valilikten alınmıştır. Hiç şüphesiz Haccac'ın zulmünden kaçan mazlumların ve muhaliflerin Medine'ye sığınması ve Haccac'ın bu durumu halife Velid'e şikâyet etmesi bu görevden alınmada etkili olmuştur. Haccac vefat ettiğinde Ömer b. Abdülaziz'in şükür secdesi yaptığı rivayetleri, iki valinin ilişkilerinin ya da Haccac'ın

toplumun bir bölümü nazarındaki yerinin tezahürüdür.

Velid b. Abdülmelik'ten sonra devlet başkanlığına gelen kardeşi Süleyman b. Abdülmelik iki yıl kadar devleti idare etmiştir. Süleyman'ın oğullarını veliaht olarak tayin

tesiri ile Ömer bin Abdülaziz'i birinci veliaht olarak tayin etmiş ve hayatta iken ona biat aldırılmıştır. Ömer bin Abdülaziz'in hicrî 99 yılında 38 yaşındayken hilafete beklenmedik bir şekilde gelmesinde bu gelişmelerle birlikte, Medine'deki başarılı

Ömer bin Abdülaziz'in mâlî politikalarındaki düzenlemeleri, fetihler sebebiyle gelirleri artan devletin yükselen refahının topluma adil bir şekilde yayılmasını beraberinde getirmiştir. Özellikle zekât gelirlerinin, öncelikli olarak toplandığı bölgede dağıtılması

etme arzusu; Eyyûb'un erken yaşta vefatı, Davud'un o sırada fetih seferinde olması, diğer çocuklarının henüz çok küçük yaşta olması gibi sebeplerden dolayı gerçekleşmemiştir. Muhtemel veliaht adaylarından kardeşleri konusunda da karar veremeyen Süleyman, danışmanı olan ve görüşüne itimat ettiği âlim Recâ bin Havle'nin de

valiliği ve karakteri de etkili olmuştur.

Ömer b. Abdülaziz, yerelde geniş yetkileri olan ve uygulamalarıyla tepkilerin odağı haline gelen valileri değiştirmekle işe başlamıştır. Bunların yerine güvendiği ve kendisiyle uyumlu çalışacak yeni valilerin atanmasıyla birlikte halkın değişime olan inancı ve desteği artmıştır.

talimatıyla yerelde ekonomik rahatlatma sağlanmış, halk bu uygulamalardan memnun kalmıştır. Humus gelirinin halifenin ailesine verilmesi uygulamasını değiştirmesi, haraç ve öşür ile ilgili mevâli lehindeki düzenlemeleri, lükse ve israfa kaçan giderleri engellemesi, atıyyelerin (muhalif kişiler dâhil) hakkı olan herkese ferdî olarak verilmesi gibi tasarruflar saye-

sinde huzur ortamı oluşmuş, halkın idareye olan güveni tesis edilmiştir.

Emevi devlet erkinin başından beri Hz. Ali taraftarları ve Hariciler ile sorun yaşadığı bilinmektedir. Emevi iktidarları ile söz konusu gruplar birçok

kez savaş meydanlarında karşı karşıya gelmiş ve savaşmıştır. Bu savaşlarda karşı karşıya gelen ordular büyük sayılarda kayıplar vermiştir. Hz. Peygamber(a.s)'in torunu Hz. Hüseyin'in ve ailesinin katledilmesi, Emevi yöneticilerinin iktidarlarına karşı

bağlanması, daha önceki yöneticiler tarafından el konulan malların sahiplerine iade edilmesi, fakir Müslim ve gayri müslim gençlerin evlenmesi için valilerce maddi yardımlar yapılması gibi farklı alanlarda yapılan düzenlemeler ile toplumsal

“Ey Ebu Bekir b. Hazm!

***Sakin evinde oturma.
İnsanların arasına çık, onların
meclislerine katıl.***

***Senin yanında insanların
hiçbiri başkasına tercih
edilmiş olmasın.***

***“Bunlar Müminlerin Emîri'nin
ev halkındandır” deme.***

***Çünkü bugün benim
nezdimde Müminlerin
Emîri'nin ev halkı ile
başkaları eşittir...”***

(Ömer bin Abdülaziz)

tehlike hissettikleri durumlarda neler yapabileceğini göstermişti. Yaklaşık bir asırlık bu gerginlik Ömer b. Abdülaziz zamanındaki uygulamalarla kısmen durulmuştur. Hutbelerde Hz. Ali'ye ve Ehl-i Beyt'e kötü söz söyleme âdetinin kaldırılması, muhaliflerin şiddete meyletmedikleri sürece eleştirilerine müsaade edilmesi, ihitida eden zimmîlerden cizye alma uygulamasının terkedilmesi, fakir olan zimmîlere maaş

barış ortamı sağlanmıştır.

Vali ve kadı atamaları başta olmak üzere memur görevlendirmelerinde ehliyet ve liyakat ölçülerine göre hareket eden Ömer b. Abdülaziz; adil davranacağına inandığı akrabalarını, arkadaşlarını ve hocalarını bu görevlere getirmekte bir mahsur görmemiştir. Ancak hata yaptıklarında ya da yeterli olmadıkları gördüğünde onları görevden almaktan

da imtina etmemiştir. Görev verdiği memurlarına onları memnun edecek ücretler ödemekten geri durmayan Halife Ömer b. Abdülaziz, söz konusu kendi maaşı olduğunda, Beytül-mâl'den sadece kendisine takdir edilen atıyyeyi alır, bunun dışında ayrıca bir ücret almazdı.

Ömer b. Abdülaziz'in ilk gençlik yılları bir valinin oğlu olarak, gençlik yılları ise bizzat vali olarak geçmiştir. Rivayetlerin naklettiğine göre Ömer b. Abdülaziz bu dönemlerinde rahat ve bolluk içinde bir hayat sürmüştür. Halife olduktan sonra bu hayatı terk ettiği züht ve azimet yolunu tuttuğu görülmektedir. Onun hilafet yıllarını anlatan rivayetlerde; ihtiyacından fazlasını paylaşan, asgari olanla idare eden, israftan uzak duran ve bu şekilde davranmayı en yakınından başlayarak ailesine de tavsiye eden bir halife anlatılmaktadır. Medine valisi iken dört yüz dirhem tutan değerli bir kumaştan giydiği gömleği sert ve kalın bulan Ömer, halife olduktan sonra on dört dirheme aldığı elbiseyi incecik ve yumuşak olarak tasvir etmiştir. Eşi Fatıma'ya Ömer b. Abdülaziz'in ibadet hayatı sorulunca; "O'nun diğer insanlardan daha fazla oruç tutmadığını ve namaz kılmadığını, ancak O'nun kadar da Allah'tan

korkan kimse görmediğini" söylemiştir.

Ömer b. Abdülaziz'in kısa süren halifeliği döneminde, gerek kamusal alandaki fiilleri gerekse şahsi tercihleri, kendisinden sonra gelen yöneticiler için emsal özelliği taşımıştır. Onun adaletin tesis edilmesi hususundaki tavizsiz tutumu, atadığı vali ve kadılar ile ilgili hassasiyeti ve onları takibi, devletin gelirlerinin adil bir şekilde halka ulaştırılması, israftan uzak durulması konusundaki ısrarı, yönettiği insanların bireysel ve toplumsal haklarını ayırım gözetmeden vermeye çalışması kendisinin "Beşinci Râşit Halife" olarak isimlendirilmesine sebep olmuştur. Bu haklı unvanı almasındaki bir diğer husus ise Ömer b. Abdülaziz'in ilme ve ilim adamlarına vermiş olduğu önemdir. Gençliğinde Medine'nin ilim meclislerinde öğrenmiş olduğu ilmin gereğiyle amel ettiği hilafet yıllarında, hadislerin tedvini gibi mühim bir işi de başlatmış olması O'nun ferasetinin tezahürüdür.

Elbette ki İslam Tarihi kaynaklarında O'nun şahsî tercihleri ve züht hayatı ile ilgili çokça rivayet vardır. Ancak Ömer b. Abdülaziz'in adaletini sadece titrek bir mum alevinin cılız ışığında aramak ya da üç dirhemlik

"Eğer kadıda şu beş haslet bulunuyorsa, hata da etse bu onun için kusur sayılmaz:

Anlayışlı olması, yumuşak huylu olması, namuslu olması,

hak ve doğruluk konusunda katı olması, bilmediğini başkasına soran bir alim olması."

(Ömer bin Abdülaziz)

bir kumaş parçasına sarıp sarmalamak, bu müthiş devlet adamına haksızlık olacaktır. Ömer b. Abdülaziz; herkesin bildiği hükümleri uygulama irade ve cesaret ile temayüz etmiş bir halifedir. Gerek nefsinin gerekse ehlinin ve sülalesinin olanca baskılarına ve arzularına rağmen doğru bildiği yolda yürümeye devam etmiştir. Hicri 101 yılında 39 yaşında şüpheli bir şekilde vefat eden Ömer b. Abdülaziz, Müslüman toplumların "Adil Devlet Adamı" idealini, Asr-ı Saadet ve Hülefa-i Raşidîn dönemlerinden sonra bir kez daha hayata tatbik etmiştir. Emevîler dönemi gibi İslam Tarihi açısından toplumun en sıkıntılı zamanlarında göreve gelmiş olmasına ve 30 ay gibi kısa sayılacak bir zamanda halifelik yapmasına rağmen bunu başarmıştır.

Hazırlayan:
Sinan Özyurt

Merhamet -Kemal Sayar- *Kapı*

Kemal Sayar psikiyatri alanında yetkin bir bilim insanı olmanın yanında edebiyatın farklı türlerinde eserler veren önemli bir yazar. Önceki yıllarda kaleme aldığı şiir ve hikâyelerini de severek okuduğumuz Sayar'ın uzun yıllardır yazma serüvenini hiç aksatmadan sürdürdüğü alan ise deneme. Denemeleri, uzmanı olduğu psikiyatriden ciddi anlamda beslenmekle birlikte tasavvuftan sanata, edebiyattan kültüre, gündelik hayattan tarihe kadar hayatın her alanına dokunan metinler olarak karşımıza çıkıyor.

Eserlerinde her şeyden önce bir bilgelik göze çarpıyor. Tarihten bugüne süzülüp gelen hikmeti damıtarak sunuyor okurlarına. Kemal Sayar okumak içinizi ferahlatan ılık bir esinti eşliğinde

sakin bir ormanda yürüyüşe çıkmak gibi. Hem düşünüyorsunuz hem hissediyorsunuz hem de yaralarınızı tamir ediyorsunuz.

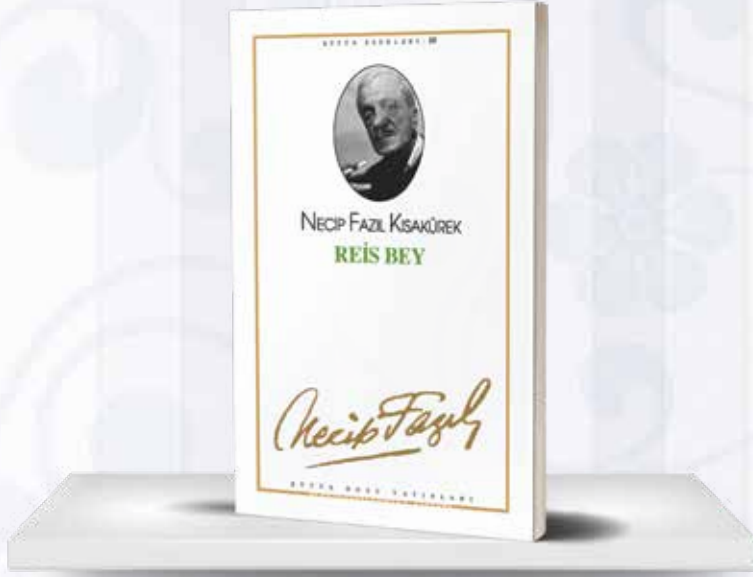
Merhamet kitabı da bizi böylesi bir yürüyüşe davet ediyor. Kitabın isminin altında yer alan ifade şöyle: "Kalbe Dönüş İçin Son Çağrı". Kitap kalp ve kalbin amelleri diyebileceğimiz sevgi, muhabbet, aşk, umut, şefkat, merhamet, iyilik, mutluluk ve acıma gibi kavramlar etrafında örülüyor.

İlk baskısı 2008 yılında çıkan kitap bugüne kadar onun üzerinde baskı yapmış. Kitap ele aldığı konular bakımından güncelliğinden hiçbir şey kaybetmemiş ve maalesef toplum olarak kitapta anlatılanlara ihtiyacımız daha da artmış. Kitap, yazarın babasıyla ilgili kaleme

aldığı yazılardan oluşan bir giriş ve yazıların temalarına göre bir araya getirildiği dört bölümden oluşuyor. Sade ve samimi bir üslupla kaleme alınan her bir yazıdan sonra durup derin derin düşünmek gerekiyor.

Kitabı tavsiye ederken son sözü Kemal Sayar'a bırakalım:

"Zulüm ve merhamet, birbirinin antitezi. Zulme karşı merhameti diriltmek gerek. Zalimin nobran bombalarına merhametin bilgelik ve erdemle direnmek gerek. Merhamet diğer varlıklar için dünyayı emin bir yer kılmaktır. Ey merhamet! Ey kalpten kalbe giden yol! Yak kandillerini dağılsın karanlık!"

Reis Bey -Necip Fazıl Kısakürek- *Büyük Doğu*

Üstad Necip Fazıl 20. yüzyıl Türkiye'sine sanatı, düşüncesi ve aksiyonuyla damga vurmuş öncü şahsiyetlerin başında gelir. Edebiyatın hemen her alanında seçkin eserler kaleme almış, düşünce ve eyleminin bedelini ödemiş bir yazardır. Özellikle şairliği ön planda olan üstadın şiirleri her kuşaktan binlerce genç tarafından okunmuş, ezberlenmiş ve nesillere bir ruh üflemiştir.

Üstad'ın önemseydiği ve çok sayıda eser verdiği edebi türlerden biri de tiyatrodur. Ancak 1948'den 1960 yılına kadar geçen sürede tiyatro eseri kaleme almamıştır. 1960 ihtilaliyle hapse girmiş ve burada üç piyes yazmıştır: Ahşap Konak, Kumandan ve Reis Bey.

Merkezinde adalet ve merhametin yer aldığı bir eser olan Reis Bey, 1964 yılında basılmıştır.

Eserin ana karakteri olan Reis Bey, bir ağır ceza reisidir. Ömrü otel odalarında geçmiş, yap- yalınız ve tuhaf bir adamdır. Taş kalpli bir kanun adamı. Ona göre merhamet, idamlık bir suçtur ve "cemiyette bir ferdi korumak için bin kişiye idam gömleği giydirmekten kaçınılmamalıdır." Annesini öldürdüğü iddiasıyla huzuruna çıkarılan bir gencin idamına karar verir. Ancak bu yanlış bir karardır ve bu karardan sonra artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktır. Suçsuz bir adamın idamına sebep olan Reis Bey, hâkimlik mesleğinden istifa eder. Yepyeni şeyler düşünmeye baş- lar, somut deliller yerine anlayış, merhamet, sevgi, iyilik, insanlık gibi kavramlar çerçevesinden hayata bakmaya başlar. Dünyayı affetmenin ve merhametin kur- taracağına inanır ve etrafındaki

muhtaçların, gariplerin yardımına koşan bir insan olur.

Eser adaletin sadece maddi deliller ve kaba kuvvetle sağlanamayacağı, gerçek manada adalete ancak anlayış ve merhametle ulaşılabileceğini vurgulamaktadır. Eser 1988 yılında Mesut Uçakan tarafından sinemaya aktarılmıştır.

Kitabı okuduktan sonra filmi izlemenizi öneriyor ve sözü Reis Bey'e bırakıyoruz:

"Merhamet... İnsanlara merhameti öğretmek, insandaki kötülük iktidarını döve döve pekiştirmek yerine; hohlaya hohlaya yumuşatmak. Merhamet... Hava gibi, su gibi muhtaç olduğumuz iksir. Baş aşağı bir cemiyeti, baş yukarı edecek bir kudret."

Adalet Arayışında İnsan Hakları

-Ahmet Mercan-

Vadi

Ahmet Mercan çok geniş bir alanda kalem oynatan kıymetli şair ve yazarlarımızdan biri. Çocuk edebiyatından denemeye, şiirden öyküye, tiyatrodan portre yazılarına kadar edebiyatın hemen her alanında eserler kaleme almış bir yazarımız. Bir döneme damgasını vuran bant tiyatrolarının metinleriyle, dillerden düşmeyen marş ve ezgilerin sözlerini yazan öncü bir sanatçımız.

Ahmet Mercan'ın yayın dünyası dışında mesai harcadığı bir alan da Türkiye'deki insan hakları mücadelesi. "Kim olursa olsun zalime karşı, kim olursa olsun mazlumdan yana" şiarıyla hareket eden MAZLUMDER'de İstanbul Şube Başkanlığı ve Genel Başkan Yardımcılığı görevlerinde bulundu. Özellikle 28 Şubat sürecinde yaşanan hukuksuz uygulamalar

ve zulümler karşısında aktif bir şekilde adalet ve hak mücadelesi veren öncülerden oldu.

Adalet Arayışında İnsan Hakları kitabı da Ahmet Mercan'ın adalet ve insan hakları alanındaki teorik ve pratik birikiminin bir meyvesi olarak karşımızda duruyor. İnsan hakları alanında bir kafa karışıklığı yaşandığını ifade eden yazar, mensubu olduğu İslam medeniyetinin perspektifinden bu kavramı ele almaya ve meseleyle ilgili Müslümanca bir tasavvur oluşturmaya çalışıyor.

Kitabın ilk bölümünde yürürlükteki insan hakları anlayışının düşünsel seyri ve tarihi süreci ele alınıyor. İkinci bölümde İslam medeniyetinin insan haklarına yaklaşımı metinler ve pratikler üzerinden geniş bir açıyla ortaya koyulmaya çalışılıyor.

"Evrensel Boyutta Sahih İnsan Hakları Mümkün mü?" başlığını taşıyan üçüncü bölümde de modern insan haklarının zaafı ele alınarak yeni bir tasavvurun imkanları araştırılıyor.

Her ne kadar kitabın girişinde akademik anlamda bir iddiasının olmadığı ifade edilse de elimizdeki eser hem bilgilendirme hem de bir bakış açısı sunma anlamında önemli bir boşluğu dolduruyor. Adalet, insan hakları ve özgürlükler konusunda bundan sonra yapılacak başka çalışmalar için de ilham kaynağı olacağını düşündüğümüz bu mütevazı fakat oldukça kıymetli eser için Ahmet Mercan'a teşekkür ediyoruz.

Hazırlayan: Mukadder Gemici

Doğruluğuna inandığın yolda arkana bakmadan yürü.

Dursun Topaloğlu

1985-1987 ÖNDER Başkanı

*** Peygamber Efendimiz, “Bana dünyanızdan üç şey sevdirdi” der. Sizin şu ya-lan dünyadan sevdiğiniz üç şey nedir?**

- Ailem,
- Yeşil bir ormanla masmavi bir denizin buluştuğu yerde dinlenmek,
- İnsanlarla hasbihâl etmek.

*** Şehriniz hangisidir, sizi hep çeken, uzak, yakın, hayalî?**

- Trabzon’da doğdum ve ilk çocukluğum orada geçti, se-verim ve fırsat buldukça da giderim. Ama beni kendine çeken Medine-i Münevvere’dir. Hamdolsun ziyaret ettim ve hep gitmek isterim.

*** Bir tarihi âna şahitlik etme hakkı verilse, hangi olayı tercih ederiniz?**

- İstanbul’un Fethediliş gün-lerine.

*** Çocukluk arkadaşınızın kim olmasını isterdiniz?**

- Çocukluk arkadaşlarımı hep hayırla yâd ederim. Bu arada Yavuz Sultan Selim ile de arkadaş olmak isterdim.

*** En son gördüğünüz rüyayı anlatır mısınız?**

- Rüyalarımı net hatırlayamam.

* **Hayal bu ya, 19 yaşındaki halinizle karşı karşıyasınız, o delikanlıya/genç kıza ne söylediniz?**

- Doğruluğuna inandığın yolda arkana bakmadan yürü.

* **Hayat düsturunuz olan cümle nedir?**

-“Sana buyurulduğu gibi dosdoğru ol! ...” Hüd Suresi, 112. ayet.

* **Sizi ne sevindirir?**

- Hasbihâl sonrası yanımdaki insanda oluşan tebessüm.

* **Sizi ne üzer?**

-Ağlayan insanlar.

* **Hakkını asla ödeyemeyeceğiniz kişi/kişiler kimdir?**

Babam, annem, eşim ve hocalarım.

* **Tarihi şahsiyetlerden huyu huyunuza benzeyen kim?**

- Buna ben karar vermesem daha doğru olur düşüncesindeyim.

* **Kur'an-ı Kerim'de sizi en çok etkileyen ayet/kıssa hangisidir?**

-“De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısım-akrabanız, kazandığınız mallar, durgun-

luğa uğramasından endişe ettiğiniz ticaretiniz ve hoşlandığınız meskenler size Allah'tan, peygamberinden ve O'nun yolunda cihaddan daha sevimli ise, artık Allah buyruğunu (kıyameti) gerçekleştirinceye kadar bekleyin. Allah günaha saplanmış kimseleri hidayete erdirmez.” Tevbe Suresi, 24. ayet

* **Uzun bir seyahate çıkacaksınız, kiminle çıkmak isterdiniz?**

- Eşimle.

* **Neyi yaptığınız için pişmansınız?**

Allah Teâlâ'ya hamdolsun pişman olduğum bir işi yapmamı nasip etmedi.

* **Neyi yaptığınız için memnunsunuz?**

Gerek öğretmenlik görevini yapmaktan gerekse dernek, vakıf ve benzeri yerlerde yaptığım çalışmalardan memnunum.

* **Hayatınızın dönüm noktası/noktaları nelerdir?**

- İlk Cuma Hutbesi okuduğum ve öğretmen olarak ilk derse girdiğim günler.

* **Yarın ne olmasını istersiniz?**

- Yeryüzünde insanların Hak ve Adalet'in gölgesinde, hürriyet içinde inanma ve yaşamalarının gerçekleşmesini...

SİZ DE FAİZSİZ KREDİSİZ EV SAHİBİ OLUN!

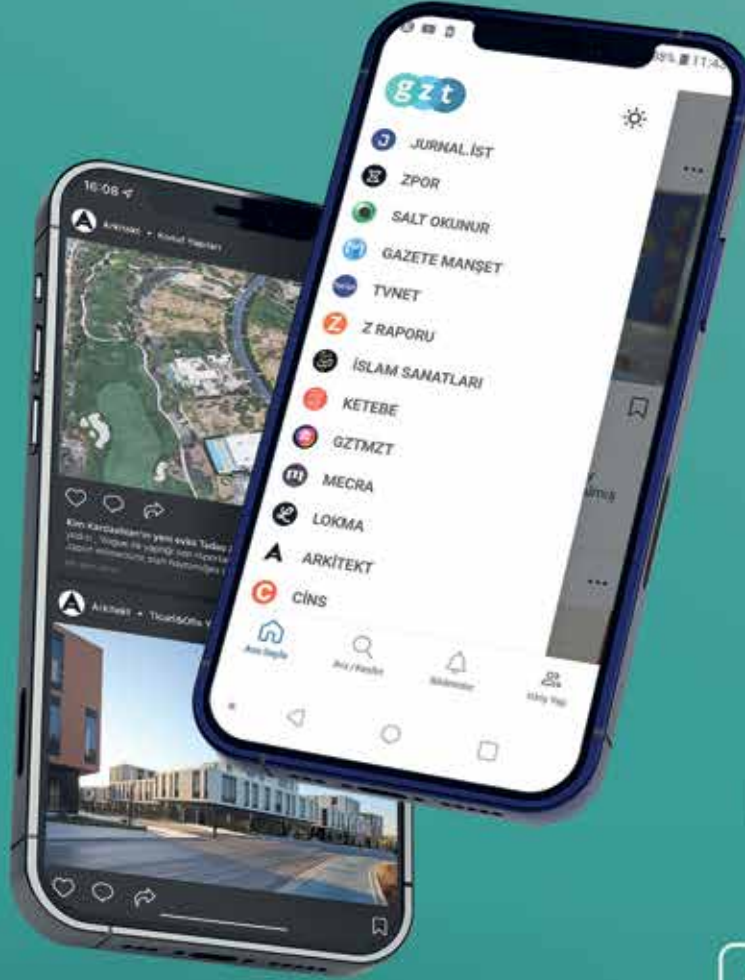
Siz de seçtiğiniz eve bütçenize uygun ödeme koşullarıyla, krediyle uğraşmadan, faize katlanmadan hatta peşinatsız sahip olmak istemez misiniz?

Hemen **444 11 00**'ı arayın ya da katilimevim.com.tr'yi ziyaret edin, sizin belirleyeceğiniz taksitlerle cebinizi yormadan hayalinizdeki eve kavuşun.

KİM EV SAHİBİ OLMAK İSTEMEZ Kİ?

444 11 00
www.katilimevim.com.tr

“Dün 5 milyon kişi GZT’deydi!”

Güncellenen gzt uygulaması; nitelikli içerik üreten dijital markaları, sosyal medya dili ve kullanıcı dostu arayüzüyle yeni nesil bir haber deneyimi sunuyor.

Hemen indir!

Available on the
App Store

ANDROID APP ON

Google Play

Haber deneyimini

g¹üncelle

